NUMMUS ÆREUS

VETERUM CHRISTIANORUM

EXPLICATUS.

2

NUMMUS ÆREUS
VETERUM CHRISTIANORUM
COMMENTARIO
IN DUAS PARTES DISTRIBUTO
EXPLICATUS
PRODIT NUNC PRIMUM
EX MUSEO VICTORIO
Adjectis Sacris aliquibus Monimentis.

N. Gutierez scul.

ROMÆ
TYPIS ZEMPELIANIS. MDCCXXXVII.

PRÆSIDUM FACULTATE.

D. A. C. Auth. Gen.

Οὐχ ἑώρα Θεὸν ὁ πάλαι Ἰσραήλ: ἡμεῖς δὲ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμεθα. Καὶ αἰσθητῶς μὲν τὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα προτιθέμενοι ἁπανταχῇ, καὶ τὴν πρώτην ἁγιαζόμεθα τῶν αἰσθήσεων, πρώτη αἰσθήσεων ὅρασις ὥσπερ καὶ τοῖς λόγοις τὴν ἀκοήν. *Sanctus Joannes Damaſcenus Oratione* 1. *adverſus Sanctarum Imaginum oppugnatores.*

Non vidit Deum antiquus ille Iſrael: Nos autem revelata facie, gloriam Domini contemplati ſumus. Et ſenſibus expoſitam ipſius formam ubique proponimus, primumque ſenſuum ei conſecramus, inter ſenſus enim viſus primas obtinet, quemadmodum ſermonibus dicamus auditum. *Ita vertit Petrus Franciſcus Zinus Interpres.*

AD-

ADLOQUUTIO
AD LECTOREM.

HAbes in hoc Commentario, Vir erudite, Diſſertationes duas: Alteram cum Hiſtoria de Imagine Jeſu Chriſti, quæ ad hæc tempora ſimillima prototypo, præſertim Romæ adſervari oſtenditur, in Baſilica, quæ dicitur *ad Sancta Sanctorum*. Alteram cum Hiſtoria Baptiſmatis ab Joanne Jeſu Chriſto Domino noſtro collati. Hiſce Diſſertationibus argumentum præbuit Nummus Æreus Antiquus *Muſei Victorii*, Imagine Chriſti impreſſa, & ejus Baptiſmate valde præſtans, nec umquam antea editus. Id autem præſtitit Auctor in explicatione Nummi, ut Annorum perpetua ſerie Chriſti Imagines cultas, & ſervatas continuo fuiſſe adſerat, pluribus indicatis Patrum teſtimoniis, & vetuſtiſſimis monimentis; quæ adhuc ſuperſunt Sacrarum Picturarum. Porro quæ pertinent ad Sacrum Baptiſma in Nummo expreſſum, ſingula obſervantur, & Ritus aliqui recenſentur ab Eccleſiaſtica Diſciplina conſtituti, additis Sacris quibuſdam Emblema-

blema-

blematibus, quæ Chriſtianum hominem valde adficiant, atque delectent: eaque pariter illuſtrantur, & explicantur. Græcas Scriptorum ſententias in Latinum etiam translatas adferre ſtuduit, vel notis Græco-Latinas intertexere, una cum locis omnibus ad marginem indicatis; commoditati eruditorum in illo item oneris levandi genere ſatis facturus, ex monito Marci Fabii Quintiliani (1). Commentarium vero non ita quæſitis verbis concinnatum eſt, quale fortaſſe volueris pro tuo in literis oblectamento, omnem Tullianam redolens elegantiam: in eo enim conſcribendo magni Cæſaris Cardinalis Baronii conſilio adhæſit Auctor: qui, quemadmodum res philoſophicas, ut inquit Cicero (2), *dicere ornate velle, puerile eſt*: ita aliquando ait (3): *Ego quidem èloquentiæ, & Latine loquendi ſtudium non reprehendo, ita tamen, ut Religioni ſerviat, non imperet.*

IN-

(1) Lib. x. Cap. v. *Vertere Græca in Latinum Veteres noſtri Oratores optimum judicabant.*

(2) Lib. III. de Finibus.

(3) In Notis ad Martyrolog. Roman. ad diem v. Idus Novembr. Lit. b

INDEX, ET SYNOPSIS CAPITUM

PARTIS PRIMÆ

COMMENTARII.

I. *Cauſſa, & propoſitum illuſtrandi antiqui Numiſmatis Chriſtiani.* pag. 1.

II. *Numiſmatis antiqui deſcriptio.* 2.

III. *De Imagine Jeſu Chriſti D. N. in Nummo expreſſa.* ibidem.

IV. *Argumenta pro ejuſdem ſimilitudine cum Prototypo.* 3.

V. *Aliis conjecturis, & momentis eadem ſententia confirmatur.* 4.

VI. *Jeſu Chriſti Imagines primis Eccleſiæ ſuæ ſæculis apud Paganos adſervatæ.* ibidem.

VII. *Primævi Chriſtifideles illas habuerunt jure, & ſtudio longe potiore, atque præcipuo.* 6.

VIII. *Signum Jeſu Chriſti æneum* Paneade *celeberrimum.* 7.

IX. *Quinto Eccleſiæ Sæculo adhuc* Paneade *exſtabat.* 8.

X. *Aliæ Jeſu Chriſti Imagines eod. Sæculo* v. 10.

XI. *Imago Chriſti* Amidæ *culta.* 11.

XII. *Alia Imago Chriſti Romæ* ad Sancta Sanctorum *vetuſta Majorum veneratione illuſtris.* 13.

XIII. *Epiſtola Liberio Papæ adſcripta.* 15.

XIV. *Duplex Salvatoris Imago Romæ* ad Lateranum *miraculis clara.* ibid.

XV. *Utra-*

XV. *Utraque præcipuis Scriptorum teſtimoniis illuſtratur.* 17.

XVI. *Plura de Imagine Jeſu Chriſti ſervata* ad Sancta Sanctorum. 18.

XVII. *De ornamentis ejuſdem Imaginis.* 22.

XVIII. *Quando alia Icon Jeſu Chriſti celebrari deſierit?* ibidem.

XIX. *Summorum Pontificum recenſentur Diplomata, in quibus una tantum Imago* ad Sancta Sanctorum *memoratur.* 23.

XX. *De eadem Imagine certa manifeſtantur monimenta, & refelluntur incerta.* 24.

XXI. *Joannis Giacchetti mendum detegitur, & confutatur.* 26.

XXII. *Ritus antiquus ſervatus in delatione annua hujus Imaginis ad Baſilicam Liberianam* Menſe Auguſto. ibid.

XXIII. *De alia translatione ejuſdem Imaginis ad Liberianam Baſilicam* Anno Jubilœi. 27.

XXIV. *Aliqua notatu digna de Imagine Salvatoris* ad Sancta Sanctorum. ibidem.

XXV. *De vera Imagine Jeſu Chriſti D. N. judicium.* 28.

XXVI. *Poſt redditam Eccleſiæ pacem Imagines Salvatoris palam in Templis publicæ venerationi propoſitæ.* 29.

XXVII. *De Nimbo Crucigero circa Jeſu Chriſti caput in Nummo expreſſo. Antiquæ recenſentur ipſius Imagines cum eodem Nimbo.* ibid.

XXVIII. *Imago Jeſu Chriſti* ad Sancta Sanctorum, *& in aliis pervetuſtis Ædibus ſacris picta, ſimilis adſeritur illi, quæ in Nummo viſitur.* 33.

XXIX.	*Nicephorus Calliſtus Jeſu Chriſti vultum accurate deſcribit.*	34.
XXX.	*Idem Nicephorus vindicatur a cenſuris.*	35.
XXXI.	*Nicephoriana deſcriptio antiquis Imaginibus Jeſu Chriſti reſpondet, atque cohæret.*	36.
XXXII.	*Carneola cum Imagine Jeſu Chriſti, Nimbo Crucigero diſtincta.*	37.
XXXIII.	*Opus fictile antiquum ſimile.*	38.
XXXIV.	*Imago Jeſu Chriſti Pueri cum eodem Nimbo expreſſa in antiquo Vitro.*	40.
XXXV.	*Alia Imago Jeſu Chriſti Pueri cum pari Nimbo ſcalpta in Heliotropio.*	42.
XXXVI.	*Forma Crucis Dominicæ ex antiquis monimentis expenditur, & illuſtratur.*	43.
XXXVII.	*Nummi Veteres cum Imagine Jeſu Chriſti D. N. ornata Nimbo Crucigero.*	44.
XXXVIII.	*Diſputatio Joannis Triſtani, & Jacobi Sirmondij de Nummo Chriſtiano Muſei Paſqualinii. Quidue in Annalibus reperitur de Nummis Iſaaci Comneni.*	47.
XXXIX.	*Explicatur Nimbi Crucigeri myſterium, & nonnulla de Cruce notantur.*	49.
XL.	*Agnus cum Nimbo Crucigero.*	51.
XLI.	*Nimbus circa Agnum multiplici Cruce ornatus.*	55.
XLII.	*Scriptores recenſentur, qui agunt de Symbolo Agni.*	ibidem.
XLIII.	*Emblemata, & ſigna memorata Jeſum Chriſtum Crucifixum exprimebant.*	56.

INDEX, ET SYNOPSIS CAPITUM

PARTIS SECUNDÆ COMMENTARII.

I. Expoſitio partis averſæ Nummi Ærei. 57.

II. Vocabulorum Baptiſmatis, & Baptiſterii ſignificatio. 58.

III. Jeſus Chriſtus per Immerſionem in Jordane baptizatus fuit. 59.

IV. Nummus idem myſterium indicat. ibidem.

V. Mos veterum Chriſtianorum indicandi per ſigna res ſublimes, & arcana. 61.

VI. Antiqua Chriſtianorum monimenta recenſentur, quæ expreſſum in Nummo myſterium exhibent. 62.

VII. Olim Baptiſma Chriſtifidelium, etiam per Infuſionem uſurpatum. 65.

VIII. Donaria cum Hiſtoria Baptiſmatis Domini noſtri Jeſu Chriſti. 67.

IX. De pelliceo indumento Sancti Joannis Baptiſtæ. 68.

X. Columba ſymbolum Spiritus Sancti. 70.

XI. Multa de ſymbolo Columbæ. Chi. X. Nomen Chriſti indicat in Gemmis, Vitreis Monimentis, & Lapidibus. 72.

XII. An alias in Jordane Spiritus Sanctus deſcenderit? Idem Fluvius olim ad Baptiſmum adhibitus, & Aqua ipſius ad Baptiſmum miniſtrandum alio miſſa. 78.

XIII. Expo-

XIII. *Exponitur Lemma in Nummo expreſſum.* 80.
XIV. *Ejuſdem Orthographia expenditur, & illuſtratur.* 83.
XV. *De Anno, ac Die, in quo Chriſtus baptizatus fuit.* 85.
XVI. *Orientales Populi Jeſu Chriſti Baptiſma præcipua ſolemnitate quotannis recolunt. Idem agitur ab Eccleſia Neritina.* 87.
XVII. *Sacrum Baptiſma ſero acceptum antiquitus.* 89.
XVIII. *Idem in Paſchate, ac Pentecoſte Ritu ſolemni miniſtratum: De re ipſa diſciplina varia.* 99.
XIX. *Ætas Numiſmatis ſubobſcura. Idem Joanni Zimiſcæ Imperatori Conſtantinopolitano ex conjectura tribuitur.* 103.

FIGURÆ

In Parte Prima Commentarii.

I.

IN Fronte Nummus Æreus cum Imagine Jeſu Chriſti Domini noſtri, & ejus Baptiſmate.

II.

Cap. xxvii. *Nummus Argenteus Gregorii* xiii. *cum Imagine Jeſu Chriſti in una, in altera parte, Inſignia gentilitia Pontificis cum Symbolo Caritatis, & Æquitatis.* pag. 32.

III.

Cap. xxxii. *Carneola cum Imagine Jeſu Chriſti inſculpta. Num.* i. 37.

IV.

Opus Fictile cum Imagine Jeſu Chriſti utrimque anaglypha. Num. iI. ibid.

V.

Imago Virginis Mariæ recumbentis ad Præſepe Jeſu Chriſti, ex antiquo Vitro. Num. iiI. ibidem.

VI.

Imago Virginis Mariæ Puerum Jeſum in ulnis geſtantis in Heliotropio ſcalpta. Num. iv. ibid.

VII.

Cap. xxxiii. *Lucerna fictilis cum Cruce foliata.* 39.

VIII.

VIII.

CAP. XXXVIII. *Nummus Æreus cum Imagine Jeſu Chriſti, & in averſa parte Templum rotundum.* 47.

IX.

CAP. XL. *Anuli tres Veterum Chriſtianorum, ex ære, ſignati Num.* I. *Num.* II., & *Num* III. *Omnes cum Monogrammate Chriſti decuſſato.* 52.

X.

Lucerna fictilis cum Monogrammate Sacro, ad formam rectæ Crucis expreſſo. 53.

XI.

Duæ aliæ Lucernæ fictiles vetuſtiſſimæ, pariter cum eodem Jeſu Chriſti Monogramınte recto. 54.

XII.

CAP. XLIII. *Poſt finem, ad ornatum Operis. Achates Varius Antiquus Cruce ſignatus, cum Lemmate* YESV YAVA. *hoc eſt:* Jeſu Adonai, *ſcilicet.* IESV DEVS. 56.

FIGURÆ

In Parte Altera Commentarii.

XIII.

CAP. V. *IMago Virginis Mariæ cum Jeſu Puero in Fonte quodam expreſſa, opere anaglypho, ex antiqua Gemma.* 61.

XIV.

XIV.

CAP. VI. *Nummi duo Argentei Reipublicæ Florentinæ, cum Hiſtoria Baptiſmatis, & inſigne Lilii.* 63.

XV.

CAP. IX. *Imago Sancti Joannis Baptiſtæ, ex antiqua Gemma.* 68.

XVI.

Agnus ſtans Nimbo exornatus, & Crucem haſtatam gerens, ex antiquo Vitro. 69.

XVII.

CAP. XI. *Lucerna penſilis ex ære antiquo cum Cruce, cui inſidet Columba.* 74.

XVIII.

Opalon utrimque ſculptum. In una X. *Græcorum charactere, cum* A. *&* ω. *In altera parte Columba.* 75.

XIX.

CAP. XVII. *Gemma cum Lemmate* IXΘΥC, *in una, in altera parte Anchora.* 92.

XX.

CAP. XIX. *Ad calcem Operis: Cameum Anulare Antiquum Veterum Chriſtianorum cum Anchora, & duobus utrimque Piſcibus, inſcriptum ſupra* IHCOYC, *infra* XPЄICTOC. 105.

IMPRI-

IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

N. Baccarius Epiſc. Bojanen. Viceſg.

ADPROBATIONES CENSORUM.

I.

QUum opuſculum, cui titulus: *Nummus Æreus Veterum Chriſtianorum Commentario in duas partes diſtributo explicatus &c.* Sacra, & multiplici ſit eruditione refertum; nec quidquam in eo deprehenderim, quod doctrinæ Orthodoxæ Eccleſiæ, vel bonis moribus adverſetur, dignum publica luce cenſeo. Romæ die XVIII. Menſis Maii Anno Domini MDCCXXXVII.

Petrus Pollidorus.

Juſſu

II.

JUſſu Reverendiſſimi Patris Joannis Benedicti Zuanelli Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri *Commentarium in Nummum Æreum Veterum Chriſtianorum* attente legi. In eo cum nihil offenderim ab Eccleſiæ Doctrina, aut diſciplina morum alienum; ſed tum ea quæ ad Hominis Dei oris ſpeciem, tum quæ ad ipſius Baptiſmum, ac hujuſce nominis Sacramenti Ritus pertinent, ex antiquis præſertim monimentis, (mirum quantum!) illuſtrentur: Sacræ Antiquitatis ſtudioſis optime conſultum erit, ſi perpolitam lucubrationem, cum typis edita fuerit, ad manus habere dabitur, ejuſdemque fructum capere poſſe.

Romæ Idibus Junii MDCCXXXVII.

Dominicus Theoli Linguæ Hebraicæ Profeſſor in Urbis Archigymnaſio.

IMPRIMATUR.

Fr. Joannes Benedictus Zuanelli Sac. Pal. Apoſt. Mag. Ord. Prædicatorum

NUM-

NUMMUS ÆREUS
VETERUM CHRISTIANORUM
COMMENTARIO
IN DUAS PARTES DISTRIBUTO
EXPLICATUS.

PARS PRIMA.

CAP. I
Cauſſa, & propoſitum illuſtrandi antiqui Numiſmatis Chriſtiani.

FUit ea ſemper circa veteres memorias cura, & ſolicitudo eruditorum hominum, ut cujuſque generis ſint antiqua monimenta in lucem proditura, magnopere expeti, atque probari ſoleant, quod pleraque ex his pene interitura reviviſcant tabulis æreis conſignata, aliæque prioris ævi res geſtæ obſcuriores, iis tractandis, pro re nata illuſtrentur. Solent ea quoque præ ceteris laudari, quæ non ita pridem eruta, humus revulſa vomere, vel ſarculo, atque agri effoſſi aliquando referant, & noſtra ætas in apricum profert. At vero ſuperſtitioſa Paganorum religio, ſive Hiſtoriam, & Mythologiam ſpectes, ſive ritus, & mores, ſatis omnino, ſuper-

que innotuit, utar Nemeſiani ſententia, ex Cynegetico in noſtrum uſum tranſlata:

Hæc jam magnorum præcepit copia Vatum;
Omnis & antiqui vulgata eſt fabula ſæcli.

Qua de re aliorum lucubrationibus exponendorum hujuſcemodi monimentorum relicta cura, rariſſimum veterum Chriſtianorum Numiſma ex ære cuſo proponere in animo mihi eſt, brevique commentario pro viribus illuſtrare, quod plurimum eruditæ curioſitati, ſtudiiſque conferat, & non nihil Sacris Hiſtoriis adjumento eſſe, atque opitulari videatur.

CAP. II
Numiſmatis antiqui deſcriptio.

SIgnatum illud eſt in parte anteriore Imagine Jeſu Chriſti Domini noſtri plena, non dimidia, aut obliqua: paſſis crinibus, & oblonga barba, Capite diademate inſignito, in quo Crucis tria ſegmenta conſpicua ſunt. Verum præter caput, collum, atque humeros, ſeu partem pectoris, non ultra corpus adſurgit, nullo in gyro lemmate inſcripto. In averſa parte, Hiſtoria Baptiſmatis, & in margine REDEMTIO FILIIS HOMINUM infra vero JORDA, ut typus ab originali deſumtus oſtendit.

CAP. III
De Imagine Jeſu Chriſti in Nummo expreſſa.

HAnc Chriſti Iconem ſimilem admodum fuiſſe contendo ipſimet Salvatori orbis terrarum, uſu ſacrarum Imaginum ab Apoſtolica traditione

ditione deducto, ac derivato: quam viri magni Patrum teſtimonio, atque auctoritate confirmarunt. Id certe operata humani generis redemtio poſtulabat, ut immenſi, ac ineffabilis beneficii cauſſa Jeſu Chriſti Imagines apud Fideles potiſſime ſervarentur, & vere ſervatas eſſe, & publice (quantum licebat) ac privatim in ſuis conventibus propoſitas, ut uberiores fructus, & aſſidua caperent ad imitationem incitamenta, nemo jure ambiget, qui primorum Chriſtianorum mores norit, & ſanctimoniam.

CAP. IV
Argumenta pro ejuſdem ſimilitudine cum Prototypo.

Eas autem per quam ſimiles fuiſſe Prototypo, multiplex, eademque efficax perſuadeat ratio neceſſe eſt, quæ facile illos occupabit, & movebit, qui Chriſtum Salvatorem cogitaverint, & Deum factum hominem, ut immortalitatem humano generi pareret. Enimvero antiquorum Philoſophorum veras Imagines habuere poſteri, ſignis marmoreis expreſſas, gemmiſque anularibus affabre inſculptas, quarum meminere plurimi Græcorum, ac Latinorum Oratores, & Poetæ; earumque nonnullas Fulvius Urſinus Vir illuſtris, atque alii rerum vetuſtarum ſcrutatores publici juris fecerunt, æneis laminis inciſas, & ad hanc diem in Aulis, & Muſeis Magnatum, virorum divitum, & eruditorum conſpiciuntur.

CAP. V
Aliis conjecturis, & momentis eadem ſententia confirmatur.

QUod ſi accepta humanæ doctrinæ cura, id grati animi, & venerationis argumentum apud profanos homines tunc obtinuit, quanto majorem apud Chriſtianos ſervandæ Jeſu Chriſti, etiam in Imaginibus, memoriæ ardorem viguiſſe putandum eſt, qui illum veram Sapientiam, Deique filium credebant, diſcipulos divinæ gloriæ participes redditurum? Momentis talibus accedit & alia ratio maxime valida: Bonum multiplex, & magna utilitas ſacrarum Imaginum, tum à Concilio Nicæno II., tum etiam à Sanctis Patribus, atque Theologis ſatis perſpicue patefacta: quam maxime omnium ab Imagine Jeſu Chriſti profluere, nemini melius, quam Chriſtiano populo, primiſque Chriſtifidelibus perſuaſum exſtitit.

CAP. VI
Jeſu Chriſti Imagines primis Ecclesiæ ſuæ ſæculis apud Paganos adſervatæ.

AT vero Paganos Imaginem Chriſti aliquando conſervaſſe, diſcipulos neglexiſſe, horret animus omnino cogitare, multo minus credere. Itaque Ælio Hadriano Imperatore Carpocratianos, atque inde Marcellinam perditam fœminam Imagine Chriſti nequiſſime abuſos, cum imaginibus Paulli, Homeri, Pythagoræ, Platonis, Ariſtotelis, aliorumque Philoſophorum, narrant Hipponenſis Epiſcopus Auguſtinus (1), & Epiphanius Conſtantiæ Cypri pariter

(1) Lib. de Hæreſib. ad QuodvultDeum Cap. VII.

riter Epiſcopus (1). Alexandrum Severum Romanorum Imperatorem in ſuo Larario, ethnica licet pietate, Chriſtum coluiſſe, ejuſque ſimulacrum adſervaſſe una cum Appollonio, Abrahamo, Orpheo, aliiſque hujuſmodi Diis, & Imaginibus majorum ſuorum, diſerte meminit Ælius Lampridius in Alexandro (2). Conſtat etiam Tiberio imperante diſceptatum Romæ fuiſſe de Chriſti ἀποθέωσι, & colligere licet ex Tertulliani Apologia, Juſtino & Luciano Martyribus, Euſebio (3), aliiſque Sacris Scriptoribus: quos inſignis Theologus Pater Serry adverſus Tanaquillum Fabrum virum Eterodoxum, in hoc maxime deſipientem, demonſtrat ex Actis, non quidem apocryphis, ſed *teſtium* (4) *omni exceptione majorum ſuffragio communitis*, ea quæ memorant deſcripſiſſe. Idem actum Hadriano, atque Alexandro Severo Imperatoribus, apertiſſime teſtatur Lampridius (5). Eumdemque Hadrianum Chriſtianis faviſſe, erectis etiam Chriſto templis, quæ diu ſteterunt, non deſunt ex probatioribus antiquis Hiſtoricis, qui adſerant (6). Nullus Herodiano melius (7) veteres cæremonias circa ἀποθέωσιν deſcripſit, in quibus CAP. VI

(1) Lib. I. contra Hæreſes Tom. II. Cap. xxvII.

(2) Cap. xxIx. & Cap. xLIII.

(3) Hiſt. Eccleſiaſt. Lib. II Cap. II.

(4) Exercit. Hiſtoric. Crit. Pol. LxIv. §. 2. pag. 447. vide pag. 449. 450. & 454.

[5] In Alexandro Cap. xxIx. & Cap. xLIII.

(6) Lamprid. in Alexan. Cap. xLIII. & Euſeb. Hiſt. Eccleſiaſt. Lib. Iv. Cap. vIII. & Cap. Ix.

(7) Lib. Iv. Hiſtoriar.

quibus *Imago* defuncto per quam ſimilis recenſetur. Qui plura cupit adeat Joannis Kirchmanni opus de Funeribus Romanorum (1), & alios apud Grævium (2), & Gronovium (3) in Theſauris Romanarum, & Græcarum Antiquitatum. Id autem adtexui, ut Imaginem Chriſti regnantibus Tiberio, Hadrianoque, Romæ exſtitiſſe facile cognoſcas. Demum iſta hæc ſi Paganis hominibus tribuuntur, quemadmodum tribuenda eſſe vidimus, Fideles ab Imagine Chriſti ſervanda abſtinuiſſe, abſque ingentis, ac turpis piaculi nota adfirmari minime poſſe cenſeo, ac præſertim Pontifices Maximos, qui vicaria auctoritate illum repreſentabant.

CAP. VII
Primævi Chriſtifideles Imagines Jeſu Chriſti habuerunt jure, & ſtudio longe potiore, atque præcipuo.

PLures profecto Chriſti Imagines, dum adhuc in terris degeret, coloribus expreſſas, atque alia materia formatas fuiſſe, narrant Joannes Stephanus Durantius (4), & Joannes Molanus (5) recenſendo ex vetuſtiori memoria exempla de Imaginibus Chriſti, quæ à Patribus Methodio, Athanaſio, (ſi ii ſint quos judicant) Euſebio, Sozomeno, Epiphanio, Theophylacto, Procopio, Damaſceno, Zonara, ceteriſque pluribus memorantur. Quas ſacras Imagines, ne actum agam, fidei, auctoritatique virorum præclari

[1] Lib. IV. Cap. XIII. & Cap. XIV.
[2] Tom. XII.
(3) Tom. XI.
(4) De Ritibus Eccl. Cathol. Lib. I. Cap. V.
(5) Hiſt. Sacrar. Imagin. Lib. II. Cap. VI.

clari nominis innixas relinquo. Nihil igitur de *Imagine Edeſſena* loquar, de qua præcipua mentio exſtat in Menologio Græcorum ad diem XVI. Auguſti; nihil de *Sudario*, ac *Syndone*, de quibus omnibus agunt Jacobus Gretſerus (1), Joannes Jacobus Chiffletius (2), Matthæus Raderus (3), Bollandiani ad diem IV. Februarii, Joannes Giacchettus (4), Joſeph Matraja (5), Auguſtinus Calcagninius (6), aliique permulti, & nuper diſputarunt Antonius Sandinus (7) Bibliothecæ Patavinæ Cuſtos, & doctrinæ laude præſtans Jacobus Hyacinthus Serry (8) primarius Theologus Patavinus.

CAP. VIII
Signum Jeſu Chriſti ęneum *Paneade* celeberrimum.

CEleberrimum tamen eſt Signum ex ære conflatum Jeſu Chriſti formam referens, cujus meminit Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus, qui floruit Sæculo IV. ævo nempe Conſtantiniano, & ſua adhuc ætate ſtetiſſe, ac ſe vidiſſe commemorat (9) apud Cæſaream Philippi, (quam Urbem Phœnices Paneada appellant) præ foribus domus

[1] In Syntag. de Imagin. non manufact.

(2) De Linteis Sepulchral. Chriſti Servatoris Criſis Hiſtorica.

[3] Viridarium Sanctor. Par. I. pag. 251. & ſeqq. ibidem pag. 255. & pag. 260.

(4) Iconologia Salvatoris.

(5) Hiſtoria della Mirac. Immag. di Santa Maria in Portico Lib. II.

[6] Dell'Immag. Edeſſena Libri due colle oſſervazioni Hiſtoriche.

(7) Hiſtor. Familiæ Sacræ Cap. XIX.

(8) Exercit. Critic. XLVI. §. 9. & LIII. §. 4.

Idem Animadverſ. Anticrit. in Hiſtor. Famil. Sacræ Cap. X. & Cap. XI.

Idem Serry in Mantiſſa ad eaſd. Animadverſion. num. V.

[9] Hiſtor. Eccleſiaſt. Lib. VII. Cap. XVIII.

domus Mulieris Hemorrhoiſſæ, quam Chriſtus Dominus a profluvio ſanguinis curaverat. Inquit præterea Chriſti depictas in tabulis Imagines, necnon Petri, Paulique Apoſtolorum conſervatas ſe vidiſſe. Ita pariter de Imaginibus Chriſti depictis, ac de reliqua materia fabricatis meminerat Sanctus Irenæus Epiſcopus Lugdunenſis (1), qui Sæculo III. ineunte Martyr occubuit. Hanc autem Statuam illarum generi oportet adſcribere, quæ pedeſtres dicebantur, & viris illuſtribus, etiam a privatis hominibus poni conſueverant: de quibus diſſerit erudite Edmundus Figrelius (2). Ita enim eæ nuncupabantur, quas ſtantis, vel ſedentis habitu excitare mos erat.

CAP. IX
Quinto Eccleſiæ Sæculo adhuc *Paneade* exſtabat.

MUlta ſunt equidem, ac plane miranda, quæ de æneo Signo ab Hemorrhoiſſa gentili fœmina conflato memoriæ tradiderunt Scriptores. Attamen, (quod noſtro argumento valde prodeſſe arbitror) Sæculo V., adhuc ſuperfuiſſe, referunt Sozomenus (3) & Philoſtorgius in Hiſtoria Eccleſiaſtica (4): quas Sacras Hiſtorias Theodoſio Juniore imperante compilarunt. Eadem in Epitome Philoſtorgii recenſentur a Photio Conſtantinopolitano Patriarcha, ſed Schiſmatico

(1) Lib. I. adverſ. Hæreſes Cap. XXIV.
(2) De Statuis Illuſtrium Romanor. Cap. XVII.
(3) Lib. V. Cap. XXI.
(4) Lib. VII. Cap. III.

matico ex libro VII. (1) ubi locorum Juliani Apoſtatæ immanem impietatem teſtantur adverſus Sacram Imaginem : de qua idem narrant Caſſiodorus Senator in Hiſtoria Tripartita (2) aliique recentiores. Licet enim Julianus Statuam Chriſti dejecerit, ac loco moverint, & confregerint Pagani per Urbem trahentes, verba ſunt Sozomeni (3) Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ χριστιανοὶ συλλέξαντες, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπέθεντο, ἔνθα καὶ νῦν φυλάττεται, quæ ita vertit Henricus Valeſius (4) : *poſteà vero Chriſtiani collectam in Eccleſia repoſuerunt, ubi etiamnunc ſervatur*. Philoſtorgius in hoc diſcrepat a Sozomeno, quod Statuam non in Eccleſia collocatam fuiſſe ait, ſed in διακονικῷ Eccleſiæ repoſitam. Utcumque ſe res habet, perſpicuum inde eſt, Statuam uſque ad Annum Chriſti CCCLXII quo impius Apoſtata ſævire cœpit in nos, Paneade ſtetiſſe, neque indigno patrato facinore, flagitioque omnino defeciſſe. Atque ita explicari debet Aſterius Amaſeæ Epiſcopus in Bibliotheca Photii (5), ubi Statuam æneam Anno Chriſti CCCC, quo ſcribebat, non amplius exſtare prodit, nempe integram, atque incolumem, ut antea ſuo loco cernebatur. Nec latum quidem unguem me movet Euſebii Epi-

CAP. IX

B ſtola,

(1) §. 3.

(2) De Regim. Eccleſiæ primitivæ Lib. VI. Cap. XLI.

(3) Lib. V. Cap. XXI.

(4) Edit. Moguntinæ MDCLXXVII. in fol. pag. 629.

(5) Ex latina verſione Andreæ Scotti Antuerpien. pag. 1507. edit. Olivæ Pauli Stephani. MDCXI. in fol.

ſtola, quæ circumfertur, ad Conſtantiam Licinii Uxorem ſcripta, de qua viri docti dubitarunt, & quæ dubium tenuit quoque, & ancipitem P. Serry (1), licet de humana oris, corporiſque forma Chriſti erudite diſſerendo, periculum ipſum ſuſpectæ ſibi falſitatis adoptet pro valido argumento penitus deletæ tunc temporis æneæ Statuæ apud Cæſaream. Sed relata Euſebii Hiſtoria fulcitur teſtimonio Patrum, quos adduxi, fulcitur item auctoritate VII. Synodi (2), cui refragari non licet. At quo fato poſtmodum interierit pretioſum hoc monimentum, & quo ævo, penitus incompertum eſt.

CAP. X
Aliæ Jeſu Chriſti Imagines eodem Sæculo V.

JAm vero Sæculo V. variis in locis viſas multas Jeſu Chriſti Imagines depictas, animadvertit clariſſimum Eccleſiæ lumen Auguſtinus (3) Scriptor Synchronus, ita ut quod idem alias inquit minus aperte (4), intelligendum putem, non quidem ſua ætate ullas Chriſti Imagines ad vivum expreſſas exſtitiſſe (5): neque verum (6) *Auguſtinum ibi loqui de variis illis Chriſti Simulacris, quæ ſibi quiſque animo fingit, cum Chriſtum cogitat, ejuſque geſta, & dicta legit, vel audit*: Sed immo adeo plures, ut a-

vera

[1] Exercit. XLVII. §. 7.
(2) Actione IV.
[3] Lib. I. de Conſenſu Evangeliſtarum Cap. X.
(4) Lib. VIII. de Trinitate Cap. V.
(5) Serry. Exercit. XLVII. §. 2. idem in Animadverſ. Anticrit. Cap. IX. pag. 73.
[6] Sandinus, Hiſtor. famil. Sacræ pag. 260.

vera Chriſti effigie nonnihil deflectentes pictores illius ævi, quod de Conſtantini temporibus nemo dubitaverit, in incerto pene relinquerent Fideles de vera, & ſimiliori Imagine Salvatoris. Atque ideo ait: *Ipſius Dominicæ carnis facies innumerabilium cogitationum diverſitate variatur, & fingitur, quæ tamen una erat, quæcumque erat.*

CAP. XI
Imago Chriſti *Amidæ* culta.

AMidæ, quæ Civitas in Meſopotamia exiſtit, celebris maxime fuit altera Jeſu Chriſti Imago, cultu, ac veneratione maxima, perennique, eodem Sæculo v. & ineunte vi. De ea Zacharias (1) in Armenia minore Meletinæ Epiſcopus, qui Juſtiniano imperante claruit, agens de expugnatione Amidenſi, facta a Cavade Perſarum Rege Anno Anaſtaſii Imperatoris XIII. videlicet Æræ Chriſtianæ DIV. & narrans ex monito peperciſſe omnibus, qui in majorem Eccleſiam hoſtis formidine ſe receperant, Regemque ipſum victorem Eccleſiam ingredi conſtituiſſe, ita loquitur.

ܘܟܕ ܚܙܐ ܠܗܝ ܨܘܪܬܐ ܕܡܫܝܚܐ ܕܪܫܝܡܐ ܒܕܡܘܬܐ
ܓܠܝܠܝܐ ܥܠ ܐܣܛܘܐ ܕܒܝܬ ܩܘܕܫܐ . ܘܐܡܪ ܠܗ . ܕܐܠܗܐ ܕܟܪܣܛܝܢܐ .
ܘܐܬܐ ܘܣܓܕ ܡܣܓܕܘܗܝ ܘܐܡܪ . ܗܢܐ ܐܡܪ ܠܝ ܕܢܦܩ
ܘܡܚܝ ܗܘܐ ܡܢ ܦܘܠܚܢܐ ܘܟܢܫܘܗܝ ܘܢܦܩܘ ܠܗ .

Quumque ibi (2) *Domini noſtri Jeſu, qui inſtar Galilæi*

(1) Hiſtoria Eccleſiaſt. Part. III. Cap. v.

(2) Apud Aſſemanum in Bibliotheca Orientali. Tom. II. Cap. VII. pag. 58.

CAP. XI *lilæi depictus erat Imaginem cerneret, percontatus eſt cujuſnam eſſet. Illis autem Dei Nazarenorum eam eſſe reſpondentibus, inclinato ipſe coram ea capite: Hic, inquit, mihi dixit: mane & accipe a me Urbem, ejuſque incolas, quia mihi peccaverunt.* Cetera de hac Imagine in poſterum ignorantur. Attamen Benedictus Millinius (1) diſſerens de Imagine Camulianenſi a Philippico Mauritii Genero, & Orientis Præfecto, Sæculo VI, deinde ab Heraclio, Sæculo VII. in præliis delata, eamdem, ni fallor, putat eſſe cum Amidenſi, inquiens cum Theophylacto Simocatta: *Porro Dux* (Philippicus) *Imaginem illam Domini, Mardes ad Simeonem Amidæ Antiſtitem, forte per idem tempus in eo caſtello commorantem, mittit.* At vero Camulianenſis Conſtantinopolim advecta fuit Juſtini Junioris Anno IX. ut ait, Georgius Cedrenus (2), ideſt DLXXIV. nempe ſeptuageſimo poſt anno, quam Cavades Rex Perſarum, Imaginem jamdiu Amidæ exiſtentem veneratus fuerat, eamque Conſtantinopoli cultam fuiſſe uſque ad Gregorii II. Pontificis ætatem, ſæculo nempe VIII. quamplures adfirmant. Alia ergo eſt ab Amidenſi Camulianenſis Imago, alioquin Conſtantinopoli eſſe deſiiſſet Prætore Philippico ſupra memorato, qui Perſis devictis: *ad Simeonem*

[1] Dell' Oratorio di S. Lorenzo nel Laterano Cap. II. num. marg. 65. pag. 122. e 123.

(2) In Juſtino II. qui & Curopalates: Compend. Hiſtoriar. Tom. I. pag. 390. Pariſ. MDCXLVII.

nem Amidæ Antiſtitem illam miſit. Igitur de Imagine Amidenſi videtur Simocatta ſermocinari, quam fortaſſe idem Philippicus, atque alias Heraclius Auguſtus ſecum, tamquam certiſſimam victoriæ teſſeram in præliis deferebant.

CAP. XII
Alia Imago Chriſti Romæ *ad Sancta Sanctorum*, vetuſta majorum venetatione illuſtris.

ROmæ demum ſanctiſſima, vetuſtiſſimaque Imago Chriſti adhuc supereſt, quæ ἀχειροποίητος dicitur, ſcilicet *non manufacta*, & a venerabili ſtatione loci *ad Sancta Sanctorum*. Profert inſignem de hac Imagine narrationem Floravantes Martinellius (1) ex duobus pervetuſtis manuſcriptis Codicibus Græcis Bibliothecæ Vaticanæ (2) latine redditam a Neophyto Rhodino Cyprio, ex qua Gregorio II. Pontifice Maximo Romam perveniſſe, adfirmari poſſe videtur cum eodem Martinellio, Joſepho Maria Soreſinio (3), qui eamdem, ex altero vetuſto Codice Vaticano Nicolai Proceſſii, Hiſtoriam recitat, breviuſcule conſcriptam (4) aliiſque. Quicquam tamen de ea narratione adſerere, ſive adſertum refellere vix auſim cum Benedicto Millinio (5). Verum ſæculo VIII. recentiorem Romæ non eſſe fateri oportet, qua ætate Stephanus Papa III. a Late-

[1] Roma ex Ethnica Sac. pag. 145. & ſeqq.

[2] Num. 375. & Num. 1147.

(3) De Imagine SSmi Salvatoris ad Sancta Sanctor. §. VI. pag. 15. & §. XX. pag. 56. & 57.

(4) Ibid. §. IX. pag. 26. & 27.

[5] Dell' Oratorio di S. Lorenzo Cap. II. Num. marg. 41., & 42. præſertim vero 43, & 44. pag. 80. & ſeqq.

a Lateranenſi Baſilica ad Exquilinam detulit comitante Clero in Litaniis Majoribus. Sane clariſſima ea eſt, & maxime celebrata in Annalibus Eccleſiaſticis apud Baronium, Anaſtaſium (1), Petrum quoque Monachum Caſſinenſem (2), Benedictum Sacroſanctæ Vaticanæ Baſilicæ Canonicum (3), Nicolaum Maniacutium Sæculo XII. Canonicum Regularem Lateranenſem (4), & pleroſque recentiores. Nec deſunt qui Gregorio Magno deferant nonnulla exhibita huic Imagini, venerationis argumenta, poſthabita memorata Græcorum Hiſtoria. Itaque ab his Sæculo VI. Æræ Chriſtianæ Romæ exſtitiſſe creditur. Majorem adhuc vetuſtatem præfert Epiſtola tributa Liberio Summo Pontifici, quam Soreſinius (5), ex Miſcellaneo Julii Valentinii manuſcripto de Rebus Lateranenſis Eccleſiæ ſe deſcripſiſſe inquit. Ex qua Sæculo IV. medio decurrente, maxime cultam fuiſſe oſtenditur, & Romam Sæculo I. a Chriſto nato delatam: cujus adſertioni, ſi ea antiquitate nitatur, ſtandum eſſe minime dubitaverim.

Actus

(1) Vitæ Pontificum Romanor. in Stephano III. alibique ſæpius.

[2] Apud Mibillonium: Muſ. Italic. Tom. I. pag. 88.

[3] Apud eumdem: Muſ. Italic. Tom. II. Ord. Rom. num. XI.

[4] Tractatus de Sacra Imagine Sanctiſſimi Salvatoris manuſcript. in Tabulario Baſilicæ Liberianæ. *De Vitis diverſorum Sanctor.* Tom. II. pag. 235. edidit Anno MDCCIX. in 4. Alexander Bonaventura ejuſd. Baſilicæ Canonicus: ibi Cap. VIII. vide adnotat. V.

(5) De Imagine Sanctiſſimi Salvatoris §. XVII. pag. 43. & ſeqq.

CAP. XIII
Epiſtola Liberio Papæ adſcripta.

ACtus in exilium Liberius a Conſtantio Auguſto ex notiſſima Valentis & Urſacii calumnia, Presbyteris & Diaconibus Lateranenſi Eccleſiæ inſervientibus utile monitum, ſe abſente, per Epiſtolam paræneticam reliquit. *Habetis*, inquit, pene teſtamenti ſui loco Sanctus Pontifex., *in Epiſcopatu Acheropitam Angelorum miniſterio inviſibiliter efformatam Imaginem Salvatoris, ac Menſam illius ..... a Beatiſſimo Petro, ut pia traditio docuit, Romam delatas, & huc uſque a tot Patribus noſtris religioſiſſime cuſtoditas, quas velut theſaurum incomparabilem vobis commendo, ut in hac Eccleſia permaneat uſque in diem adventus Domini &c.* Epiſtolam ex Tabulario Lateranenſe deſcriptam Fabritius Cardinalis Verallius Valentinio tradidit Anno MDCXVII Idibus Martii (1), cujus Epiſtolæ teſtimonio, nihil eſſe magis congruum videretur Sanctitati, ac vetuſtati Imaginis adfirmandæ.

CAP. XIV
Duplex Salvatoris Imago Romæ *ad Lateranum* miraculis clara.

BInas autem Salvatoris Imagines poſtmodum cultas, pene in eodem loco, utramque ſignis, & prodigiis illuſtrem, ſatis clare patet, quæ anſam variis diſputationibus præbuere. Quandoquidem de his mentio exſtat in vetuſto donationis Inſtrumento (2) Boſonis Epiſcopi Tibur-

(1) Adi Soreſinium ubi ſupra §. XVII. pag. 47.

(2) In Archiv. Lateranenſi Pluteo XV. Lit. Z num. 7.

CAP. XIV Tiburtini (1), ſcripto Anno MXXIX. a Romano Scriniario S.R.E., Pontificatus Joannis Papæ XIX. Anno VI. (qui tamen in Chronico Pontificali XX. computatur a nonnullis, minime abolito Joannis XVII. nomine, adverſus Gregorium V. intruſi) & Imperatoris Cunradi Anno III. indictione XIII. Menſe Majo, die X. Idem a Soreſinio relatum eſt in Opuſculo de Imagine Sanctiſſimi Salvatoris (2), ex quo Inſtrumento conſtat: *Medietatem integram de domo ſolarata* donatam fuiſſe: *Venerabili Imagini, quam precibus B. Virginis, & BB. Apoſtolorum S. Lucas cepiſſe habetur, & birtutem Domini perfeciſſe, adque Civitatem Rome miraculoſe perveniſſe, in Baſilica S. Laurentii de Palatio Laterani ſervata .... aliam bero partem ipſius Domus, altare SS. Imagini ejuſdem Servatoris ab Angelis etiam peracta, & per B. Petrum Apoſtolum, ſive Titum, & Veſpaſianum Imperatores ducte ad Urbem Romanam, quæ modo adoratur infra dictam Baſilicam S. Laurentii,* fructus autem inde perceptos, ceſſuros continuis futuris temporibus: *in uſum & honorem luminariorum, & utenſilium ſupradicte Icone Baſilice S. Laurentii de Palatio, & alterius predicte Imaginis*, ut in ea donatione cum ipſis nævis impreſſa legitur.

Prima

[1] Ferdinand. Ughell. Italiæ Sacræ Tom.1. in Epiſcopis Tiburtin. col.216. *Boſſum* appellat.

(2) §. XIX. pag.53. & ſeqq.

CAP. XV

Utraque præcipuis Scriptorũ teſtimoniis illuſtratur.

PRima ex hiſce Imaginibus commune aliquid habet cum narratione Græcorum, ſecus altera de qua agimus, quam a Liberio Pontifice legatam Eccleſiæ Lateranenſi novimus ex memorata Epiſtola. Eaſdem Imagines videtur indicare Codex membranaceus Bibliothecæ Vaticanæ Anno MCLIX. ſcriptus, Alexandro III. Pontifice Maximo (1), & Cencius Camerarius apud Baronium (2). At vero Imago ab Hiſtoricis Græcis deſcripta, in Baſilica Principis Apoſtolorum collocata fuit, quod ex iiſdem adnotarunt Millinius (3), ac Soreſinius (4). Et Nicolaus Proceſſius, qui in Codice Miſcellaneo adſerit (5) nocturno tempore delatam ad *Sancta Sanctorum*, ſcripſit Sæculo XIV. ideſt Urbano V. ſedente, quod eſt intervallum ingens, atque immane ab ævo Græcæ Hiſtoriæ. Sed utcumque velis eſto. Eodem Urbano V. Pontifice, una tantum erat Imago Salvatoris, ut inquit idem Proceſſius (6). *Alteram habebamus in hac Baſilica ad Sancta Sanctorum Salvatoris Imaginem, quæ a quodam*

(1) Num.933. pag.63. a tergo col.1. *Eſt alia Dominici vultus effigies in Tabula æque impreſſa in Oratorio S. Laurentii in Palatio Lateranenſi, quam Sanctæ memoriæ noſtri temporis Papa Alexander* III. *multiplici panno ſerico operuit .... unumque procul dubio compertum habeo, quod ſi diligenter Vultum Dominicum, quem Judæus in Palatio Lateranenſi juxta Oratorium Sancti Laurentii vulneravit ..... non abſimilem Veronicæ Baſilicæ S. Petri, etve pictura, quæ in ipſo S. Laurentii eſt Oratorio, Vultuique Lucano reperies.*

(2) Ad Annum MCLXXXXI.§.III. & IV. Tom.XII.

(3) Dell' Oratorio di S. Lorenzo Cap.II. Num.marg.42. pag.81. e 82.

[4] De Imagine Sanctiſſimi Salvatoris §.VII.pag.21.& 22.& §.X.pag.28. & 29.

(5) Biblioth. Vaticanę Manuſcript. num.3536. pag.41. col.2. & ſeqq.

[6] Ibid. pag.45. col.2.

quodam Judæo percuſſa in fronte, Sanguinem emiſit. Igitur vel alio translata fuerat, vel multiplici panno ſerico ab Alexandro III. coopertam (1) latere ſub noſtra Imagine dixerim, licet invitus, vel quoquo modo deperditam fatendum. Confer, ſi lubet, cum hac noſtra Martinellii opinionem (2) prorſus refellendam.

CAP. XVI
Plura de Imagine Jeſu Chriſti ſervata *ad Sancta Sanctorum*.

ID etiam advertendum, percuſſam in fronte impia Judæi manu ſanguinem emiſiſſe, quod item Camerarius adfirmat citato loco. In eo tamen falli opinor, cum omnia, quæ prodigioſa de Imagine alio tranſlata narrantur, vere de Imagine Salvatoris, quæ adhuc in vetuſta Æde ad *Sancta Sanctorum* adſervatur, comperiantur. *Ego vero potius crediderim*, ait, Cæſar Cardinalis Raſponius (3) *eam Imaginem eſſe illam, quæ intra Sacellum Sancta Sanctorum adſervatur, & quæ in Vultu Sacroſancto vibicum notas ſub dextero oculo, & circa barbam hodieque videtur præferre*. Accedunt teſtimonia Petri Leonis Caſellæ (4), Benedicti Millinii (5), & Franciſci Griſendii (6), qui omnes de eadem cicatrice, ac vulnere

[1] Codex Vatic. 933. pag. 63. a tergo col. I.

(2). Roma ricercata &c. Giornata v: pag.143. tertiæ editionis.

[3] De Baſil., & Patriarch. Lateranenſi Lib. IV. Cap. VIII. pag.328., & 329.

(4) Manuſcript. Biblioth. Barberinæ num. 2008. Hiſtoria della Cappella, e Compagnia del Santiſſimo Salvatore in Later.

(5) Dell'Orat. di S.Lorenzo Cap. II. Num marg.69. pag.129.

[6] Lettere Memorabili dell' Abb. Michele Giuſtiniani Par. II. Epiſt. XXIX. pag.135.

nere, dextero ſub oculo nefarie Imagini inflicto, certiores nos reddunt. Illud certe accidit Alexandro III. Pontifice, vel in anteceſſum, ſed non ita longe, ut aperte Codex Vaticanus a Millinio primum (1), ac poſtmodum a Soreſinio (2) allatus confirmat: nondum enim tempore Boſonis Epiſcopi, de quo ſupra memini, vel in fronte, vel alibi per aſtum & ſummam injuriam vulnerata fuerat, quod factum fortaſſe fuit, dum publicis ſupplicationibus aliquando ex veteri conſuetudine deferretur. Soreſinio minime adſentior, qui Anno MDL. *Laniis* adſcribit facinus (3), quod ex albo Societatis Sanctiſſimæ Imaginis deleti fuerint, Anno inſequente Julio III. Pontifice firmante decretum. Aliis enim de cauſſis id factum fuiſſe putat Millinius (4), Caſellæ opinioni adhærens. Falſum tamen eſt in eo lapide, in quo de ſolemni tranſlatione Sacræ Imaginis agitur ex Laterano ad Exquilias, *Lanios* minime comprehenſos, quod tuto ait Millinius (5). Etenim poſt CALCEATORES. LANII inſcribuntur, non LANEI, ut idem vulgavit (6), & adhuc viſitur, & patet omnibus in Capitolio Romano, prope Roſtratam Columnam, ſcilicet in Palatio Almæ Urbis Conſerva-

(1) Dell' Oratorio di S. Lorenzo Cap. II. Num. marg. 69. pag. 130., e 131.

[2] Ubi ſupra §. XXIX. pag. 50. & 51.

(3) Ibidem §. XXIV. pag. 67.

[4] Dell' Oratorio &c. Cap. II. Num. marg. 69. pag. 129. & Cap. III. Num. marg. 91. pag. 164.

[5] Ibid. pag. 164.

(6) Ibid. pag. 163.

CAP. XVI ſervatorum, in muro, ante ſcalarum adſcenſum, ſiniſtrorſum. Quapropter exciſis literis præſtans id monimentum Anno MDL. vetuſtius debet exiſtimari. In deſcribendo eodem Paullus de Angelis fuit certe diligentior (1), qui *Lanios* etiam in eo reperiit cum omni Artificum cœtu in certas Claſſes diſpertito, atque compoſito. Ita enim Sacram Imaginem multo ordine comitabantur, pio decreto Senatus Populique Romani obtemperantes. Verum quod nullus ad integram fidem vetuſti lapidis Capitolini ipſum decretum ediderit (aliquid enim addendo, vel minuendo, ſive etiam fœde immutando, quod in hiſce monimentis deſcribendis maximum malorum eſt, omnes labefactarunt): non ſine aliqua probationis ſpe, rurſus evulgare viſum eſt, eadem Orthographiæ, Cacographiæ, ac linearum lege, qua graphiarius expreſſit; exoticis, atque infrequentibus literis ad prototypi normam efformatis, & cum impendio comparatis. Quam diligentiam, & voluntatem ſolent ornati viri plerumque deſiderare. Siquidem, *Commemoratio Antiquitatis Exemplorumque prolatio*, ut inquit opportune Cicero (2) *ſumma cum delectatione, & auctoritatem orationi adſert, & fidem*. Marmor igitur ita ſculptum eſt.

TRIVM-

[1] Deſcript. Baſil. Sanctæ Mariæ Majoris Lib. XII. Cap. V. pag. 249. & 250.

[2] In Oratore ad Brutum.

CAP. XVI

TRIVMPHALIS GENTILIVM POMPA . AVG: C. HONORI REDDI SOLITA . AD . DEVOTVM, CHRISTIANÆ RELLIGIONIS . CVLTVM REDACTA . DEI GENITRICIS VIRGINIS FESTO DIE . DVM . CRISTI SALVATORIS NOSTRI . MIRABILE SIMVLACR, EX . LATERANO . IN . EXQVILIAS . AD . MRIÆ MTRIS MIOREM ÆDEM . QVOTANNIS INGENTI PLAVSV . SOLEMNIQ; PROCESSIONE DEFERTVR PRO SENATVS MAGISTRATVVMQ; ET . TOTIVS EQVESTRIS ORDINIS DIGNITATE POPVLIQ; ET: PLAEBIS OBSERVANTIA . NE . VE . VLLA . POST . HAC . INTER PLEBEIA COLLEGIA CONTENTIO FIAT . DCRETVM EST . VT . HOC . STATVTO ORDINE VNIVERSI CVM SVIS FACVLIS TALAMISQ: ET LVMINARIB, SACRAM IMGINEM QVA ITER FECERIT COMITENTVR . EA . RATIONE . VT . QVI PROXIMIORES SIMVLACRO SINT . DIGNIORES . HABEANTVR – AQVARII . ITER . AVSPICENTVR . POST .

FORNACARII . MOLENDINARII . MVLIONES LIGNARII . MVLIONES VINARII . CVPONES SALSAMENTARII . CANDELARII EX SEVO . PISCATORES . PISCARII . VINITORES OLITORESQ; PISTORES FORNARIIQ; PELLIPARI FIGVLI . STABVLARII . ERGASTVLI LIGNORV, MERCIMONIARII . SELLARII . CORIARII . TONSORES CALCEARII . LANII . SVTORES . SARTORESQ; FABRI LIGNARII . FABRI FERRARII . AVRIFICES . AROMTARII . NVMMVLARII . LANIFICES FVLLONESQ; MERCATORES PANNOR, AGRICVLTORES . BOARII . THALAMVS: RO . FISCI

SIQVIS ERGO SECVS FECERIT . XXV AVREOR, PENA MVLTETVR

Hanc

CAP. XVII
De ornamentis ejuſdem Imaginis.

HAnc eamdem Imaginem Innocentius Papa III. auro, argento, anaglyphis, & pretioſis lapillis totam circumornavit, faciem ſolummodo tabula Cryſtallina munitam relinquens conſpiciendam, inſcripto inferius titulo INNOCENTIUS. PP. III. HOC. OPUS. FIERI. FECIT. Ceterum Honorius III. qui *Athletam* alias Imaginem hanc Salvatoris dicere ſolebat, Sacellum inſtauravit, ac deinde Nicolaus III. a fundamentis, prout hodie cernitur, exſtruxit, conſecravit, atque ornavit (1): cujus rei plurimi ſunt qui meminerunt.

CAP. XVIII
Quando alia Icon Jeſu Chriſti celebrari deſierit?

EX congeſtis huc uſque argumentis, palam fit Sacram alteram Imaginem in Inſtrumento Boſonis, & Codice Vaticano (2) enunciatam, ſpatio circiter annorum viginti, qui ab Alexandro III. ad Innocentium III., fere dinumerantur, memoriam hominum fugiſſe. Eam etenim, ut credere par eſt, Innocentius III. Pontifex, aliquo ſaltem ornamenti genere, niſi ditiſſime, atque ſplendidiſſime, ut hanc noſtram, quam veneramur, excolere curaſſet, & Honorius III. veteris Sacelli inſtaurator, ac Nicolaus

Auctor

(1) Ottavio Panciroli. I Teſori naſcoſti della Città di Roma. Lettera S, *Chieſa del S. Salvatore nel Laterano.*
Millin. dell'Orat. di S. Lorenzo Cap. I. Num. marg. 28. pag. 56., e Num. marg. 35. pag. 68., e 69.
([illegible]
Vide Barthol. Platinæ Vitas Pontificum in Honorio III. & Nic. III.
Item Danielis Papebrochii Conatum Chronico-Hiſtoricum ad Catalogum Romanor. Pontific. in Propilæo ad Acta SS. Maii. Ptolemæum Lucenſem, & Annales Eccleſiaſticos.
(2) Num. 935. pag. 65.

Auctor novæ molitionis, loculum mehercle conſtituiſſent, in quo eadem altera Icon ſervari poſſet in vetere, novaque Æde.

CAP. XIX
Summorum Pontificum recenſentur Diplomata, in quibus una tantũ Imago *ad Sancta Sanctorum* memoratur.

NUllam utique illius mentionem impoſterum inveniſſe memini, & Nicolai IV. Diploma datum apud Urbem veterem x. Kalendas Aprilis Anno IV. Sui Pontificatus, ideſt MCCXCI. quod verſatur circa Indulgentias ea occaſione, Romanis, aliiſque conceſſas, inquit (1) *Singulis diebus in quibus ipſa Sacroſancta Icona aperta permanet Salvatoris &c.* eoque Pontifice inſtituta, ſive potius renovata, atque ordinata creditur (2) Societas Sanctiſſimi Salvatoris. Ita Joannes XXII. in ſuo Diplomate dato Avinione V. Kalend. Septembris Anno II. nempe MCCCXVII. (3) Nonnullas Indulgentias tribuit iis, qui aperitioni noſtræ Imaginis aderint, qui apertam inviſerint, & iis, qui dum defertur cum celebritate ac pompa, eam ſociarint. Clemens Papa VI. Epiſtola: *Capitulo Eccleſiæ Lateranenſis de Urbe* conſcripta Avinione XVI. Kal. Octobris Anno IX. hoc eſt MCCCL. jubet (4) *Imaginem Salvatoris & alias Reliquias, quæ ſunt in Sancta Sanctorum*, oſtendi Arnoldo Vicecomiti Caramagnen, qui:

Gra-

(1) In Archiv. ſecreto Vatic. An. IV. Nic. IV. fol. 20.

(2) Cataſto. II. Fol. II. & VI. in Archiv. Societatis.

[3] Archiv. Secret. Vatic. fol. 343. Epiſt. 191.

[4] Archiv. Secret. Vatic. Clementis VI. An. IX. fol. 131. Rub. 143.

Gratia conſequendæ Indulgentiæ Romam peregrinatur. Urbanus V. eamdem Imaginem *ad Sancta Sanctorum* Anno I. ſuæ Aſſumtionis, videlicet MCCCLXII. *Dominica in Palmis .... & per totam majorem Hebdomadam*, monſtrari præcepit, ultra veterem uſum. Exſtat in Archivo Vaticano ſecreto ejus Epiſtola (1), quam integram refert Soreſinius (2), datam Avinione XV. Kal. Maii. Una igitur fuit hiſce temporibus Imago Salvatoris in eadem Æde celeberrima *ad Sancta Sanctorum*.

CAP. XX

De eadem Imagine certa manifeſtantur monimenta, & refelluntur incerta.

PRofecto liquet de hac Imagine, quod in Tabula picta ſit, quod altitudinem palmorum VII. æquet, latitudinem palmorum III. (3), quibus menſuris in altum æquæ ac latum, uncias IV. argentea lamina Innocentiana, ſemiexſtantibus ſignis, auroque diſtincta, adcreſcit (4). Liquet item de eadem Imagine, quod in publicis ſupplicationibus per Urbem ſæpe delata ad Baſilicam Sanctæ Mariæ Majoris maxima cum populi frequentia fuerit in die ſolemni Aſſumtionis Beatæ Virginis Mariæ ab ævo Sergii Papæ I.

(1) In Urbano V. An. I. II. & III. Ep. X. de Cur. uti apud Soreſin. infra notatur.

(2) De Imag. Salvatoris §. XLVII. pag. 119. adi eumdem Soreſ. §. XLVI. pag. 113. & §. eodem pag. 114. Item §. XLV. pag. 111.

(3) Millini dell'Oratorio &c. Cap. II. Num. marg. 69. pag. 129. & Cap. III. Num. marg. 71. pag. 135.

Soreſin. de Imag. Salvator. §. VI. pag. 16.

[4] Millini Cap. I. Num. marg. 35. pag. 67. & 68. Soreſin. &c. ubi ſupra. §. XXI. pag. 57. 58. 59. & §. XXIII. pag. 62. Millinium ſequitur.

pæ I. ut ex Anaſtaſio erui poteſt (1) a Millinio ſatis illuſtrato (2), qui ſacer Populi Romani Ritus a Sæculo VII. uſque ad Pium V. perduravit (3), Sæculo nempe XVI. cum dimidio circiter excurrente. Quamobrem, nullo jure, nullaque ratione, ſi quid video, Gregorio II. Pontifici Maximo hanc Imaginem tribuiſſe apparet Græcos Scriptores, etenim Soreſinius Græcorum propugnator (4), Sergio Papæ I. tribuit aliquando cum Severano (5) ſolemnem eam inſtitutionem. Præcipua plane annuæ delationis hujus Imaginis, quæ omnium vetuſtiſſima exiſtimari debet, in Ritualibus antiquis mentio habetur, quorum alterum Melchioris Hittorpii teſtimonio, ut notat Millinius (6), ante Pipini Patris Caroli Magni Regis ætatem ſcriptum fuiſſe cenſetur. De hoc

D etiam

[1] In Sergio I. Edit. Vatic. Tom. I. Num. marg. 164. pag. 124.

Conſtituit autem, ut diebus Annunciationis Domini, & Nativitatis, & Dormitionis Sanctæ Dei Genitricis, ſemperque Virginis Mariæ, ac Sancti Simeonis, quod Hypapantem Græci appellant (hoc eſt Purificationis) *Litania exeat a Sancto Hadriano, & ad Sanctam Mariam populus occurrat*, alibi legitur: *recurrat*.

Et in Leone IV. eodem Tom. I. Num. marg. 504. pag. 302.

Dum hæc agerentur, præclarus, & celeberrimus dies advenit, in quo Beatæ Dei Genitricis, Semperque Virginis Mariæ Aſſumtio celebratur. Tunc præfatus, & univerſalis Papa, a Patriarchio cum Hymnis, & Canticis Spiritualibus; Sancta præcedente Icona, ad Baſilicam Sancti Hadriani Martyris, ſicut mos eſt, propriis pedibus cum omni Clero perrexit &c.

(2) Millini. &c. Cap. III. Num. marg. 73. uſq. 75. pag. 139. & ſeqq. Item Num. marg. 92. pag. 164.

(3) Raſponius de Baſil. & Patriarch. Lateranenſi. Lib. IV. Cap. XIX. pag. 376. 377.

Fabrini D. Sebaſtiano. Dichiarazione del Giubileo dell' Anno Santo &c. Cap. XVIII. pag. 133.

Martinel. Roma ricercata. Giornata VI.

(4) De Imag. Salvatoris. §. XXVI. pag. 78.

(5) Memorie ſacre delle ſette Chieſe di Roma. Parte I. pag. 572.

(6) Dell' Oratorio di S. Lorenzo. Cap. III. Num. marg. 70. pag. 132.

etiam Ritu mentio exſtat in veteri Lapide Capitolino, quem Capite XVI. deſcripſimus. Meminere quoque geſtationis ejuſdem in Menſe Auguſti ſuis temporibus fieri ſolitæ Andreas Fulvius (1), & Lucius Faunus (2) in Antiquitatibus Urbis Romæ illuſtratis. In illis autem ſacris, primiſque publicis ſupplicationibus inſignes Reliquias, & Imagines prodigioſas circumlatas, ſatis exploratum eſt.

CAP. XXI
Joannis Giacchetti mendũ detegitur, & confutatur.

GIacchettus perperam adſcribit (3) Nicolao V. Pontifici inſtitutionem magnæ translationis hujus Imaginis Achiropœtæ, Die XV. Auguſti, ex monimentis Archivi Societatis, & eam falſo quoque, putat fuiſſe præſcriptam, atque ordinatam, ad imitationem Sacrarum Virginum Sanctæ Claræ, in Monaſterio Sancti Silveſtri de Urbe, a Capite Sancti Joannis Baptiſtæ, *in Capite* nuncupato, exiſtentium, quod eadem Die XV. Auguſti Imaginem Salvatoris, quam religioſiſſime ſervant, atque *Edeſſenam* exiſtimant (4), per Monaſterii clauſtra circumferant.

CAP. XXII
Ritus antiquus ſervatus in delatione annua hujus Imaginis ad Baſilicam Liberianam *Menſe Auguſto*.

COmprobatur quoque ſacra pedum lotio, ſive ablutio, quæ pluries, ſtatiſque locis Braſſica, ſeu Baſilico noſtræ Imagini fieri conſueverat, dum

(1) Lib. II. Pag. 84. Edit. MDXLV. in 8.

[2] Lib. III. Cap. XIII.

(3) Iconologia Salvatoris. &c. pagina. 30. & 31.

[4] Giacchettus ubi ſupra, & item: Hiſtoria della Chieſa, e Monaſterio di S. Silveſtro de Capite di Roma &c.

dum ſolemni pompa tranſveheretur ad Exquilias, cujus priſcæ conſuetudinis hiſtoriam erudite exponunt Lucius Faunus (1), rivum Herculaneum, atque Almonem deſcribens: Accuratiſſime vero Martinellius (2), Millinius (3), & Soreſinius (4) in ſuis Opuſculis, in quibus prodigia permulta ea ipſa occaſione manantia, & in Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ monimentis jamdiu adlata referuntur. Alia quidem tributa Sacræ Imagini Salvatoris, atque alia ipſi aquæ, pedibus ejuſdem abluendis uſurpatæ, vel etiam Baſilico pia Chriſtifidelium veneratione in aliquos proprios uſus poſtmodum adſervato.

CAP. XXIII
De alia translatione ejuſdē Imaginis *Anno Jubilœi*.

ALterius Solemnis pompæ, qua veneranda Salvatoris Imago ad Baſilicam Liberianam deferebatur Anno Jubilœo recurrente, meminit Paullus de Angelis, & eam, inquit, (5) a *Paullo* v. *Pontifice Maximo, juſtis de cauſſis* ſublatam fuiſſe.

CAP. XXIV
Aliqua notatu digna de Imagine Salvatoris *ad Sancta Sanctorum*.

NEque has cæremonias (ut id mihi ipſe obiiciam), jam olim, quis dixerit, alteri fortaſſe Imagini ante Innocentium III. adhibitas, quæ ad hanc noſtram translatæ poſtea fuerint,

(1) De Antiquitatibus Urbis Romæ. Lib. III. Cap. XIII.

(2) Roma ex Ethnica Sacra &c. Et Roma ricercata &c.

(3) Dell'Oratorio di S.Lorenzo &c. Cap. III. Num. marg. 78. uſq. 88. pag. 143. & ſeqq. & Num. marg. 88. uſq. 90. pag. 159. 160. 161. & 162.

[4] De Imagine Sanctiſſimi Salvatoris &c. §. XXV. pag. 67. & ſeqq. &c. alibique.

(5) Deſcriptio Baſilicæ Sanctæ Mariæ Majoris. Lib. XII. Cap. V. pag. 250.

fuerint, oporteret enim illum docere, quo id tempore contigerit, quove ordine, ſive modo cauſſiſve fecerint Majores noſtri: quæ omnia ſilentur ab iis omnibus, qui de Imagine Salvatoris aliquando diſſeruerunt. Inde patet, etſi critico veritatis recludendæ, & conſequendæ examine Epiſtolam Liberii Pontificis reſpuas, tamquam apocrypham, ac fictitiam, nihil tamen eorum, quæ de hac admirabili Imagine recitavimus, infirmari. Etenim nonnullis ante Gregorium II. Pontificem Maximum annis Solemnes Litanias Die Aſſumtionis Beatæ Virginis Mariæ in Urbe inſtitutas fuiſſe: & infra Capite xx. exquiſivimus (1), atque ex Libro Pontificali abunde cognovimus.

CAP. XXV
De vera Imagine Jeſu Chriſti D.N. judicium.

HÆc igitur cum ita ſint, de Sacris Imaginibus Jeſu Chriſti Domini noſtri, *Cæſarienſi*, *Amidenſi*, *ac Romana*, dilucide expoſita, ac demonſtrata, num ultra ſit ambigendi locus eam ad nos perveniſſe integram, atque ſinceram, diſquirant alii. Quandoquidem priori ætate vexata nimis tyrannica ſævitie Chriſtiana Religione, difficiliora ea fuiſſe tempora, quis umquam neget, ſacris myſteriis, ritibus, ac ſanctioribus reliquiis, lipſaniſque adſervandis, cuſtodiendis, & ab injuria, ac convicio male feriatorum hominum defendendis?

Parta

[1] Videſis præſertim pagina, 25.

CAP. XXVI
Poſt redditá Eccleſiæ pacé Imagines Salvatoris palam in Téplis publicæ venerationi propoſitæ.

PArta vero Orthodoxæ Eccleſiæ tranquillitate auctore Conſtantino Magno, erecta ubique fuere templa Deo vero magnis ſumtibus, quæ ab ipſomet Regum Rege Chriſto, *Baſilicæ* nuncupatæ ſunt, Latio, atque Italia adhuc cum Græcis permixta quædam habente vocabula. Pictas quoque, & fuſas eas Imagines (ut videre eſt, in Apſide earumdem Sacrarum Ædium) probata, & perſpicua pietate Patres noſtri, opere muſivo expreſſerunt, quorum aliqua paullo poſt memorare conſtitui, quæ noſtro Numiſmati, atque inſtituto magis videntur accommoda.

CAP. XXVII
De Nimbo Crucigero circa Jeſu Chriſti caput in Nummo expreſſo. Antiquæ receſentur ipſius Imagines cum eodem Nimbo.

POrro Chriſti caput Nimbo circumdatum eſt in hoc monimento ſacræ antiquitatis, in quo Crucis tria ſegmenta conſpicua ſunt. Nimbus autem rotundus eſt, non quadratæ formæ, quam plerumque ſuperſtitum virorum imaginibus pone caput depingi, atque inſculpi conſueviſſe, primus oſtendit Joannes Diaconus (1), ac deinde Nicolaus Alamannus(2), Anſelmus Solerius(3), & Joannes Ciampinius variis locis (4), aliique. De hoc Nimbo, ſive rotundo diademate imaginibus Sanctorum adjecto, præclare admodum diſſerit Philippus

[1] Vita S. Gregorii Magni. Lib. IV. Cap. XXXIII. & Cap. LXXXIV.

(2) Differt. Hiſtor. de Parietinis Lateranenſibus. Cap. VII. pag. 43.

[3] De Pileo. Sectione XIV.

(4) Veter. Monim. Part. II. Cap. XIX. Tab. XXXVII. Cap. XXI. Tab. XL. Cap. XXIII. Tab. XLII. Cap. XXIV. Tab. XLIV. Cap. XXV. Tab. XLVII. Cap. XXVI. Tab. XLIX. Cap. XXVII. Tab. LII.

CAP. XXVII pus Senator Bonarrotius (1), quem inter eos, qui de re ſacra locuti ſunt, magnopere ſuſpexi; ſed clarus Ciampinius ſtudioſiſſimus rerum antiquarum, quæ ad Chriſtianam Religionem pertinent, Tabulis ære inſculptis plura confert exempla in illuſtrandis antiquis muſivis operibus; potiſſime vero agens de Eccleſia Sanctæ Agathæ Majoris(2), quæ Ravennæ circa Annum CCCC. adornata eſt ab Exſuperantio Epiſcopo, Nimbum rotundum, & Crucigerum oſtendit in Imagine Chriſti ſedentis, quod idem occurrit Romæ in Eccleſia *Sanctæ* Sabinæ (3), opere muſivo exornata a Cœleſtino I. Summo Pontifice, Anno circiter CCCCXXIV. At mirum eſt Bonarrotium, ceteroquin doctiſſimum virum, contra vetuſtiora hæc monimenta opinari (4) Crucem Chriſti Nimbo adpoſitam fuiſſe circa finem *S*æculi VI. ut hoc eodem ſigno a diademate *S*anctorum diſtingueretur. *S*iquidem adlatis exemplis Viro clariſſimo plane notis, alia adjicienda ſe offerunt, quæ *S*æculum VI. nec dum dimidium adtingunt. Igitur Ravennæ in Eccleſia Sancti Michaelis Archangeli a Bacuda Juliani Genero ædificata (5), Chriſti diadema Cruce inſignitum apparet (6), ejuſque ſtructura ad Annum DXLV. per-

(1) Oſſervazioni ſopra alcuni frammenti di Vaſi antichi di Vetro. Tav. IX. Fig. I. pag. 59. e ſegg.

[2] Veter. Monim. Parte I. Cap. XX. Tab. XLVI.

(3) Ciampin. Vet. Monim. Parte I. Cap. XXI. Tab. XLVII.

[4] Oſſervazioni ſopra alcuni frammenti di vetro. pag. 65. e 66.

Idem ibidem. Dittico Sacro. pag. 263.

[5] Rub. Hiſt. Rav. Lib. III.

(6) Ciampin. Vet. Monim. Par. II. Cap. VIII. Tab. XVII.

pertinet, teſtimonio vetuſtiſſimi lapidis inſcripti. Et in Eccleſia Sancti Vitalis, quæ in eadem Urbe picturis muſivis decorata fuit Anno DXLVII. (1) cernitur uſque adhuc in Imagine Chriſti idem Diadema. Olim hoc idem ſpectare licebat in Apſide veteris Baſilicæ Vaticanæ (2), & in exteriori facie Baſilicæ Lateranenſis, quæ nuper ceſſit novis molitionibus, pariter hoc Nimbo Jeſus redimitus cernebatur in intima peripheria rotundæ feneſtræ, proximæ faſtigio contignationis (3). Eamdem vero, fama, cultuque inſignem Sacram Imaginem, magnificentius exſtructa Baſilicæ fronte ad orientalem plagam lapidibus ſectis, contra Portam *Querquetulanam*, quæ etiam *Cælimontana*, atque *Aſinaria* dicebatur (nunc autem unico *Sancti Joannis* nomine vulgus appellat). Curatores Ædificii, decenter ornatam, venerationi populorum mox reſtituerunt, collocantes eam ſupra Coronidem, infra tympanum ad ornatum Xyſti, ſeu Podii Pontificalis, quod ſubeſt Imagini, & totius novæ ſtructuræ. Sed hactenus memoratis antiquiorem protulit Paullus Aringhius ex Cœmeterio Pontiani, alteram pictam (4), alteram (5) Sarcophago marmoreo ſculptam, una cum aliis ſacris imaginibus. Tandem Sæculo VI. in Summo Arcu CAP. XXVII

(1) Ibid. Part. II. Cap. IX. Tab. XIX.

(2) Ciampin. in Synopſi Hiſtorica de Sacr. Ædific. Cap. IV. Sect. II. Tab. XIII.

(3) Ibid. Cap. II. Tab. I. lit. A, & majori modulo. Tab. II. Num. 9.

[4] Rom. Subterran. Tom. I. lib. II. Cap. XXII. Tab. I.

(5) Eodem Tom. I. Lib. II. Cap. XXII. Tab. III.

CAP. XXVII

cu Sacræ Ædis Sancti Laurentii in Agro Verano, Chriſtus Crucem in diademate deferens depictus fuit (1). Idemque ſignum viſitur opere ſequioris ævi in Eccleſia Sancti Marci Romæ: In Eccleſia Sanctæ Mariæ, quæ vulgo dicitur *in Monticelli*: In Triclinio Leonis Papæ III. & alibi paſſim Romæ nobis oſtendunt antiquæ picturæ muſivæ, quæ volenti cuilibet amplam agendi de forma Chriſti materiam præſtant, & facultatem. Idem Nimbus pariter occurrit in Numiſmatibus Pontificum Romanorum apud V. C. Philippum Bonannium Societatis Jeſu Præsbyterum, nonnihil inflexis, curvatiſque Crucis extremitatibus, iiſque hic Nummus Argenteus ſummæ raritatis, & pulchritudinis a Gregorio XIII. Pontifice Maximo percuſſus ad uſum, & commoditatem populi, nec umquam antea editus adduplicari poterit:

Imagine tamen vitio Sculptoris paulliſper immutata, nempe capillo immodice ita compoſito. Uti arte ab aliis parum culta, Philippus Zenobius inſculpendis ligno Imaginibus, ac prœlo præ-

(1) Ciampin. Vet. Monim. Par. II. Cap. XIII. Tab. XXVIII.

præparandis excellens ſumma cura delineavit, & buxo incidit, qui (præter æneam laminam, quæ Nummum Æreum exhibet cum Imagine Jeſu Chriſti Domini noſtri) omnia item in noſtro Commentario relata Emblemata, diligenter delineavit, & buxo pariter inſculpſit.

CAP, XXVIII
Imago Jeſu Chriſti *ad Sancta Sanctorum*, & in aliis pervetuſtis Ædibus ſacris picta, ſimilis adſeritur illi, quæ in Nummo viſitur.

SAcra quidem Veterum Chriſtianorum prolata monimenta ſi quis ad trutinam velit revocare, eorumque alterum alteri conferre, nihil admodum diſpar, nihil diſſimile, aut diverſum offendet, ita ut oculus oculo, frons fronti, os, mentum, capillus, ori, mento, capilloque adamuſſim reſpondeant. Et licet non uno, eodemque tempore Imagines recenſitæ effictæ ſint, ſed interjecto plurium ſæculorum ſpatio diſcernantur, colores quoque coloribus æquipollent. Iis igitur vetuſtiſſimis Imaginibus, ac præſertim *Romana* (neque enim fallor) uſi pro tempore fuerunt Pictores, ac Statuarii, eademque veteri noſtro Numiſmati per quam ſimilis eſſe videtur, ſi colores, quibus illud idem caret, excipias. Sed præſtat hic Nicephorum audire, nullus enim alius adeo diligenti ratione Chriſti vultum per ſingulas partes veſtigavit, delineavit, ac pene depinxit.

CAP. XXIX. Nicephorus Calliſtus Jeſu Chriſti vultum accurate deſcribit.

TExtum Auctoris græcum ob oculos ponimus, ne cupidus lector, diſtentus curis, cum jactura temporis alio quærere gravaretur. Ἡ μέν τοι inquit [1] ipſe διάπλασις τῆς μορφῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐξ ἀρχαίων παρειλήφαμεν, τοιάδε τις ὡς ἐν τύπῳ περιλαβεῖν ἦν. ὡραῖος μὲν ἦν τὴν ὄψιν σφόδρα. τήν γε μὴν ἡλικίαν, εἴτουν ἀναδρομὴν τοῦ σώματος, ἑπτὰ σπιθαμῶν ἦν τελείων. ἐπίξανθον ἔχων τὴν τρίχα. καὶ οὐ πάνυ δασεῖαν· μᾶλλον μὲν οὖν, καὶ πρὸς τὸ οὖλον μετρίως πως ἀποκλίνουσαν. μελαίνας δέ γε τὰς ὀφρῦς εἶχε, καὶ οὐ πάνυ ἐπικαμπεῖς. τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς χαροπούς τινας, καὶ ἠρέμα ἐπιξανθίζοντας. εὐόφθαλμος δ' ἦν, καὶ ἐπίρριν. τὴν μέν τοι τρίχα τοῦ πώγωνος, ξανθήν τινα εἶχε, καὶ οὐκ εἰς πολὺ καθειμένην· μακροτέραν δὲ τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς περιέφερεν..... ἠρέμα ἐπικλινὴς τὸν αὐχένα, ὡς μηδὲ πάνυ ὄρθιον, καὶ ἐντεταμένην ἔχειν τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος· σιτόχροος δὲ, καὶ οὐ στρογγύλην ἔχων τὴν ὄψιν ἐτύγχανεν, ἀλλ' ὥσπερ τῆς μητρὸς αὐτοῦ μικρὸν ὑποκαταβαίνουσαν, ὀλίγον δ' ἐπιφοινιασομένην, ὅσον ὑποφαίνειν τὸ σεμνόν τε καὶ συνετὸν τοῦ ἤθους, καὶ ἥμερον, καὶ τὸ καθάπαξ ἀόργητον. κατὰ πάντα δὲ ἦν ἐμφερὴς τῇ θείᾳ, καὶ πανασπίλῳ ἐκείνου μητρί. Latinam protinus interpretationem Joannis Langii ſubdo, recognitam a Frontone Ducæo, quæ eadem hæc ipſa eſt: *Porro effigies formæ Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſicut a veteribus accepimus, talis propemodum, quatenus eam craſſius verbis comprehendere licet, fuit. Egregio is vividoque vultu fuit. Corporis Statura ad palmos prorſus ſeptem. Cæſariem habuit ſubflavam, ac non admodum denſam, leniter quodammodo ad criſpos declinantem:*

(1) Hiſt. Eccleſiaſt. Lib. 1. Cap. XL.

tem: Supercilia nigra non perinde inflexa. Ex oculis fulvis, & ſubflaveſcentibus mirifica prominebat gratia, acres ii erant, & naſus longior: Barbæ capillus flavus, nec admodum demiſſus. Capitis porro capillos tulit polixiores.........collum fuit ſenſim declive, itaut non extento nimium corporis ſtatu eſſet. Porro tritici referens colorem. Non rotundam, aut acutam habuit faciem, ſed qualis Matris ejus erat, paullum deorſum verſus vergentem, ac modice rubicundam, gravitatem, atque prudentiam cum lenitate conjunctam, placabilitatemque iracundiæ expertem præferentem, perſimilis denique per omnia fuit Divinæ, & Immaculatæ ſuæ Genetrici &c.

CAP. XXX Idem Nicephorus vindicatur a cenſuris.

DAmnant plerique docti Viri Nicephorum, & teſtimonium ejus exſibilant, totum id ecgraphon reiicientes, ea potiſſimum ratione ducti, quod ex Veteribus (1) *nullos ille ex nomine appellaverit, aut appellare vere potuerit a quibus acceperit*. Verum etſi plura, quæ in illius Hiſtoria referuntur, a Viris magnis tamquam commentitia, & ſimulata a veris narrationibus, jure ac merito, quod non negaverim, explodantur atque eliminentur, tamen præallatis monimentis, quantum licet homini Sacræ

 Vetu-

(1) Serry Exercit. Critic. XLVII. §. 1. & Animadverſ. Anticritic. in Hiſtor. Famil. Sacr. Cap. IX.

Vetuſtatis ſolicite curioſo, nec penitus rudi æſtimatori, putavi Nicephoro ſatis conſultum eſſe, tamquam teſtimoniis nullatenus poſtremæ ætatis, quibus de vera Imagine Chriſti ſatis conſtare deprehenditur, & ex ordine chronologico ſervato, ſi qua ſunt aliorum momenta, haud aliter dignoſci facile poterunt, ac refelli. Quippe, ſi compares Nicephorianam deſcriptionem noſtræ Imagini Achiropœtæ, certior evades, in qua eamdem menſuram palmorum VII. cum Millinio, Soreſinio, atque aliis infra notatam reperies. Probe *a Veteribus* ſe accepiſſe dixit, ideſt a veteribus Typis depromſiſſe, qui utique votis Chriſti fidelium, adſpirante Deo, incolumes perſeverant.

CAP. XXXI Nicephoriana deſcriptio antiquis Imaginibus Jeſu Chriſti reſpondet, atque cohæret.

SUnt & aliæ vetuſtiſſimæ Jeſu Chriſti Imagines admodum ſimiles, opere muſivo pariter expreſſæ, in quibus tamen ſimplex Nimbus rotundus comparet. Ita in Æde Sanctæ Conſtantiæ prope Urbem ævo Conſtantiniano depicta (1). In Baſilica Principis Apoſtolorum (2). In ſummo Arcu Baſilicæ Sancti Paulli Leone I. Sanctiſſimo Pontifice, a Galla Placidia exornato Anno CCCCXLI. (3). In Ecclesia Sanctorum Coſmæ, & Damiani (4). In Æde Sancti Stephani in Monte

(1) Ciampin. De Sac. Ædif. Cap. X. Tab. XXXII.

(2) Ibid. Cap. IV. Sect. III. Tab. XIV.

(3) Ciampin. Vet. Monim. Part. I. Cap. XXIV. Tab. LXVIII.

(4) Id. Vet. Monim. Part. II. Cap. VII. Tab. XVI.

Monte Cœlio (1), & alibi: omneſque ætatem Annorum ſupra xxx. demoſtrant, ut Venerabilis Achiropœta Imago *ad Sancta Sanctorum*. In hoc argumento quantum a vero declinaverit Franciſcus Vavaſſorius (2) ea, quæ diximus, recolenti apertiſſime retegent.

CAP. XXXII
Carneola cum Imagine Jeſu Chriſti Nimbo Crucigero diſtincta.

HIs veteribus Chriſti Imaginibus, nonnullas ex *Muſeo Victorio* adiiciendas putavi,

I.

Carneolæ antiquæ magnitudo.

II.

Fictile Monimentum huius magnitudinis.

III.

Vitri antiqui magnitudo.

IV

Scalptura ex Heliotropio huius magnitudinis.

quod eodem Nimbo exornentur, ſed in re licet

(1) Ibid. Parte II. Cap. XVI. Tab. XXXII.

(2) Lib. de Forma Chriſti. Cap. II. & Cap. IV.

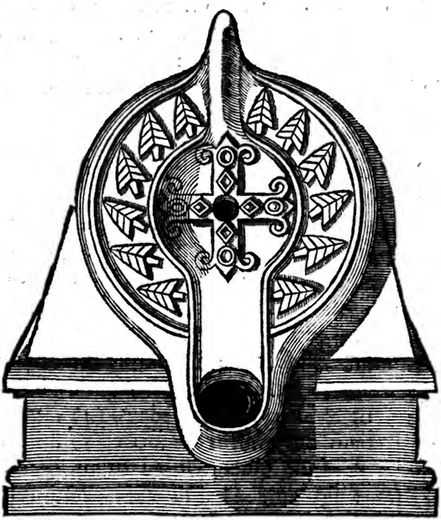
cet maxima, ne nimius videar, quatuor tantummodo, & quidem inſigniores excerpſi, & ſelegi, quarum Prima, & Secunda Jeſum Chriſtum Deum, & Hominem in juventute ſua; Tertia, & Quarta Puerum admodum exprimunt. Prima igitur eſt Chriſti protome, Carneolæ, quam dicunt, inſculpta pectore tenus, plenam Hominis faciem exhibens, Nimbo Crucigero redimitam, notæ non optimæ, ſed neque rudioris ac pravæ: ſiniſtra Librum Evangeliorum gerit, dexteram benedicentis in morem componit: hinc inde Græcis compendiariis literis ΙC. XC. *Jeſus Chriſtus* legitur. Nomen utrumque ante Jeſu Chriſti Domini noſtri adventum, & maxime cultum (1), & a Sanctis Prophetis longe præcognitum.

CAP. XXXIII
Opus fictile antiquum ſimile.

ALtera ex fictili materia conſtat cinereum colorem referens, quæ pro amuleto habita eſt, ſacro eodem typo, ſpinea corona circa frontem redimito, utrimque ſpectabilis, ductili reſte, ſeu funiculo facile brachio, ſive ad collum adliganda: eſt enim à ſummo ad imum, veluti terebro perforata, & Cruce foliata, cujuſmodi in aliis cæmeterialibus Lipſanis adſpicitur, Nimbus decoratur. Eamdem Crucem foliatam

(1) Euſeb. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Lib. 1. Cap. III. vide etiam Matth. Cap. I. verſ. 21. & Luc. Cap. II. verſ. 21.

liatam refert ſubjecta Lucerna fictilis: Hæc autem ornamenta honoris ergo Cruci tribuebant, Salutis auctorem veneraturi. CAP. XXXIII

Ita Crucem auro, & pretioſis lapillis contextam a Conſtantino Magno in penetralibus Domus Auguſtæ poſitam, memorat Euſebius (1) in Vita ejuſdem Imperatoris, & eam pariter gem-

[1] Lib. III. Cap. XLIX.

gemmis ornatam ceteri Auguſtorum in Nummis aureis, atque argenteis perſæpe cudebant. Si vetuſtiores Hiſtorias inſpicias: Ægyptii inter literas ἱερατικὰς, ſive Sacerdotales Crucem reponebant, *cujus literæ interpretationem*, ut ait Baronius (1), *adſerunt eſſe*: VITA VENTURA. Quin etiam Judæi, & Pagani ſymbolum in ea Salutis (2) deprehenderunt.

CAP. XXXIV
Imago Jeſu Chriſti Pueri cum eodem Nimbo expreſſa in antiquo Vitro.

PRæſtantior longe eſt altera Imago; quæ alias valde majori modulo in vulgus emiſſa fuit ex anaglyphis antiqui Vitri, Oraculo Prophetæ inſcripto (3). *Cognovit Bos poſſeſſorem ſuum, & Aſinus Præſepe Domini ſui*, ibique videre eſt Chriſtum jacentem in Præſepio in medio duorum Animalium, quæ ligneis tranſtris, ſive clathris diſcernuntur, faſciiſque involutus eſt. Adſtat Virgo Mater in lectulo rudi, ſeu potius ſcamno ſedens, ut alibi in lectulo ſedens (4), vel interdum etiam decumbens occurrit (5). Dextera manu Præſepio innixa eſt ad caput Pueri, ſiniſtra ſupra ſe. Tunica induitur ad pectus religata, veloque patrio more caput, ac circum amicitur (6), linteolis (pari fortaſſe conſuetudine, tam-

(1) Ad Ann. Chriſti CCCLXXXIX. §. 99.

(2) Idem Baron. ad Ann. Chriſti XXXIV. §. 92. & 93.

(3) Iſaiæ Cap. I. verſ. 3.

(4) Romæ in Apſide Baſilicæ S. Mariæ Tranſtyberim, opere vermiculato.

[5] Veronæ in Æde S. Joannis in Fonte. Maffei Verona illuſtrata Par. III. Cap. III. Colon. 64. in fol.

(6) Adi Tertullian. in lib. de Coron. Milit. Cap. IV. & de Velandis Virginibus. Cap. II.

tamquam recens a puerperio) ab utero, ac lumbis ad pedes conſtricta, ut Filii Dei Incarnationis myſterium infidelibus hac forma abſconderetur (1). Nimirum, quod ita pictum, vel ſculptum Virginis Mariæ partum ſpectantes, neque intelligentes opus Spiritus Sancti, a Fidei Sacramentis minus abhorrerent. Alii vero putant Hieronymi teſtimonio adverſus Helvidium hunc morem ita depingendæ Chriſti Nativitatis ex Libris Apocryphis emanaſſe. Joſeph ſedet cogitantis habitu, ſcilicet altera manu mento ſubpoſita (2), altera vero pallium relegens, quo circumvolutus eſt ſupra togam. Luna noctis typus conſpicitur, quæ venerabili myſterio complementum dedit, dum in ſuo curſu medium iter perageret, & Stella crinita Magorum adorationi prævia, Chriſti manifeſtationem indicit, & aperte declarat. Sane in iis Imaginibus, Nimbus Pueri tantum Cruce diſtinguitur. Monimentum huic adſimile exſtare compertum mihi eſt apud Nobiles de Trautſon, atque aliud vidiſſe memini apud Eximium

[1] Ad diſciplinam Arcani id referendum videtur, quemadmodum Hieronymus [Commentariorum in S.Mathæum Lib.1. Cap. 1.]ceteris argumentis, quare Chriſtus non de ſimplici Virgine, ſed de deſponſata conceptus eſſe dicatur in Sac.Bib.Codice, addit Ignatii Martyris opinionem, nempe, *ut partus ejus celaretur diabolo, dum eum putat non de Virgine ſed de Uxore generatum*. Porro infideles filii diaboli ſunt &c.

(2) Pauſan. Lib. x. ubi de Antilocho in Inferno a Polignoto depicto.

Agoſtini delle Gemme Par. 1. Tav. 110. Ediz. del Cav. Paolo Aleſſandro Maffei.

Bonarroti Oſſervazioni Iſtoriche ſopra i Medaglioni. pag. VIII. e IX.

& præſtantem ingenio Virum Paullum Sabbatinium Bulielli, Marci Antonii Sabbatinii Magni Antiquarii hæredem ex aſſe. Quique Nummum item, & noſtro parem, cujus Commentarium adornamus, & magis aſperum conſervatumque poſſidet.

CAP. XXXV
Alia Imago Jeſu Chriſti Pueri cum pari Nimbo ſcalpta in Heliotropio.

ALteram denique proferam ex Heliotropio ſemiexſtantibus ſignis, licet aliis fortaſſe recentiorem. Hæc Beatiſſimam Virginem Mariam repræſentat Puerum Jeſum in ulnis geſtantem. Virginis Nimbus eſt omnino ſimplex, at Nimbus Pueri Cruce diſtinguitur. Virgo velo ſuperinduta eſt, in quo ſupra frontem, ac dexterum humerum Crux conſpicitur. Videſis Cangium (1) in Michaele Duca, ſeu Parapinace. Admovet dexteram manum ad pectus, læva Puerum Jeſum ſedentem ſuſtinet. Chriſtus vero tunica indutus, dextera benedictionem non Græcanico ritu, ſed Latino impertitur, ſiniſtra volumen gerit. Super Chriſti caput notatum eſt literis græcis monogrammaticis ΙC ΧC, ut vidimus in Carneola antiquæ ſculpturæ; Utrimque adverſus Neſtorianos literis pariter compendiariis *Mater Dei*, nempe ex parte, ſeu latere Virginis ΜΡ. qua Puer Jeſus ΘΥ. Adi Explanationem Veteris Gemmæ ad Chriſtianum uſum exſcalptæ

[3] In Familiis Byzant. pag.163.

exſcalptæ (1), quæ prodiit ex *eodem Muſeo* Anno MDCCXXXII. Marcus Antonius Boldettus Canonicus Baſilicæ S. Mariæ Tranſtyberim Vir clarus, in antiquo Cæmeterio apud Albanum, circa Imaginem Virginis Mariæ depictam, idem elogium adnotavit, nulla adhibita ſyncope characterum, ſed integre ita exaratum (2) MITER THEV. Hæc Sacra Gemma, cujus deſcriptionem parare molitus ſum, ex Cæmeterio Neapolitano *Sancti Januarii ad Corpus* (ſi qua fides noſtro ævo venditorem ſequatur) in *Cimeliarchum Victorium* translata fuit VII. Kalend. Julii. Anno MDCCXXXIV.

CAP. XXXVI
Forma Crucis Dominicæ ex antiquis monimentis expenditur, & illuſtratur.

PLurima quæ ſelecta & delibata ſunt Sacræ Vetuſtatis Toreumata, ac Picturæ, atque alia infra depromenda Cimelia, in quibus Crucis Dominicæ tria ſuperiora ſegmenta contemplamur, raram admodum eſſe Crucem ad formam *Tau* nos edocent, quæ a nonnullis Patribus Chriſto Crucifixo tribuitur, & aliquando in Martyrum Cryptis picta; ſive opere vermiculato loculis adpoſita cernitur: eamdem *Patibulatam* dicere ſolent eruditi, qui varias Crucis ſpecies diſtinguunt (3), *Rectas* alias, & *Decuſſatas*,

 ſive

[1] Edit. Rochi Bernabò pag. 7. & 8.
[2] Oſſervaz. ſopra i Sacri Cemeterj. Lib. II. Cap. XVIII. pag. 559.
(3) Antonius Gallonius. De Sanctor. Martyrum Cruciatibus. Juſtus Lipſius, & Jacobus Gretſerus. Libris de Cruce. Bartholomæus Riccius Caſtroficardenſis. In Triumpho Jeſu Chriſti Crucifixi &c.

ſive *Immiſſas* . Variis autem Crucis ſpeciebus reos admotos fuiſſe , eos experiendi cauſſa , meminit ex vetuſtioribus Seneca (1) . Quin etiam Cicero , Valerius Maximus , Titus Livius , Quintus Curtius , Svetonius : iiſdemque Crucibus adfixos clavis tamquam reos quamplurimos Chriſti Martyres , vel funibus diverſimode adpenſos , & teſtantur Acta , & Martyrologia .

CAP. XXXVII Nummi Veteres cũ Imagine Chriſti, & Nimbo Crucigero .

EXhibet Antonius Auguſtinius Archiepiſcopus Tarraconenſis nonnulla Numiſmata (2) Chriſtum , qualem ſane deſcripſit Nicephorus , atque etiam Nimbo Crucigero repræſentantia . Eadem quoque typis excuſa vulgavit Jacobus Gretſerus (3) , quæ in *Muſeo* itidem *Victorio* adſervantur . Hujuſmodi vero Numiſmata , aurea nempe , atque obolos , inquit Joannes Scylitzes (qui & Curopalates dicitur) Joannem Zimiſcen primum ex Romanis Imperatoribus Chriſti Domini protoma inſculpſiſſe , quorum in averſa parte , ſeu area , breviſſimum , egregium tamen id Lemma , aliquando Græcis , & quandoque Romanis characteribus exaratur . ✠ IhSЧS XRISTЧS BASILEЧ BASILE , *Proinde pro Zimiſciana moneta haberi debet* , inquit Cangius (4) , & cum eodem Anſelmus Bandurius

(1) Lib. De Conſolatione ad Marciam . Cap. xx.

[2] Dialogo 1. circa finem .

[3] Tom. III. De S. Cruce. Lib. 1. Cap. xxvII.

(4) Diſſertat. De inferioris ævi Numiſmatib. Num. xxvII.

rius (1) *in cujus ſacie altera Chriſti protome , in altera iidem characteres viſuntur , atque ejuſmodi quidem Nummi jure* ΣΩΤΗΡΙΚΟΙ *appellari potuere, quos Græci recentiores Conſtantino Magno ex ſalſo rumore , vel ſorte ex imperitia adſcripſerunt &c.* De cognomine ΣΩΤΗΡΟΣ a Diis præſertim ad Conſervatores , aut Benefactores Urbium , & Populorum translato diſertiſſime agit Ezechiel Spanhemius (2) , qui inde argumento infert (3): *quam meliori titulo , ac jure , non unius Urbis aut Populi , ſed univerſi Generis Humani Liberatorem , antiqua Helleniſtarum pietas* SOTEREM *ſalutavit ?* Idem agit pariter de cognomine ΒΑΣΙΛΕΥΣ (4) , *Regis Regum* (5) , *Regis Magni* (6) , & his ſimilium , quæ omnia exemplo Numiſmatum antiquorum illuſtrat . Et ea adnotare libuit , atque obſervanda proponere , quod altero ex iiſdem titulis , alterove Jeſus Chriſtus Dominus noſter nonnumquam exornetur (7) . Pleraque tamen ex his Numiſmatibus Chriſtum Nimbo Crucigero redimitum demonſtrant paſſim apud Cangium (8), & Bandurium (9) , licet alio ab hoc typo , de quo hic ſermo eſt : quæ vetuſtiores etiam Imperatores cudi fecerunt , ut indicant ex adverſo

inſculptæ

[1] Tom. II. Numiſmat. Imperatorum . pag. 739.

(2) Diſſertat. De Præſtantia, & Uſu Numiſmatum Antiquor. pag. 108. , & 109.

[3] Ibid. pag. 110. , & 111.

(4) Ibidem , pag. 122. & 127.

(5) Ibid. pag. 129. & 133.

[6] Ibid. pag. 128.

(7) Vide Conſtantii Landi explicationes in Veter. Numiſmat. Miſcellanea , ubi de Antiocho SOTERE .

[8] In Hiſtor. Byzant.

(9) Numiſmat. Imperat. &c.

CAP. XXXVII inſculptæ eorum Imagines. Ita profecto in Nummo Juſtiniani II. ſeu Junioris, in quo circa Imperatoris ſtantis Imaginem legitur: DN IVSTINIANVS SERUUS ChRISTI, infra CoNoB, & circa Chriſti protomen IhS CRISTUS REX REGNANTIUM, Nimbus Cruce diſtinguitur: ceſſit autem ille Imperio Anno Æræ Chriſtianæ DCCXI. poſt Annos XVII. verum intervallo IX. Annorum diſturbatus. Hujus Nummi literas T, quæ literam C. complectuntur ita Ƭ, luculenter illuſtrat (1) Bonarrotius. At in altera parte Nummi Michaelis Rhangabe, qui floruit Anno DCCCXI. circa Imaginem Chriſti Nimbo Crucigero pariter inſignitam legitur IC. XC. *Jeſus Chriſtus*, monogrammate frequenti illo ævo. Utrumque refert Bandurius (2), & eruditiſſimus Cangius in Familia Heraclii Auguſti (3), & in Familia ejuſdem Michaelis (4). Porro & hæc Monimenta longe vetuſtiora valide fulciunt narrationem Nicephori, qui claruit Sæculo XIV. ſub Palæologis Andronico, Michaele, atque altero Andronico. Aliud Numiſma Chriſti junioris typo præſtans videri poteſt in Muſeo Piſano, olim Corrario (5), in cujus Nimbo Crux inſculpta eſt adjecta Epigraphe IC X EMMANȣHΛ.

Tra-

(1) Oſſervazioni ſopra alcuni frammenti di Vaſi antichi di Vetro. pag. XX. XXI. e XXII. nel Proemio. Vedi la Tav. VI. Fig. I. pag. 47. nelle Oſſervazioni.

[2] Numiſ. Imperat. &c. Tom. II. pag. 679. & 712.

(3) Hiſt. Byzant. illuſtrata. pag. 116.

(4) Ibidem &c. pag. 128.

(5) Tab. XC.

CAP. XXXVIII. Diſputatio Triſtani, & Sirmondii de Nummo Chriſtiano Muſei Paſqualinii. Quidue in Annalibus reperitur de Nummis Iſaaci Comneni.

TRaxerunt diu contentioſum funem de Nummo quodam Lælii Paſqualinii cum Imagine Chriſti ex una, ex altera vero Templum quoddam rotundum duobus ſtipatum militibus cum Lemmate ANACTACIC,

Ex Ære.

(qualem ex *Muſeo Victorio* jam nunc deſumo) diſceptantes uſque ad nauſeam eruditorum Joannes Triſtanus a Sancto Amante (1), & Jacobus Sirmondus (2), qui nonnullos alios Nummos ex occaſione recenſent pariter cum Imagine Chriſti: eumdemque Nummum expendit etiam Franciſcus Vavaſſorius (3). Cangius in Familia Joannis Zimiſcæ (4) alium ex Ære Nummum prodit, in quo Imperator ſtans, dextera Crucem, ſiniſtra globum Crucigerum tenet. In margine vero

[1] *Triplex Nummus Antiquus Chriſti Domini. Perperenæ Civitatis. Hanniballiani Regis &c.* Joannis Triſtani a S. Amante ad Jacobum Sirmondum *Epiſtola &c.* Ejuſdem *Antidotum,* ſive æqua, & juſta defenſio adverſus querulam Jacobi Sirmondii reſponſionem &c. Ejuſdem *Antiſophiſticum,* ſive defenſio ſecunda &c.

[2] Jacobi Sirmondii &c. *Antitriſtanus,* ſive ad Joannis Triſtani Sanctamantii de triplici Nummo Antiquo Epiſtolam reſponſio &c. Ejuſdem *Antitriſtanus* II. Sive ad Joannis Triſtani Sanctamantii Antidotum reſponſio &c.

[3] Franciſci Vavaſſorii &c. De Forma Chriſti. Liber. Cap. II.

(4) Hiſtor. Byzantin. illuſtrat. pag. 152.

CAP. XXXVIII vero habet: EN TŏTO NIKA (1). In averſæ partis orbe circa literam M, cui ſuperſtat Stellula, legitur. ANACEOEIS (2) forte ANANEΩCIC, ut ipſemet interpretatur, *Renovatio*, ſcilicet *Imperii*. Bandurius eumdem Nummum adfert pariter in Joanne Zimiſce (3), Monetarioque tribuit (4), qui *Annorum Imperatoris cujuſdam nota ſignaverit: dum alterum typum huic imprimere pararet Monetarius, & veterem corrupit, nec exhibuit novum*. Anceps tamen hæreo, num vere ANANEΩCIC, vel ANACTACIC, in detrito Cangii Nummo legendum ſit, ſive renovationem Anni, ſive Imperii indicans, quod fortaſſe Kalendis Januariis cuſus fuerit, vel Anno I. ejuſdem Imperatoris, fauſti ominis apogœo ſydere conſiderato, tamquam Romanum Imperium ea ipſa temporis, vel conditionis varietate in novam auguſtioremque magnificentiæ laudem poſſet exſurgere. Sed multa de Nummis Imagine Chriſti ſignatis ſcite animadverterunt Marquardus Freherus (5) apud Grævium in Theſauro Antiquitatum Romanarum (6), & Ludovicus Savotus (7) itidem apud eumdem Grævium (8), demonſtrans Zonaræ teſtimonio, ita olim

[1] Ita Mendoſe.
[2] Pariter cum Mendo.
(3) Numiſmat. Imperator. Tom. II. pag. 735.
(4) Ibidem, &c. Tom. II. pag. 739.
(5) Lib. II. De Re Monetaria. Cap. I.
(6) Tom. XI. Column. 1420., & 1421.
(7) Par. I. Diſſertation. De Nummis Antiquis. Cap. III.
(8) Tom. XI. column. 1157.

olim Romanos Imperatores conſueviſſe Nummos ſignare Imagine Salvatoris, ut Iſaacium Comnemum tamquam impium damnarint plurimi Hiſtoriarum Scriptores, quod ſumma rerum potitus, non utique Chriſtum, ut mos inoleverat, ſed ſuam Imaginem manu gladio inſtructa inſculpi juſſerit, cudique voluerit, atque evulgari probaverit.

CAP. XXXIX
Explicatur Nimbi Crucigeri myſterium, & nonnulla de Cruce notantur.

NImbus autem venerabili, atque auguſto ſigno Crucis ornatus juxta Caput Chriſti eumdem Cruci adfixum indicabat: quapropter alias ad Agni formam, ut in Scriptura Sacra adumbratur, per ſymbolum exprimentes eum, qui verus eſt Agnus, Nimbo perſæpe Crucigero diſtinguebant, quod probro priſcis Chriſtifidelibus vertebatur Crucifixum adorare, ac probroſius, & magis indecorum palam adorandum exponere, & prædicare, ut inquit Doctor Gentium (1). *Nos autem prædicamus Chriſtum Crucifixum: Judæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam*. Probe nota inde eſt vetuſta conſuetudo ſacrorum Dipticorum, qua inſidias Paganorum, iis e conſpectu remotis refellebant, in quibus divina myſteria ſolebant congrue repræſentare: puta ſolam Crucem, Chriſtum in ea defixum, & vel ipſas Sacras Imagines. Baronius

[1] Epiſt. I. ad Corinthios, Cap. 1. verſic. 23.

CAP. XXXIX

ronius ad Annum Chriſti LVII. (1). quare in Hiſpaniis pingerentur in Tabulis Sacræ Imagines exquirens, ſecus ac in parietibus Ædium ſacrarum, utitur eodem fere argumento, videlicet, quod ita poſſent, quum expediret (infeſta, nec infrequenti urgente occaſione) eaſdem pictas Imagines *ſecum quocumque ferre, & occultare*. Crux vero ab ævo Conſtantini Magni nullo amplius moleſte obſiſtente palam coli incoepta eſt, & Lege lata, vetitum, ne ſuppliciis improborum hominum adhiberetur, de qua meminere Sextus Aurelius Victor (2), Auguſtinus (3), Caſſiodorus (4), Michael Glycas (5), Hermias Sozomenus (6), Nicephorus Calliſtus (7), & inter recentiores Baronius ad Annum Chriſti CCCXXV. (8), Juſtus Lipſius (9), aliique, in quibus recenſendis non eſt operæ pretium immorari. Statuam quidem ſuam, quam idem Conſtantinus in Foro Urbis erexit eminentiori loco, Cruce in manu elata inſignivit, teſtaturque Euſebius (10), & ejus teſtimonio in Hiſtoria Eccleſiaſtica relatum eſt (11), quo utpote coævuo, nullum præſtantius monimentum.

Agnus

(1) §. 122.
[2] De Cæſarib. in Conſtantino Mag.
(3] Variis locis.
[4) Hiſtor. Tripartit. Lib. I. Cap. IX.
(5) In Annalibus. Part. IV. in principio, ubi de Imperio Conſtantini.
[6] Hiſtor. Eccleſiaſticæ. Lib. I. Cap. VIII.
(7) Hiſtor. Eccleſiaſt. Lib. VII. Cap. XLVI.
[8] §. 205. & ſeqq.
[9] Lib. III. De Cruce. Cap. XIV.
(10) In Vita Conſtantini Mag. Lib. I. Cap. XL.
(11) Ad Ann. Chriſti CCCXII. §. 62. & §. 63.

CAP. XI.
Agnus cum Nimbo Crucigero.

AGnus hujuſcemodi Nimbo redimitus ſpectabatur olim in Apſide Veteris Baſilicæ Vaticanæ (1), viſiturque hodie in Zophoro Portæ marmoreæ Ædis Sanctæ Pudentianæ (2), cum hoc carmine.

✠HIC AGNVS MVNDVM RESTAVRAT SANGVINE LAPSVM
✠MORTVVS ET VIVVS IDEM SVM PASTOR ET AGNVS

Quare de hoc ſymbolo Sanctus Paullinus (3) inquit (4).

Sub Cruce Sanguinea niveo ſtat Chriſtus in Agno.

Et quidem Agnum in Ara jacentem ſub Cruce profert Ciampinius ex vetuſtiſſima Æde Sanctorum Coſmæ, & Damiani (5), & in argentea Patera, quam Patenam dicunt, olim a Sancto Petro Chryſologo Ravennatum Antiſtite in Sacrificio Altaris adhibita (6), præter Aram, Crucem, atque Agnum hoc Epigramma legitur, opus anaglyphum Encauſto oppletum explanans.

(1) Ciampin. de Sacris Ædific. Cap. IV. Sect. II. Tab. XIII.

(2) Idem. Veter. Monim. Part. I. Cap. III. Tab. XV.

[3] Hic Paullinus Vir Conſularis fuit, & Epiſcopus item Nolanus, ut in Vita ab Auctore Anonymo ſcripta, & ab Heriberto Ros-Weydo edita Antuerpiæ (Typis Plantinianis MDCXXII in 8.) erudite admodum indicatur: *Pontius haud dubie prænomen habuit* (ita pag. 653.) *quo ſæpe modo ab Auſonio nuncupatur, item Meropius alicubi &c. apud quoſdam Eutropius: Itaque tota appellatio Meropius Pontius Anicius Paullinus erit*. Petrus Crinitus Pontium Paullinum alterum ab Epiſcopo Nolano eſſe exiſtimat in Vita ejuſdem Pontii ab ſe deſcripta; quod *inter ſe* maxime *differant, & profeſſione virtutum, & carminum elegantia*.

(4) Epiſt. XII. ad Sever.

(5) Veter. Monim. Part. II. Cap. VII. Tab. XV.

[6] Servatur in hanc diem Foro Cornelii cultu magno in Cathedrali Eccleſia Sancti Caſſiani Martyris, ejuſque Ectypon primus vulgavit Anno MDCXLIII. Dominicus Mita in editione Homiliarum, & de ea agit etiam in Vita Chryſologi. §. XXXVII. & §. XXXIX. poſtea vero integro Libello Joannes Paſtritius Dalmata.

CAP. XL

✠ QVEM PLEBS TVNC CARA CRVCIS AGNVS FIXIT IN ARA
HOSTIA FIT GENTIS PRIMI PRO LABE PARENTIS

Apertius tamen Chriſtum indicat Agnus in Eccleſia Sanctæ Cæciliæ de Urbe, Crucis enim vice Monogramma ſacrum inſcriptum in Nimbo gerit (1). Conſtat autem hoc Monogramma prioribus literis X, & P. ſacri nominis, quod græce XPICTOC ſcribitur (2), plerumque ita immixtis, complexiſque, ut in hiſce Anulis Antiquis *Muſei Victorii* expreſſum eſt.

II. I. III.

Idem Monogramma occurrit in quadam lamina ex oſſe loco Crucis ſupra frontem Chriſti Domini infra Nimbum apud Boldettum (3), Crucis Imagine, non *Decuſſata*, ſed *Recta*, in hunc modum ☧, quem præſeferunt hæ Lucernæ fictiles ejuſdem Muſei ex vetuſtis Chriſtianorum Cæmeteriis extractæ: Auro, Argento, & pretio-

[1] Ciampin. Vet. Monim. Par. II. Cap. XXVII. Tab. LII.

(2) Euſeb. in Vita Conſtantini Magni. Lib. I. Cap. XXXI.

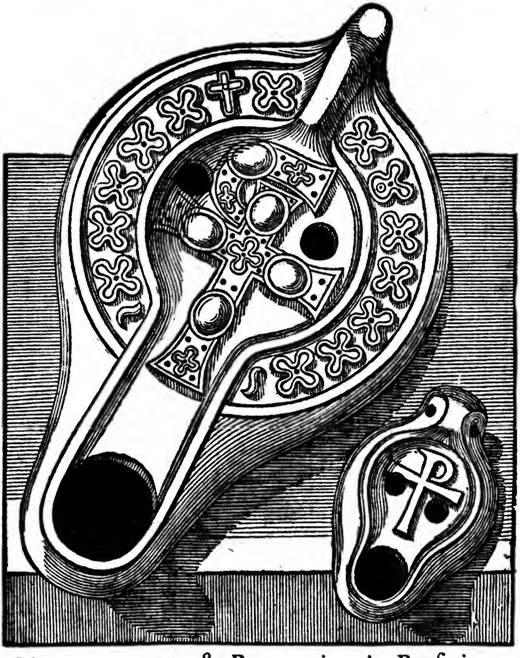
(3) Oſſervaz. ai Cemeterj degl'Antichi Criſtiani. Lib. I. Cap. XV. pag 60. num. 3.

pretioſiori qualibet Gemma æſtimabiliores, non ab artificis induſtria, quæ ſane modica, & exilis CAP. XL

in eis eſt, ſed a Chriſti nomine judicandæ, in ipſa operis tenuitate ornatiſſimo. Adi

CAP. XL. Adi ſi vacat Joannis Burchardi Menchenii laudatam a Fabretto (1) eruditam Diatriben de

Monogrammate, & Bonarrotium in Præfatione ad Vitrea Fragmenta (2). Me-

(1) Inſcript. Domeſtic. Cap. VIII. pag. 563. (2) Pag. XII. XIII. XIV. & XV.

CAP. XLI
Nimbus circa Agnum multiplici Cruce exornatus.

MEmini quandoque advertiſſe inter ſacra Anaglypha ab Antonio Boſio ſelecta (1), Agnum ſtantem Nimbo Crucigero decoratum, tribus nempe ſuperioribus ſegmentis Sacroſanctæ Crucis, & in unoquoque ſegmento parvulam Crucem inſcriptam, dextero anteriore pede haſtatam Crucem ſuſtinentem: erga ſalutare Sanctæ Crucis ſignum venerationis, religioſæ ac gratæ memoriæ præcipuum argumentum.

CAP. XLII
Scriptores recenſentur, qui agunt de Symbolo Agni.

SEd ne longius quam par eſt aberrare videar, egerunt de hoc ſphragiſmate, ſeu de figura Agni Veteres Patres in Concilio Trullano, ſeu Quiniſexto Canone LXXXII. (2), qui in Concilio Nicæno II. Generali VII. relatus eſt Actione IV. (3), & in Epiſtola Hadriani I. Summi Pontificis ad Taraſium Patriarcham Conſtantinopolitanum, quæ exſtat in Decreto Gratiani Diſtinctione III. de Conſecratione Canone XXVIII. (4): in editione vero Codicis Decretorum Gratiani Bibliothecæ Barberinæ a Cl. Viro Juſto Fontaninio Archiepiſcopo Ancyrano nuper e vivis erepto nitidiſſime curata (5), Canone XXIX. Confer, ſi lubet, editiones Decretorum

(1) Roma Sotterranea. Lib. IV. Cap. XXIX.

(2) Tom. VII. Concilior. Edition. noviſſimæ. Columm. 1383.

[3] Tom. VIII. Concilior. Columm. 882. ejuſd. edit.

(4) Eod. Tom. VIII. Concilior. Nicæno II. Act. II. col. 770.

[5] Volum. I. Tit. IX. Rubrica II. de Sacrar. Imagin. Veneratione.

torum Gratiani, Gregorii Haloandri, & Fontaninii adſertis locis, & editiones Conciliorum, itemque Jacobum Gretſerum (1), & Robertum Bellarminium pro hoc ſymbolo adverſus Theodorum Balſamonem, Bartholomæum Caranzam, ceteroſque.

CAP. XLIII Emblemata, & Signa memorata Jeſum Chriſtũ Crucifixum exprimebant.

OMnia profecto hæc præclariſſima Emblemata, ac Signa, Chriſtum utique Crucifixum, ſubobſcure tamen *Arcano Myſterio* exprimebant. Quod cuſtoditum integerrime fuiſſe a primævvis Chriſtianis clariſſimi doctrina Viri demonſtrarunt, & in hac Prima Parte Commentarii pro opportunitate adfirmatur, differendo maxime de *Imaginibus Chriſti Nimbo Crucigero inſignitis*, de *Cruce*, de *Figura Agni*, de *Sacris Dipticis*, de *Monogrammate &c.* & in Altera, quam elucubravimus, & mox ſequetur, partem Numiſmatis poſteriorem declarante iterum acturi ſumus.

Achates Va *rius Antiquus*

Muſei Victorii

Hujus Ma gnitudinis.

(1) Tom. I. de S. Cruce. Lib. II. Cap. XII.

NUM-

NUMMUS ÆREUS
VETERUM CHRISTIANORUM
COMMENTARIO
IN DUAS PARTES DISTRIBUTO
EXPLICATUS.

PARS ALTERA.

CAP. I
Expoſitio Partis averſæ Nummi Æ-rei.

IN poſteriore Numiſmatis parte ſacrum *Baptiſma* inſculptum eſt, quod a Joanne Chriſtum ſuſcepiſſe ad ripas Jordanis Divinis Literis docemur. Quapropter umbilico tenus in flumen deſcendiſſe, ſive potius poſt immerſionem adſcendere videtur Jeſus Chriſtus Dominus noſter, cui Præcurſor Baptiſta, zona pellicea cinctus, amictuque adſimili defluente ſuper nudo opertus, aquam ex cyatho, quem dextera manu gerit, ſupra caput effundit, ſiniſtra pedum paſtorale tenens, ſive baculum curvum, repandumque: *Cambucam* vocat Eccleſiaſtico vocabulo Ciampinius (1)

[1] Vet. Monim. Par. II. Cap. x. Tab. XXIII. pag. 78.

Muſivum opus Ravennatenſe explanans Sæculo VI. conditum. Ad verticem Salvatoris Columba pervolat, ſymbolum Spiritus Sancti, hac Epigraphe in ambitu adpoſita. REDEMTIO FILIIS HOMINVM, & in ima Nummi parte IORDA, nempe Jordanes.

CAP. II
Vocabulorum *Baptiſmatis*, & *Baptiſterii* ſignificatio.

DEſcriptioni Emblematis præponere nonnulla libet de voce *Baptiſmatis*, ut quæ dicenda ſunt a notis principiis orta noſcantur. Βαπτισμὸς græca vox eſt, quæ apud Latinos ſonat Immerſio. Inde ergo *Baptiſterium*, *Lavacrum*, & *Lavacrum*, *Baptiſterium* dicitur a Plinio juniore in Epiſtola ad Apollinarem (1), in qua de Villa ſua ad Apenninum ſita diſſerens: *inde* Ἀποδυτήριον, inquit, *balinei laxum*, & *hilare excipit cella frigidaria*, *in qua Baptiſterium amplum*, *atque opacum*, & ſimiliter in altera Epiſtola ad Gallum (2), ubi agit de Villa ſua Laurentina. Error igitur apud illos irrepſit, qui *Baptiſterium* totam ædificii domum exiſtimant (3), licet in cella *Baptiſterium* exſtaret. Optime vero convenit *Sacramento* nomen, quoniam per *Baptiſmum*, ſeu Lavacrum ſordes peccatorum mundantur, & in novum hominem myſte-

(1) Lib. v. Epiſt. vI.

[2] Lib. II. Epiſt. xvII. *Inde balinei cella frigidaria ſpatioſa, & effuſa, cujus in contrariis parietibus duo Baptiſteria velut ejecta ſinuantur abunde capacia &c.*

[3] Joſeph Binghamius, Latine redditus ab Henrico Griſchovio. Lib. vIII. Cap. vII. §. Iv.

myſterio Religionis creatura renaſcitur. Cetera de etymo, ac interpretatione vocis omittam, etenim de hac re Sacri, Profanique Scriptores abunde diſſerunt.

CAP. III
Jeſus Chriſtus *per Immerſionem* in Jordane Baptizatus fuit.

Ergo ſermonem ad Hiſtoriam illuſtrandam convertens, Jeſus Chriſtus aquis Jordanis immerſus cernitur, ut per Immerſionem baptizatum fuiſſe intelligamus. Neque per ablutionem, ſive effuſionem aquæ (quam *Adſperginem* dixit (1) Tertullianus) tinctum etiam fuiſſe dicendum eſt, etſi Joannes patera, ſive carcheſio converſo caput ejuſdem, corpuſque, aquam perfundendo abſtergere videatur: quibus modis lotiones fiunt, ac fieri conſueviſſe norunt, qui ſcripta Veterum de Balneis, ſive Thermis perluſtrarunt. Sed Sacra profanis explicare ſi non dedeceat, hic certe nullatenus neceſſe eſt. Igitur myſterium in imagine deprehendo. Sane Jeſus per Immerſionem tantum baptizatus fuit.

CAP. IV
Nummus idem myſterium indicat.

At vero Sacramentum per Immerſionem mechanice Pictura, ſive Sculptura exprimere, obſcuram omnino rem foret ſpectantibus proponere, adeo quidem, ut vix ij qui ſcierint, *Baptiſma* repræſentari intelligerent. Itaque ab Expoſitione Maximi Eccleſiæ Doctoris Hieronymi

(4) Lib. de Pœniten. Cap. VI.

CAP. IV nymi (1) in Iſaiam, (quæ, ni fallor, lucem magnam exemplis adferet, quæ allaturus ſum) hunc morem ita pingendi *Baptiſma*, quod Chriſtus ſuſcepit ortum habuiſſe putarem. Habet enim Evangelium, *quod Hebræo ſermone conſcriptum legunt Nazaræi*, ut idem inquit, *deſcendet ſuper eum omnis Fons Spiritus Sancti*. Haud aliter *Fons vivus &c.* dicitur Spiritus Sanctus in Hymno, quo utitur Eccleſia Romana. Hanc Scripturarum allegoriam Veteres hoc pacto expreſſiſſe dixerim. Etenim *Baptiſma* Fons eſt Spiritus Sancti, nempe quo Dona Sancti Spiritus in nos effunduntur, deſcenduntque beneficio Aquarum Baptiſmalium: ac proinde idem Sanctiſſimus Doctor in Dialogo adverſus Luciferianos ait: *Ipſe Dominus noſter Jeſus Chriſtus . . . Statim ut caput extulit de fluento, Spiritum Sanctum accepit*, & proſequitur, *non quod umquam ſine Spiritu Sancto fuerit, quippe qui de Spiritu Sancto in carne natus eſt, ſed ut illud nobis monſtraretur verum eſſe Baptiſma, quo Spiritus Sanctus adveniat*. Is vero eſt plenitudo Gratiæ, quam *Fontem Sancti Spiritus* Scriptura dixit. Quare cyathum aqua plenum deſuper fundendum adpoſuerunt prope Columbam, non ideo, ut per Infuſionem etiam Baptizatum fuiſſe cenſeremus, ſed *Fontem Sancti Spiritus*, ita accommodatiſſime deſignari exiſtimantes, & facile a mente comprehendi. Neque

(1) Lib. IV. Cap. XI.

CAP. V
Mos Veterum Chriſtianorũ indicandi per Signa res ſublimes, & arcana.

NEque novum videri debet per Symbola Chriſtifideles, ac Signa ſæpius explanaſſe difficiliores Hiſtorias, id enim paſſim apud Patres, & in Veteribus Monimentis occurrit, quæ Viri omni liberali doctrina, atque eruditione imbuti, ac literariæ facultatis artibus clari expoſuerunt, & nos pro modulo noſtro, ubi opus fuerit, ea magis magiſque illuſtrare nitimur. Ectypon antiqui operis anaglyphi exſtat in *Muſeo Victorio*, in quo *Virgo Maria* exprimitur expanſis manibus, quomodo Chriſtiani olim Deum orabant (1), velo autem circa frontem, ad humeros, & brachia protenſo, decore ornata.

Ex antiqua Gemma
huius magnitudinis.

Spectatur ante ipſam *Puer Jeſus* cum Nimbo Crucigero, utrumque vero in Urna quadam ſublimiore effinxit vetus anaglyptes, unde aquæ diffue-

[1] Veteris Gemmæ ad Chriſtianum Uſum exſcalpt. Brev. Explan. pag. 6. Vide Prudentium. In Hymn. Epiphan. Tertullian. in Apolog. &c. Cap. xxx. S. Ambroſium. Lib. VII. Epiſt. LIII. &c.

diffluere videntur, tamquam e Fonte magno, & hoc eſt Lemma, quod utrimque legitur: ΜΡ ΘΥ. Scilicet *Mater Dei*: Η ΠΗΓΗ, ideſt *Fons*. Ita aptiſſime *Gratiarum Fontem* indicantes *Jeſum*, ad quem in noſtris neceſſitatibus per Mariam recurrendum eſt. Suo quoque modo *Fons Hortorum*, *Puteus Aquarum Viventium*, *quæ fluunt impetu de Libano &c.* dicitur *Virgo Maria* in Canticis Canticorum (1). Chriſtus autem apud Prudentium Virum Conſularis Ordinis (2).

Ipſe Fons, & clauſula
Omnium quæ ſunt, fuerunt,
Quæque poſt futura ſunt &c.

Porro Oraculum ſpiritu prophetico ab Iſaia prolatum (3): *Haurietis Aquas in gaudio de Fontibus Salvatoris*, dilucide, aptiſſimeque explicatur in hac Gemma, quæ, ut ego quidem arbitror, ſummæ raritatis, atque elegantiæ titulum ſibi merito vindicat.

CAP. VI

Antiqua Chriſtianorum monimenta recenſentur, quæ expreſſum in Nummo Myſterium exhibent.

PRofecto huic Nummo ſimilem Picturam refert Aringhius ex Cæmeterio Pontiani (4), quæ Hieronymo, ſeu coæva eſt, ſeu vetuſtior, & ſimilem pariter Hiſtoriam ex Sarcophago marmoreo ſignis anaglyphis exſcalpto (5), quem Gualdus

(1) Cap. IV. verſic. 15.
(2) In Hymn. Omni hora. &c.
(3) Iſaiæ. Cap. XII. verſ. 3.
(4) Rom. Subterran. Tom. I. Lib. VI. Cap. IV. Tab. II. Eademque Pictura. Tom. II. Lib. II. Cap. XXII. Tab. II.
(5) Aringh. Rom. Subterran. Tom. II. Lib. IV. Cap. XLVII.

Gualdus Eques Sanċti Stephani in Porticu Liberianæ Baſilicæ collocandum curavit. Ibi vero minus apte Sculptor ſe geſſit: non enim Spiritus Sanċtus adparet in ſpecie Columbæ. Attamen ea forte ratione Columbam omiſit, qua deſcendentem aquam typum Fontis Spiritus Sanċti ſatis demonſtraret. Sic aliquando in hujuſcemodi Nummis argenteis Chriſti *Baptiſma* exprimebant Proceres Reipublicæ Florentinæ, conſuetudine eodem argumento minime improbanda. CAP. VI

Alteram Piċturam profert Ciampinius (1) ex pervetuſta Æde Sanċti Joannis in Fonte, quæ a Neone Epiſcopo, in Civitate Ravennæ inſtaurata, atque ornata fuit Sæculo v. nempe Anno CCCCLI. ibique Spiritus Sanċtus ſub Columbæ ſpecie advolare cernitur. At Jordanes inter aquas adſurgit figura hominis, iis decoratus inſigniis, quæ Fluminibus a Paganis tribuebantur, ita inſcripto nomine IORDANN: Aliquid autem Sacroprofanum in Eccleſia adhuc infan-

(1) Veter. Monim. Par. I. Cap. XXV. Tab. LXX.

CAP. VI infante interdum uſurpatum, non ego primus indigito. Eadem ſymbola conſpiciuntur in eadem præclara Urbe in Apſide Sacræ Ædis Sanctæ Mariæ in Coſmedin, quæ opere Muſivo inſignita fuit circa Annum DLIII. ubi Jordanes (1) humana ſpecie pariter, ſed Cancri cornibus diſtinguitur, arundine, atque amphora, quem nonnulli in re antiquaria prorſus hoſpites, a cornuta fronte, Moyſen eſſe perperam putarunt. Ita vero figura hominis, & aquæ Oceanum, Nylum, Tyberim, aliaque Flumina perſæpe Græci, Romanique artifices expreſſerunt, ut Danubium in Columna Trajani Imperatoris (2), quem inſignis colchographus Petrus Sancti Bartolus diligenter delineavit, atque æri inſculpſit, ac ſæpe numero occurrit inter Admiranda Romanarum Antiquitatum Veſtigia publicis typis edita, & in Nummis præſertim Antonini, Hadriani, & Trajani, aliorumque. Sed alias in antiquo Vitro (3) Jordanes aquæ ſolummodo figura, ac inſcriptione, deſignatur, ut in Nummo, quem exhibemus, ſi demas Hiſtoriam, & Romæ pariter in Eccleſia Sanctæ Praxedis (4), in quibus locis *Baptiſma* per enygma tantum indicatur. Jordanem

(1) Ciampin. Vet. Monim. Part. II. Cap. x. Tab. XXIII.

(2) Apud Joan. Jacobum de Rubeis. Tab. IV.

(3) Bonarrot. Tab. VI. Fig. I.

[4] Apud. Ciampin. Vet. Monim: Par. II. Cap. XXV. Tab. XLVII.

nem autem pro ſymbolo *Sacramenti* a Patribus uſurpari, teſtimonio indigere minime puto. Videndi ſunt præ ceteris Adamantius Origenes Homilia IV. in Jeſu Nave (1), & Sanctus Gregorius Nyſſenus in Oratione de Chriſti Baptiſmate, atque alia adverſus diſtrahentes, & prorogantes ad futuri, incertique temporis eventum humanæ vitæ, perceptionem virtutis tam ſancti, & ſaluberrimi *Sacramenti*. Verum, ut illuc Oratio redeat, unde non importune diſceſſerat, ſemper in monimentis recenſitis Chriſti Baptiſma per Immerſionem, & Effuſionem Aquæ, penitiori nota, ut dicebam, exprimitur. Prætereo heic Codices antiquos, in quibus eodem fere typo Chriſti *Baptiſma* pingitur, tum quia multi ſunt, tum etiam, quia eædem picturæ, nullam majorem utilitatem Sacræ Antiquitatis cultoribus adferrent.

CAP. VII
Olim Baptiſma Chriſtifidelium, etiam *per Infuſionem* uſurpatum.

PRobari tamen nullo modo poteſt: *Baptiſma per Infuſionem non modo Judæis, ſed & Chriſtianis prioribus Eccleſiæ ſæculis fuiſſe penitus inauditum* (2), & Sacramentum, *quod nunc adminiſtratur Aquæ Effuſione*, ut inquit Sandinus (3), *nec uſurpatum vulgo, nec comprobatum* fuiſſe *ante Sæculum* XIV. Quin immo ex Actibus Apoſtolo-

I rum

(1) Cap. III. & Homil. V. Cap. IV. & V.

(2) Serry. Exercit. Critic. XLV. §. VII.

(3) Hiſtor. Famil. Sacræ. Cap. VII. de Baptiſmo Chriſti. pag. 75.

CAP. VII

rum videtur altera etiam opinio commode roborari poſſe, cum (1) *circiter tria millia* Virorum a Beato Petro Apoſtolorum Principe baptizati fuerint una eademque die, & alia vice (2) *numerus Virorum quinque millia*, vix enim hebdomadario ſpatio id opus perfici potuiſſet ab eodem homine, nimirum *Baptiſmate* ſingulis per Immerſionem miniſtrato. Sic quoque ſcribit Valfridus Strabo, qui floruit Sæculo IX. (3) *notandum autem, non ſolum mergendo, verum etiam deſuper fundendo multos baptizatos fuiſſe, & adhuc poſſe ita baptizari, ſi neceſſitas ſit, ſicuti in paſſione Beati Laurentii quemdam urceo allato legimus baptizatum. Hoc etiam ſolet evenire cum provectiorum* (4) *granditas corporum in minoribus vaſis hominem tingi non patitur.* Ita porro Conſtantini Magni *Baptiſma* olim ſpectabatur in externa facie Baſilicæ Lateranenſis, ut in Opere de Sacris Ædificiis oſtendit Ciampinius (5): qui alibi varios baptizandi ritus illuſtrat Picturis antiquis Ædium Sacrarum Sanctæ Pudentianæ, & Sancti Laurentii in Agro Verano (6), & duos ex marmore Sarcophagos explanans (7), uberrima, ut ſolet, eruditione ſacra. Certe per immerſionem

[1] Act. Apoſtolor. Cap. II. verſ. 41.

(2) Ibid. Cap. IV. verſ. 4.

(3) Lib. De Rebus Eccleſiaſt. Cap. XXVI.

(4) In Bibliotheca Patrum. Tom. XV. Lugduni. MDCLXXVII. impreſſa, lego: *perfectiorum*.

(5) Cap. I. Tab. I. Fig. 4.

(6) Vet. Monim. Par. II. Cap. IV. Tab. VI. Fig. 1. & 2.

(7) Ibid. Cap. IV. Tab. IV. & V.

ſionem totius corporis baptizari adultum hominem poſſe in Urna vetuſtiſſima, quæ in Lateranis exiſtit, nullum credo, qui eam inſpexerit, virum promtæ mentis umquam adfirmaturum.

CAP. VIII Donaria cum Hiſtoria *Baptiſmatis* Domini Noſtri Jeſu Chriſti.

NArrat Anaſtaſius, Paſchalem I. Sanctiſſimum Pontificem Liberianæ Baſilicæ obtuliſſe: *veſtem de Chryſoclavo* (1), *habentem Hiſtoriam, qualiter Dominus noſter Jeſus Chriſtus a Joanne in Jordane baptizatus eſt, cum periclyſi de chryſoclavo, mirifice exornatam &c.* & aliam: *veſtem auro textilem*, dediſſe eidem Eccleſiæ Gregorium IV. (2), *habentem Nativitatem, Baptiſmum, Præſentationem, & Reſurrectionem: habentem in capite ipſius Hiſtoriæ gemmas albas trecentas, & octuaginta, hyacinthinas quinquaginta, praſinas viginti duas &c.* Hic idem Pontifex dono dedit Baſilicæ Salvatoris juxta Patriarchium Lateranenſe (3), *veſtem cum Chryſoclavo, habentem in fronte Altaris Hiſtoriam Beatiſſimorum Baptiſtæ, atque Evangeliſtæ Joannis &c.* quas Veſtes, ſacrarum Ædium Aris pro amiculo inſerviiſſe puto, Solemnitatibus majoribus accommodandas, vetere conſuetudine, noſtro etiam ævo laudabiliter perdurante, præſertim in Baſilicis Patriarchalibus Vaticana, & Lateranenſi.

 Pelli-

(1) In Vita &c. edit. Vatican. Tomo I, Num. marg. 448.

(2) Ibidem. in Vita Greg. IV. Num. marg. 465.

(3) Ibid. Num. marg. 478.

CAP. IX
De pelliceo indumento Sancti Joannis Baptiſtæ.

PElliceum indumentum Sancti Joannis Baptiſtæ, de quo Evangeliſtæ Matthæus (1), & Marcus (2), ut ait Sanctus Paullinus (3), alibi etiam in hoc Commentario (4) memoratus.

Veſtis erat curvi ſetis conſerta Cameli,
Contra luxuriem molles duraret ut artus,
Arceretque graves compuncto corpore ſomnos.
Hunc vilis rigidos ad lumbos zona ligabat &c.

Qualis probe veſtis Heliæ deſcribitur in Codice Sacrorum Bibliorum (5). Simile indumentum præfert hæc Gemma inſculpta cum Imagine Præcurſoris, quam hic ſubiicio.

Gemmæ antiquæ magnitudo.

Dextera manu expanſa Librum clauſum tenet Beatus Joannes (6), in quo cubat Agnus

(1) Cap. III. verſic. 4.
(2) Cap. I. verſic. 6.
(3) *De Sancto Joanne Baptiſta Chriſti Præcone, & Legato*. Verſ. 230. & ſeqq.
(4) Par. I. Cap. XL. pag. 51. Vide in Adnotationib. num. 3.
(5) Regum. Lib. IV. Cap. I. verſ. 8.
(6) Apocalypſ. Cap. XXI. verſ. 37. *Non intrabit in eam* (idest Civitatem Sanctam Jeruſalem) *aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in Libro Vitæ Agni*.

gnus (1) haſtata Cruce tranſverſa ornatus. Siniſtra Haſtam in ſummitate Crucigeram gerit, & panniculum brachio circumvolutum, & pendentem. Agnum autem ſtantem cum Nimbo rotundo, & Cruce pariter haſtata, atque tranſverſa exprimit Vitrum cæruleum antiquum, & pellucidum, quod exſtat in *Muſeo Victorio* (2), ejuſque magnitudinem innuit lineola ſubpoſita. CAP. IX

Alias Agni ſtantis imagines profert Ciampinius cum eadem Haſta Crucigera ex Ædibus Sanctæ Pudentianæ (3), in Zophoro Portæ marmoreæ, & Sancti Laurentii in Agro Verano (4), ſupra columnarum epiſtylium in Zophoro Porticus. Sed de ipſo indumento Sancti Joannis Baptiſtæ dictum eſt nuper patrio ſermone in Illuſtratione quorumdam Florenorum ex auro, quæ aliquando in vulgus edetur ex *eodem Muſeo*: ex quo ſuperiore Anno prodierunt *Obſervationes*, ſeu *Præ-*

(1) Joannis. Cap. I. verſ. 29. *Altera die vidit Joannes Jeſum venientem ad ſe, & ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.*

(2) Videſis, quæ de Figura Agni dicta ſunt in Parte I. Commentarii. Cap. XXXIX. Cap. XL. Cap. XLI. & Cap. XLII.

(3) Veter. Monim. Part. I. Cap. III. Tab. XV. num. I.

(4) Veter. Monim. Par. II. Cap. XIII. Tab. XXVIII.

Prælusiones, una cum Tabula æri inciſa eoſdem Florenos referente. Reticendum tamen minime eſt, id operimenti genus διφθέραν dictum fuiſſe ab antiquis Scriptoribus a pellibus ovium, ſive caprarum, & διφθερίας eos, qui illis induti eſſent: quod obſervatione ſua dignum putavit (1) omnium judicio doctiſſimus Petrus Victorius.

CAP. X
Columba Symbolum Spiritus Sancti.

SUpervolat in area Nummi Columba, etenim Columbæ ſpecie, Spiritum Sanctum deſcendiſſe, teſtantur Evangeliſtæ Matthæus (2), Marcus (3), Joannes (4): & Lucas inquit (5): *& deſcendet Spiritus Sanctus corporali ſpecie ſicut Columba in ipſum &c.* Neminem tamen latere arbitror Patrum ſententias, quas in hocce miraculo illuſtrando iidem ipſi proferunt præſertim Hieronymus, Anſelmus, Auguſtinus, Ambroſius, Chryſoſtomus, Euthymius: Alii ſiquidem veram fuiſſe Columbam, alii corpus aereum ſimile Columbæ pronuntiarunt, quos diſſentientes componere nituntur Cornelius Janſenius Epiſcopus Gandavenſis (6), Franciſcus Cardinalis Toletus (7), Jacobus Tirinus (8), Cornelius a Lapide, atque alii inſigniores Theologi,

(1) Variar. Lection. Lib. XXVI. Cap. XXIII.

(2) Cap. III. verſic. 16.

(3) Cap. I. verſ. 10.

(4) Cap. I. verſ. 32.

(5) Cap. III. verſ. 22.

[6] Commentariorum in Concord. Evangelic. Cap. XIV.

(7(Iu Joannis Cap. I. Adnotat. LXX.

(8) Commentariorum Sacr. Scriptur. Tom. II. Cap. III. Matthæi.

logi, Sacrorum Librorum Interpretes conſultiſſimi. Juvencus Hiſpanus Poeta, qui Conſtantio, & Conſtante Imperatoribus claruit, & commendatur nonnumquam ab Hieronymo, inquit in Hiſtoria Evangelica (1): CAP. X

Scinditur auriculor Cœli ſeptemplicis æthra,
Corporeamque gerens ſpeciem deſcendit ab alto
Spiritus, aeream ſimilans (2) ex nube Columbam,
Et ſancto flatu corpus perfudit Jeſu.

Egit de eadem Columba Tertullianus Libro de Carne Chriſti (3). Libro vero de Baptiſmo (4) dixit: *quemadmodum enim poſt aquas diluvii, quibus iniquitas antiqua purgata eſt, poſt Baptiſmum, ut ita dicam, mundi, pacem cœleſtis iræ præco Columba terris adnunciavit, dimiſſa ex Arca, & cum olea reverſa, quod ſignum etiam apud Nationes paci prætenditur, eadem diſpoſitione ſpiritualis effectus terræ, ideſt carni noſtræ emergenti de Lavacro, poſt vetera delicta, Columba Spiritus Sancti advolat, pacem Dei adferens emiſſa de Cœlis, ubi Eccleſia eſt Arca figurata.* Ergo ut Figuram Veritas impleret, ideo Spiritus Sanctus imaginem Columbæ ſelegit, atque ſuſcepit. Sic pariter Ignis ſpeciem induit in die Pentecoſtes, Chriſti Diſcipulis congregatis adparens. Quemadmodum enim ille Ignis non fuit comburens,

(1) Matth. Cap. III. Marci. Cap. I. Lucæ. Cap. III. Joannis. Cap. I.
(2) Alibi legitur *Simulans*.
(3) Cap. III.
(4) Cap. VIII:

rens, ſed illuminans, ita Columba myſterio Caritatis, ac Simplicitatis nos edocebat, ut quod viſibiliter tunc operabatur, exinde confirmata, & recte conſtituta Fide novi Fœderis, quæ eſt Chriſti Doctrina, eadem ſe inviſibiliter operaturum oſtenderet.

CAP. XI
Multa de Symbolo Columbæ. X. Litera Græcorum Nomen Chriſti indicat in Gemmis, Vitreis Monimentis, & Lapidibus.

COlumbæ ſymbola recenſent Apollodorus (1), Pierius Valerianus (2); Natalis Comes in Mythologia (3); Hadrianus Turnebus (4), Cœlius Rhodiginus (5), Petrus Victorius de re literaria optime meritus (6), Octavius Falconerius (7), atque alii. Verum ne umquam ab inſtituto noſtro, ſive ab Hiſtoria Chriſtiani Ritus abſcedamus, adiri poterunt Acta Sancti Baſilii, quæ Amphilochio tribuuntur, in quibus Ritus ſervandæ Euchariſtiæ in vaſibus aureis, atque argenteis ad imaginem Columbæ elaboratis deſcribitur: itemque Baronius ad Annum Chriſti LVII. (8). Plura quoque diſſerunt Heribertus Ros-weydus ex Epiſtola Cleri Antiochœni ad Joannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum ſcripta adverſus Severum pariter Epiſcopum, ſed hæreticum, Joannes Stephanus Durantius (9), Joan-

(1) Libro de Diis.
(2) Hieroglyphicor. Lib. XXII.
(3) Lib. IV. Cap. XIII.
[4] Adverſarior. Lib. XV. Cap. XXII.
(5) Lection. Antiquar. Lib. XXII. Cap. XXIV.
[6] Variar. Lection. Lib. III. Cap. XIV. Idem etiam Lib. XII. Cap. XV.
(7) Diſſertat. de Nummo Apamenſi.
(8) §. 152.
(9) Lib. I. De Ritib. Eccl. Catholicæ. Cap. XIX. alibique.

Joannes Molanus (1), Caſalius (2), & Edmundus Martene (3); Boſius etiam de Columbæ ſymbolis luculenter agit (4), & Bonarrotius in Obſervationibus ad Vitrea Fragmenta (5). Mabillonius item in Liturgia Gallicana (6), in Itinere Italico (7), & Germanico (8). Sed & eruditiſſimus Ciampinius in Sacra Hiſtorica Diſquiſitione de duobus Emblematibus Cimelii Carpinei (9). Petrus Sancti Bartolus æneam Lucernam protulit (10), in qua Columba ſuper Monogrammate ſacro conſpicitur, atque aliam ſimiliter cum Arca (11), aliiſque myſteriis, quæ Baptiſmatis typum expreſſiſſe in Teſtamento Veteri, præcedenti Capite demonſtratum eſt. Hiſce monimentis addenda eſt ex *Muſeo Victorio* ænea vetuſtiſſima Lucerna penſilis, inſtructa catenulis pariter ex ære, in cujus fronte Crux magna cernitur, tota prorſus integra: ſuper eam vero Columba innititur. Eadem etiam portatilis eſt appoſite fuſo poſt Crucem anulo, digito inferendo valde idoneo. Duas huic adſimiles magis ornatas (12) profert,

(1) Hiſtor. Sacrar. Imagin. & Picturar. Lib. II. Cap. VIII.

[2] De Veteribus Chriſtianor. Ritib. Cap. III.

(3) De Antiquis Eccl. Ritib. Tom. I. Lib. I. Cap. V. Artic. III. num. 6, & 7. pag. 647. & 648. & alibi, ſed obiter.

(4) Roma Sotterr. Lib. IV. Cap. XLI.

(5) Pag. 124. & ſeqq.

(6) Lib. I. Cap. IX.

[7] Pag. 217.

(8) Analectorum. Tom. IV.

(9) Pag. 36. & 37.

[10] Lucerne Sepolcrali. Par. III. Tab. XXVI.

(11) Ibidem. Tab. XXIX.

[12] Paul. Aringh. Rom. Subterran. Tom. I Lib. III. Cap. XXII. & Tom. II. Lib. IV. Cap. XLVII.

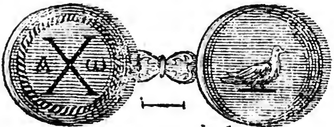
CAP. XI Aringhius, aliamque pariter æream exhibet (1), ſed abſque catenulis.

Aliam quoque, vel ex primis hiſce duabus unam refe-

(1) Aringh. Rom. Subterran. Tom. II. Lib. VI. Cap. XXIII.

referunt (1) Boſius, & Severanus: quæ omnes pio Chriſtifidelium ſtudio, & in magnis ærumnis admiratione digno labore conflatæ, & politæ fuerunt. Illam tamen, legenti gratum facturus, idcirco incidendam exiſtimavi, quod ab editis nonnihil diſſimilem invenerim, & quod eruditi hujuſmodi Xeniis mirifice delectari ſoleant. Addenda item Gemma ex *eodem Muſeo*, decora, venuſtaque iride coruſcans, quam *Opalon* dicunt, in eaque ex una ſculptum eſt x. Græcum (cujus oſor dicebatur Julianus Apoſtata (2) ab Antiochœnis Chriſtianis), adiectis utrimque literis A, & ω, in altera vero parte Columba.

Gemmæ magnitudo.

Idem x. meminit Boſius ſe vidiſſe in Vaſe quodam

[1]Rom.Sotterran.Lib.III.Cap.xxx.

(2) Juliani Imperatoris Liber, qui inſcribitur ΜΙΣΟΠΩΓΩΝ. Edit. Lipſien. MDCLXXXXVI. in fol. pag. 375. hæc habet. Τὸ Χῖ, φησὶν, οὐδὲν ἠδίκησε τὴν πόλιν, οὐδὲ τὸ Κάππα. τί μὲν δή ποτε τῦτο τῆς ὑμετέρας σοφίας τὸ αἴνιγμα, συνεῖναι χαλεπόν. τυχόντες δ' ἡμεῖς ἐξηγητῶν ἀπὸ τῆς ὑμετέρας πόλεως, ἐδιδάχθημεν ἀρχὰς ὀνομάτων εἶναι τὰ γράμματα, δηλῦν δ' ἐθέλειν τὸ μὲν Χριςὸν, τὸ δὲ Κωνςάντιον. Quæ Petro Martinio Interprete, ita vertuntur. *Chi, & Cappa nihil Civitati nocuerunt. Hoc ſapientiæ veſtræ Ænigma quale ſit, difficile eſt intelligere: Nos tamen quoſdam veſtrum Interpretes nacti, didicimus his literis nominum quorumdam initia ſignificari, altera Chriſtum, altera Conſtantium declarari. &c.*
Infra vero pag. 360. Καὶ ὅτι πολεμῶ τῷ Χῖ· πόθος δὲ ὑμᾶς εἴσεισι τῦ Κάππα·

Interprete eodem Martinio: *Poſtremo me Chi bellum indixiſſe, & Cappa deſideratis. &c.*

dam Vitreo, Martyris ignoti ſanguine perfuſo (1), nihil tamen de eodem ſigno proferens. Mabillonius (2), ſculptum unice fuiſſe putat in lapidibus Cæmeteriorum: *ad deſignandum tumulum, quales numeros*, inquit, *in Roma ſubterranea ſæpius offendes*: Convenitque cum eo Fabrettus (3). Attamen raro admodum occurrit hos numeros reperire, quos nota N. non præcedat, ſive in Epitaphiis Chriſtianorum, ſive Ethnicorum, ut conferenti loculos, & Libros Inſcriptionum editos patere poteſt, eaque, vel tumulum, vel ætatem quoque defuncti portendit (4). De hac eadem litera X. quæ in veſtibus Veterum Chriſtianorum nonnumquam depicta cernitur, agunt pro ſua quiſque opinione Boſius (5), Ciampinius (6), Bonarrotius (7), qui nullo eam myſterio refertam eſſe exiſtimat. Id vero ſignum, teſte Juliano Ethnico Principe, haud dubie Chriſtum præmonſtrabat apud Chriſtifideles, & confirmatur Gemma allata, Vitreoque Boſii Emblemate indicato. Quibus omnibus æquum eſt addere judicium Joannis Goropii Becani ex Libro XI. Hieroglyphicorum (8), & videtur congruere teſtimonium

(1) Roma Sotterran. Lib. III. Cap. XXIII. pag. 285.

[2] Iter Italic. pag. 74.

(3) Inſcript. Domeſtic. Cap. VIII. num. VI. pag. 546.

(4) Boldetti. Oſſervazioni ſopra i Cemeterj &c. Lib. I. Cap. LVIII. pag. 303.

(5) Rom. Sotterran. Lib. IV. Cap. XXXVIII. pag. 657.

[6] Veter. Monim. Par. I. Cap. XIII. pag. 100. & 101.

(7) Oſſervazioni ſopra alcuni Frammenti di Vetro. Tav. XIV. Fig. I. pag. 90.

(8) Pag. 166. & ſeq. ubi de *Xain*, & pag. 169. & ſeqq. ubi de *Chiet*. Edit. Antuerpiæ in fol. Typis Plantinianis. MDLXXX.

monium Sancti Paullini Epiſcopi Nolani apud Virum Cl. Ludovicum Antonium Muratori (1), ex Natali XI. ubi *Crucem*, & *Monogramma* ita deſcribit:

Nunc eadem Crux diſſimili compacta paratu
Eloquitur Dominum tamquam Monogrammate Chriſtum.
Nam nota, qua bis quinque notat numerante Latino
Calculus, hæc Græcis Chi ſcribitur &c.

Ea tamen, quæ ſequuntur pertinent ad reliquas Monogrammatis partes. Igitur *Chi* Græcorum, *Crucem*, quam *Decuſſatam* dicunt, & *Chriſtum* ſignificabat, ut idem Paullinus ait (2).

Qui Cruce diſpanſa per quattuor extima ligni,
Quattuor adtingit dimenſum partibus Orbem,
Ut trahat ad vitam populos ex omnibus oris.

Vere enim *Chi*. x. eſt primum Sacroſancti Nominis elementum. Sed Columbæ myſteria repetentes: ſpectatur apud Boſium (3) vetuſta Sedes Pontificalis marmorea cum hoc Cœleſtis Columbæ ſymbolo, eademque apud Aringhium (4). Ceterum Spiritum Sanctum perſæpe Gregorio Magno, aliiſque Summis Pontificibus, & nonnullis Cœleſtis Aulæ candidatis ſub hac Imagine ſe præbuiſſe videndum, notum eſt pluribus, pro-

(1) Tom.I. Anecdot. Biblioth. Ambroſianæ. pag. 42. et 43.

(2) Ibid. pag. 44. et 45.

[3] Roma Sotterran. Lib. III. Cap. XXXVII. e nuovamente al Lib. IV. Cap. XLVIII.

(4) Rom. Subterran. Tom. II. Lib. IV. Cap. XIV.

probatiſque Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ documentis. Columbam Sancti Spiritus e ſublimi delapſam in Ordinatione Fabiani Pontificis innuit Euſebius (1), & Ravennatis Eccleſiæ Paſtoribus ordinandis aliquandiu adparuiſſe, referunt Surius, Lipomanus, Baronius, Rubeus, & alii plerique Scriptores egregii. Poſtremo celeberrima res eſt, præſertim apud Francos Hiſtoricos, quæ de Baptiſmo Clodovei Regis memoratur, Ampulla nempe Sacri Chriſmatis per Columbam Cœleſtem delata Sancto Remigio Epiſcopo: qua Sacro Fonte conſperſo, atque oblinito Baptiſma Regis abſolviſſe dicitur.

CAP. XII
An alias in Jordane Spiritus Sanctus deſcenderit? Idem Fluvius olim ad Baptiſmũ adhibitus, et Aqua ipſius ad Baptiſmum miniſtrandũ alio miſſa.

NArrat Amphilochius in Vita Sancti Baſilii, alias etiam ad Jordanem Columbam Sancti Spiritus deſcendiſſe, eam tamen lubricam narrationem cum apocryphis monimentis reijciendam cenſuit Baronius (2), & contra Franciſcum Combefiſium Ordinis Prædicatorum, ita ſentiunt Bollandiani (3). Sed de conſuetudine Baptizandi ad Jordanem præcipuo Feſto Die Theophaniæ, ac de Fidelium uſu ſe in eo lavandi in eadem Solemnitate, qui diu poſt Euſebii, & Hieronymi ætatem perduravit, meminit

(1) Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Lib. VI. Cap. XXIX.
Vide pariter Baron. ad Ann. Chriſti. CCXXXVIII. §. 6.

(2) In Not. ad Martyrolog. Roman. ad diem I. Januar. et XIV. Jun.

(3) Tom. II. Menſ. Junii. Par. II. ad diem XIV. pag. 945. in Adnotat. & Cenſuris ad Cap. II. num. 29. pag. vero 943.

nit Henricus Valeſius in Adnotationibus ad Lib. IV. ejuſdem Euſebii de Vita Conſtantini Magni (1), ex Itinerario Antonini Martyris, & pariter ex Hodœporico Sancti Willibaldi, quod edidit Caniſius (2). Præterea notandum eſt, ſumta quandoque ex ipſo Jordane Aqua, & alio tranſlata pueros Catholico Ritu expiatos fuiſſe. Narrat enim Bartholomæus de Galeottis agens de Alberto Bolognetto S. R. E. Cardinali (3), eum a Gregorio XIII. Pontifice Maximo Florentiam miſſum Anno Domini MDLXXVII. Aqua Jordanis, a Natione Florentina comparata, baptizaſſe Die XXIX. Septembris Philippum Coſimum, Filium Magni Ducis Franciſci: quod item alias factum fuiſſe legimus in Baptiſmo infantium magnorum Regum, Aqua Jordanis adhibita uti prodigioſa. Multa etenim de eo Flumine (4), & alia de aliis Sacris Fontibus (5), mirabilia narrantur, vel ipſa Die Chriſti Baptiſmo ſacra quotannis olim accidiſſe: Verum enim vero, ſui temporis idoneus teſtis, de perenni Fonte in Lucanis ſito Caſſiodorus Senator (6), ſcribere non dubitavit: *Habet & Lucania Jordanem ſuum; Ille exemplum Baptiſmatis præſtitit, Hic ſacrum Miniſterium annua devotione cuſtodit &c.* Epi-

(1) Cap. LXII. pag. 252. Edit. Mogunt. MDCLXXII. in fol.

(2) Antiq. Lection. Tom. IV. Par. II. Edit. Ingolſtad. MDCIII. in 4. pag. 497. & pag. 498.

Videſis Gregorium Turonen. Libro I. de Gloria Martyrum. Capite XVII. & item Capite XVIII. & Cap. XIX.

Vide itẽ in eod. Lib. I. Cap. LXXXVIII.

(3) Tractat. de Viris Illuſtribus Bononien. Part. I. pag. 21.

(4) Ann. Chriſti XXXI. §. 19.

[5] In Sacr. Faſt. atq. Annal. var. loc.

(6) Lib. VIII. Variar. Epiſt. XXXIII.

CAP. XIII
Exponitur Lemma in Nummo expreſſum.

EPigraphen mihi expoſituro, illud Joannis Evangeliſtæ in mentem ſubit (1): *niſi quis renatus fuerit ex Aqua, & Spiritu Sancto, non poteſt introire in Regnum Dei*. Quare, ut mortales homines Regni Cœlorum participes, atque incolæ aliquando forent, ſalutari Lavacro Baptiſmatis opus habuiſſe, nemo ex Fidelibus non novit, ex quo Redemtionem ab omni labe peccati per virtutem Chriſti conſequuntur, & Infantes ab originali inquinamento mundantur. Hæc nos docet explanatis Sanctis Evangeliis Catholica Eccleſia contra Pelagianos, ac Joannem Wiclef, & Udalricum Zwinglium, atque adverſus hujuſmodi Calvinianorum, aliorumque hæreticorum errores nos inſtruunt Innocentius I., qui Pelagium, Cœleſtiumque damnavit, Sanctus Irenæus (2), Fulgentius (3), Chryſoſtomus, Euthymius, Ammonius, denique Tridentinum Concilium (4), ac proinde, ut dicebam, Univerſalis Eccleſia, ideoque Paullus Apoſtolus (5): *Non ex operibus juſtitiæ*, inquit, *quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit per Lavacrum Regenerationis, & Renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Jeſum Chriſtum Salvatorem noſtrum, ut juſtificati Gra-*

tia

[1] Cap. III. verſ. 5.
(2) Lib. II. Contra Hæreſes. Cap. XXII. et Lib. V. Cap. XV.
(3) De Fide ad Petrum. Cap. XXX.
(4) Seſſione V. in qua *de Peccato Originali*, et Seſſ. VII. in qua *de Baptiſmo*. variis locis.
[5] Epiſt. ad Titum. Cap. III. verſic. 5. 5. et 7.

tia ipſius , hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ . Neque aliter Sanctus Auguſtinus in Epiſtola ad Hilarium (1) , in qua pleraque adverſus Pelagianos, & item Manichæos, ſcribit Cœleſtium circa *Baptiſma* parvulorum coactum fuiſſe confiteri , *quod & ipſis Redemtio ſit neceſſaria .... Unde enim redimendi ſunt , niſi a diaboli poteſtate , in qua eſſe non poſſent , niſi originalis obligatione peccati ? aut quo pretio redimuntur , niſi Chriſti ſanguine , de quo apertiſſime ſcriptum eſt , quod in remiſſionem effuſus ſit peccatorum ?* Inde igitur *Baptiſma* , ac *Pœnitentia* , *Sacramenta Mortuorum* nuncupata fuere , quia nempe de morte ad vitam , ſcilicet ad Omnipotentis Dei Gratiam nos revocant , quam ex triſti hæreditate Majorum noſtrorum ab origine amiſimus . Cetera *Sacramenta Vivorum* dicuntur , quod non omnino neceſſaria ſint ad æternam ſalutem conſequendam , ſed Gratiam Chriſtifidelibus adaugeant . Suſcepto ſiquidem *Baptiſmate* , ſi forte infantem, vel adultum ætate virum, antea paganum , hæreticum, flagitiis quibuſve obnoxium , inopina morte decedere contigerit , illico cœleſti fruitione , ſeu viſione Dei *facie ad faciem* potitur , quæ eſt ſors Beatorum . Quare ait Chryſoſtomus in Expoſitione prioris Epiſtolæ ad Corinthios (2) Τοῦ μὲν ὑπὸ βαπτι-

[1] Epiſt. CLVII. Cap. III. §. 22. edit. Maurin. alias Epiſt. LXXXIX.

(2) Homil. XL. Cap. XV. pag. 689. Editionis Commelinianæ. MDCIII. in fol.

CAP. XIII βασιλέως ἀφεθέντος ῥυπῶσαν τὴν ψυχὴν ἐστιν ἰδεῖν, τὴν δὲ τοῦ βαπτισθέντος, οὐκέτι, ἀλλ' αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καθαρωτέραν, καὶ οἵα ἐξαρχῆς γεννηθεῖσα ἦν μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνης ἀμείνω πολλῷ. Quæ Interprete Germano Brixio Altiſſiodorenſi (1), Latine legenda ſunt: *Qui crimine Regis beneficio abſolutus eſt, inquinatum animum ſervat: Quem abluit Baptiſma non item, ſed ſolis radiis puriorem mentem habet, & qualis erat jam olim dum conderetur, immo hac illuſtriorem*. Eodemque ſenſu interpretatur Gentianus Hervetus, licet aliis utatur verbis citato ſupra loco (2). Tunc enim Aquæ in Sacramenti myſterium tranſilierunt, & *Baptiſmi* materia eſſe cœperunt, cum Chriſtus in Jordane baptizaretur, ut docent Tertullianus (3), Hieronymus (4), Nazianzenus (5), aliiqne Patres, qui Evangelia doctiſſime, ac ſapientiſſime explicarunt. Et hæc eſt REDEMTIO FILIIS HOMINVM. per ſymbolum, ſeu *Epigraphen* in noſtro Numiſmate eleganter deſignata. Per ſymbolum inquam, nam: *Sacramenta Chriſtiana, ac præſertim ea, quæ magis neceſſaria ſunt..... primum in Lege Naturæ, & Moyſis adumbrata, ac prænuntiata*, ut optime animadvertit inſignis Theologus, itemque S. R. E. Cardinalis Robertus Bellarmi-

(1) Homil. XL. Cap. XV. Edit. Paris. MDLVI. in fol. Columnn. 563.

(2) Edit. Commelin. in fol. pag. 689.

(3) Lib. de Baptiſmo. Cap. IV. atq. etiam alibi.

(4) Dialogo Contra Luciferianos:

[5] Orat. ad Sancta Lumina.

larminius (1), *deinde a Chriſto promiſſa, tum inſtituta, poſtea frequentata, & commendata in Scripturis inveniuntur*: quod pluribus exemplis illuſtrat agens de Sacramento Euchariſtiæ, & Pœnitentiæ antiquitus præfiguratis. Vide ſi lubet Euſebium (2), & Auguſtinum (3): qui egregius Eccleſiæ Doctor inquit (4): *Deus ..... utriuſque Teſtamenti ſe eſſe voluit auctorem, ut & terrena promitteret in Veteri Teſtamento, & Cæleſtia in Novo Teſtamento*. Chriſtus autem, ut ait Paullus Apoſtolus: *factus eſt nobis Sapientia* a Deo (5), *& Juſtitia, & Sanctificatio, &* REDEMTIO.

CAP. XIV
Orthographia Lemmatis expeditur, & illuſtratur.

SI licet quandoque eruditionis cauſſa a re maxima, graviſſimaque ad inferiora deſcendere (neque enim extra chorum verſamur) Numiſmatis inſcriptionem a vetuſtis lapidibus melioris notæ aberrare video Orthographiæ vitio, in quibus REDEMPTOR conſtantiſſime legitur, non REDEMTOR. Ita apud Gruterum in magno Inſcriptionum Theſauro, Thomam Reineſium, Jacobum Sponium, Raphaelem Fabrettum, Antonium Franciſcum Gorium Viros clariſſimos, ſecus ac in monimentis Chriſtianorum: in iis enim inconſtanti omnino ratione id vocabulum,

 & quæ

(1) Lib. III. de Saoramen. Pœnitentiæ. Cap. III.
(2) Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Lib. I. Cap. II.
(3) Lib. X. de Civit. Dei. Cap. XXXII. & alibi paſſim.
[4] In Pſalm. LXXIII. §. 2.
(5) Epiſt. I. ad Corinth. Cap. I. verſ. 30.

CAP. XIV & quæ ab eo profluxere nomina exhibentur. REDEMTA dicitur Chriſtiana fœmina apud Boldettum (1) in lapide antiqui Cæmeterii, quod a Calliſto, & Prætextato nuncupatur. REDEMPTA apud Boſium (2) in Cæmeterio Priſcillæ. REDEMPTA quoque apud Cl. V. Antonium Mariam Lupi Societatis Jeſu, in Diſſertatione de Epitaphio Severæ Martyris ex lapide, Græco ſed rudi charactere ſculpto (3), qui exſtat in Muſeo Kircheriano; Alioque Latino lapide ex Cæmeterio Sanctorum Proceſſi, & Martiniani REDEPTA (4). *Sic.* Ita pariter adjecta litera P. REDEMPTO, qui vixit Annis V. titulum poſuiſſe lego Suſannam, apud eumdem Boldettum (5). Plures alios lapides tum Græcos, tum Latinos, lubens omitto, qui penes eoſdem Scriptores, & reliquos vetuſtarum Inſcriptionum Editores occurrunt, Orthographia, utplurimum varia, atque inſtabili. Iis vero omnibus, qui literam P. inde non excludunt adſtipulatur Priſcianus Grammaticus (6), atque alii Veteres, quibus adhæret Paullus Manutius. Favet autem admodum Numiſma eruditis viris, qui cum Dionyſio Lambino eamdem literam P. adimunt ab hac voce, & ceteris ſimilibus (7), lenius pronunciandi gratia.

(1) Oſſervazioni ſopra i Cemeterj. Lib. II. Cap. XIII. pag. 475.

(2) Rom. Sotterran. Lib. III. Cap. LXI.

(3) §. XVIII. pag. 185.

(4) Ibidem &c. §. XIII. pag. 110.

(5) Oſſervazioni ſopra i Cemeterj. Lib. II. Cap. XIII. pag. 489.

(6) Lib. X.

(7) *Emtus, exemtus, conſumtus &c.*

tia. Quod item monuit Fabius Marius Victorinus (1), & nuper eruditiſſimus Gorius (2). Pudeat vero Trajanum Boccalinium in hanc arenam aliquando deſcendiſſe (3), atque alios homines hujus gregis.

CAP. XV
De Anno, atque Ætate, in qua Chriſtus Baptizatus fuit.

DE Anno, quo Chriſtus baptizatus fuit, ac de Ætate ipſius celeberrimus eſt Evangelii locus apud Lucam (4), ubi idem narrat: *Anno..... quintodecimo Imperii Tiberii Cæſaris*, a Joanne baptizatum, *procurante Pontio Pilato Judæam, Tetrarcha autem Galileæ Herode, Philippo autem fratre ejus Tetrarcha Itureæ, & Trachonitidis regionis, & Lyſania Abilinæ Tetrarcha, ſub Principibus Sacerdotum Anna, & Caipha*: eo ſcilicet temporis intervallo, quod infra Summos Sacerdotes Annam, & Caipham interjacet, verum eodem Caipha tunc Principe Sacerdotum: numquam enim apud Judæos duo ſimul Pontifices exſtiterunt, in quo Joſephus Scaliger (5) caligavit. Etenim ſi quando duo ſimul Summi Sacerdotes occurrerint, alter intruſus, & Schiſmaticus reputari debet. Annus autem xv. Imperii Tiberii Cæſaris, ex ſupputatione Honuphrii Panvinii (6), refertur ad Annum Urbis conditæ

DCCLXXXII.

(1) Lib. de Orthographia.
(2) Inſcription. Donian. Claſſ. I. num. 121 pag. 42.
(3) Ragguagli di Parnaſſo. Centuria. I. num. LIII.
(4) Cap. III.
(5) De Emendat. Temporum. Lib. VI. Cap. I.
(6) Commentarior. ad Faſt. Conſular. Lib. II.

CAP. XV

DCCLXXXII. quod adſeveranter conatur definiendo declarare dum agit de Anno, & Die Paſſionis Domini noſtri Jeſu Chriſti (1). Tirinus in Chronico Sacro (2) reiicit ad Annum Urbis conditæ DCCLXXX. Julianum LXXIII. Pagius exactioris criticæ ſtudioſus vir (3), de Anno Imperii Proconſularis Tiberii Cæſaris Evangeliſtam loqui exiſtimavit, juxta quem calculum emergit Annus Urbis conditæ DCCLXXIX. quo notatur Annus Chriſti XXXI. atque Æræ vulgaris XXVI. Conſulendus etiam eruditus Comes Camillus Silveſtrius (4) in ſua Chronologia. Jacobus Uſſerius ponit Chriſti *Baptiſma* (5) in Anno Periodi Julianæ MMMMDCCXL. Æræ Chriſtianæ XXVII. Demum omnes, qui Scripturam Sacram Commentariis illuſtrarunt, & Chronologiam Veteris, ac Novi Teſtamenti compilarunt, vel Sacras Hiſtorias ſcripſere: Jacobus Salianus, Sebaſtianus Barradius, Alphonſus Salmeronius, Cæſar Baronius, Henricus Spondanus, Iſidorus Clarius, Gilbertus Genebrardus, Alphonſus Toſtatus Epiſcopus Abulenſis, & alii permulti in varias abeunt ſententias. In hiſce vero computis exerendis Blanchinium libentius ſequor, qui poſt alios Chronologiam Conſularem, Cæſaream, & Ponti-

[1] Ibid. ad Ann. Urbis DCCLXXXVI.
(2) Cap. XLVII. Cap. XLVIII. et Cap. XLIX.
(3) Ad Ann. XXXII. §. 7.
(4) Parte I. Diſſert. III. pag. 120.
(5) Annales Veteris, et Novi Teſtamenti.

Pontificiam ſummo ſtudio, diligentia, atque eruditione concinnavit (1). Is autem ad Annum Urbis conditæ DCCLXXVII. refert Chriſti *Baptiſma*, ac Periodi Julianæ MMMMDCCXXXVIII. quibus Annus XV. Proconſularis Imperii Tiberii Cæſaris in Syria congruit, & in Prolegomenis (2) etiam convenire demonſtrat, quicquid ſit, quod alii aliam opinionem probaverint (3). *Et ipſe erat incipiens quaſi annorum triginta*, ut Lucas teſtatur (4), quo tempore baptizatus fuit a Joanne, qualem ſane oſtendunt vetera quæquæ monimenta.

CAP. XVI. Orientales populi Jeſu Chriſti Baptiſma præcipua Solemnitate quotannis recolunt. Idem agitur ab Eccleſia Neritina.

ATtamen Orientales Chriſtiani ſolemni Ritu quotannis renovantes memoriam Jeſu Chriſti Domini noſtri baptizati in Jordane, per trinam Immerſionem *Chriſti Pueri Statuam* in Fonte Sacro tingunt Die Epiphaniorum, cujus Ritus meminit Cl. Pagius (5) illius Aquæ prodigia celebrans, quæ de Aquis Baptiſmalibus narrant Chryſoſtomus (6), atque alii. Adeo nempe, quod optime notat Sandinus (7), ut etiam hæretici, quos vocant *Proteſtantes*, conſcribant, Caſaubonus

(1) Anaſtaſ. Vitæ Pontific. Romanor. Tom. II. Edit. Vatican.

(2) Ibidem. pag. CL.

(3) Videndus item Dionyſius Petav. in Rationar. Temporum. Par. II. Lib. IV. Cap. I.

Henricus Philippi. In Quæſtionibus Chronologicis de Annis Nati, & Paſſi Salvatoris. Cap. XIII.

Serry. Exercit. Critic. XLV.

[4] Cap. III. verſic. 23.

(5) Ad Annum Chriſti. XXIX.

[6] Tom. I. Homil. XXIII. de Baptiſmo Chriſti.

(7) Hiſtor. Famil. Sacræ. pag. 73.

CAP. XVI. bonus (1), & Guillelmus Cave (2). Dum hæc ſcripta eſſent, & prælo proxime conſignanda Vir Clarus Petrus Pollidorus, alter ipſorum cenſor, Eminentiſſimi Annibalis Cardinalis Albani S. R. E. Camerarii Auditor, & Vaticanæ Baſilicæ Beneficiatus, pro ſua qua pollet humanitate, monuit me, hunc Ritum noſtro pariter ævo uſurpari in Eccleſia Neritina: *Statuam* tamen *Jeſu Chriſti* adhiberi ſolitam, non quidem *Puerili*, ſed *Adulta Ætate*, eam ad Baptiſmum ſolemniter comitantibus Presbyteris, Clero, atque omni populo accenſis funalibus magno numero, eadem ipſa Die Epiphaniorum. Æque conſentiunt in hac Die, nimirum VI. Januarii adſignanda Chriſti *Baptiſmati* Occidentalis, atque Orientalis Eccleſia, quamvis, ut notum eſt, de aliis nonnullis Feſtivitatibus diſſentiant (3). Unus ab omnibus diſcrepat Epiphanius (4), qui ad VIII. Idus Novembris refert *Baptiſma* Chriſti, nullo tamen vade, ac teſte producto: quem minime audiendum eſſe ait Baronius (5), ſicut cum inquit, Chriſtum natum Die VI. Januarii: *quum, & eidem contradicant Ægyptii, licet de Die Natali Domini æque ipſi conſentiant.*

Exem-

[1] Exercitat. XIII. §. 10.

(2) Hiſtor. Literaria. Diſſertat. II. de Libris, & Officiis Græcor. pag. 179.

(3) Videſis Baron. ad Ann. Chriſti XXXI. §. 18. §. 54. atque alibi.

Et in Not. ad Martyrolog. Roman. VIII. Idus Januar.

Henricus Valeſius nonnihil animadvertit. Lib. XXI. Ammiani Marcellini. *Rer. Geſtar.* Cap. II. ex Collatione X. Caſſiani. Cap. II.

[4] Hæreſi. LI. §. 28.

[5] Ad Ann. Chriſti. XXXI. §. 18.

CAP. XVII
Sacrum Baptiſma ſero acceptum antiquitus.

EXemplo Salvatoris Cathecumeni ſero *Baptiſmate* initiabantur priori ætate, cujus rei teſtimonia longe multa ſuppeditat Hiſtoria Eccleſiaſtica (1). Neque enim vacat Chriſtianorum veteris diſciplinæ normam, conſuetudinemque per ſingula capita proſequi, atque illuſtrare, & hoc loci repetere ordinem documentorum, quibus ea paſſim referta eſt. Verum (qui forte non ita obvii cuique ſunt), nonnullos lapides depromam, licet jam pridem ab eruditis viris prolatos, qui rem noſtram juvant, atque declarant. Exſtant apud Fabrettum ſequentes Inſcriptiones. Prima eruta eſt ex Cæmeterio ad duas Laurus (2), ex qua KAMPANVS adultus baptizatus fuiſſe intelligitur, cum ageret XXXV. vitæ Annum.

I.

D M
EVFROSINE
COIVGI KA
RISSIMO
KAMPANO QVI VIXIT MECV AN
BENE XII. MESES DVO DIES V PERIT ANN XXXV
EX DIE ACCEPTIONES SVE VIXIT DIES LVII

Etenim EX DIE ACCEPTIONES SVE VIXIT DIES LVII. arguitque vir doctiſſimus (3) in Lapide indicium: *de accepto per Baptiſmum Spiritu Sancto .... ex arcana nempe, & religioſe ſervata hujus*

M

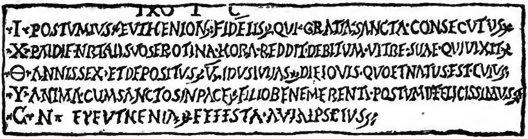
(1) Adi Annales Baron. ad Ann. Chriſti. CCCLXXVII. §. 14. Item. Ann. CCCCXIX. §. 55.

(2) Inſcript. Domeſtic. Cap. VIII. pag. 563. num. XXXIX.

(3) Ibidem. pag. 566.

CAP. XVII *jus myſterii apud Veteres Chriſtianos taciturnitate.* Alteram ex Cæmeterio Sanctorum Gordiani, & Epimachi ediderunt Fabrettus (1), licet alio tendat ab inſtituto noſtro, Bonarrotius (2), literarum etiam forma, atque apicibus diligenter expreſſis, multo emendatius, noviſſime autem Boldettus (3); ſed omnes nude vulgarunt. Eam igitur ab exemplari Bonarrotii rurſus deſcribam, quod autographo ſimillimum, & adverſus Pelagianos inſigne monimentum putem. Ibi enim de Gratia agitur, quam Baptiſmo conſequimur.

II.

Maxime ad rem confert Sanctus Cyprianus Lib. III. Teſtimoniorum contra Judæos Cap. XLII. & Cap. XCVII. in quibus locis *Conſequutio* ponitur pro *Baptiſmo*, & verbum *Conſequor* pro *Baptizor*, & alibi etiam ſæpe eodem ſenſu. Ita in Epiſtola ad Magnum (4). *Quæſiſti etiam, fili cariſſime, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate, & languore Gratiam Dei conſequuntur, an haben-*

(1) Inſcript. Domeſtic. Cap. IV. pag. 329. num. 485.

(2) Oſſervazioni ſopra alcuni Frammenti di Vaſi Antichi di Vetro. pag. 17.

(3) Oſſervazioni ſopra i Cemeterj de' Santi Martiri. Lib. I. Cap. XIV. pag. 58.

(4) Epiſt. LXXVI. Edit. Baluz. alias. LXIX.

habendi ſint legitimi Chriſtiani, *eo quod Aqua Salutari*, *non loti ſint*, *ſed perfuſi &c.* Sed reſoluta ex tunc vetere Quæſtione (1). Legimus Diſtinctione v. de Conſecratione (2): *noviſſime a Summo Sacerdote per impoſitionem manus Paracletus traditur Baptizato*, *ut roboretur per Spiritum Sanctum ad prædicandum aliis*, *ideſt Donum*, *quod in Baptiſmate conſequutus eſt per Gratiam*, *vitæ donatus æternæ*. Inde ergo POSTVMIVS videtur GRATIA SANCTA CONSECVTVS, ideſt *Baptizatus*, ut ſupra demonſtratum eſt, (neque aliter interpretari licet de puerolo. QVI VIXIT ANNIS SEX), nempe ab originali peccato ita mundatus, Gratia IESV CHRISTI DEI FILII SALVATORIS noſtri: quod indicant marginales literæ IXΘΥC. N, ſi unaquæque ſeorſim conſideretur, ut inquiunt Sanctus Optatus Afer Epiſcopus Milevitanus, adverſus Parmenianum (3), Sanctus Auguſtinus (4), Sanctus Proſper ab Aquitania (5), Tertullianus (6), & ex ijsdem Scriptoribus Latinus

(1) Vide Cap. VII. Partis II. hujus Commentarii.

(2) Canon. IV:

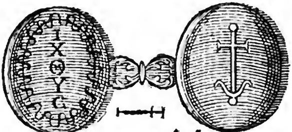
(3) De Schiſmate Donatiſtarum. cum Notis *Philippi Priorii*, & alior. Paris. MDCLXXIX. in fol. Lib. III. pag. 61. *Hic eſt Piſcis*, *qui in Baptiſmate per invocationem fontalibus undis inſeritur*, *ut quæ Aqua fuerat*, *a Piſce etiam Piſcina vocitetur*. *Cujus Piſcis Nomen*, *ſecundum appellationem Græcam*, *in uno Nomine per ſingulas literas turbam Sanctorum Nominum continet*. ΙΧΘΥΣ *quod eſt Latine*. JESVS CHRISTVS DEI FILIVS SALVATOR.

[4] Lib. XVIII. De Civit. Dei. Cap. XXIII. ubi agit. De Sybilla Erythræa, & Cumana.

(5) De Promiſſionib., & Prædictionib. Dei. Par. II. Cap. XXXIX. Eum vero ab Auguſtino deſumſiſſe, quod ait de myſtico nomine *Piſcis*, alii adnotarunt, nec quidem temere.

(6) Lib. de Baptiſmo. Cap. I. *Nos Piſciculi*, *ſecundum* ΙΧΘΥΝ *Noſtrum Ieſum Chriſtum in Aqua naſcimur*, *nec aliter*, *quam in Aqua permanendo ſalvi ſumus*.

tinus Latinius (1), Franciſcus Balduinus (2), & Jacobus Pamelius (3). Ultima vero litera N. a verbo græco interpretari debet NIKA, ideſt *vincit*, ut in pluribus Nummis ævi inferioris. En tibi *ex Muſeo Victorio* ſculptum eodem Lemmate *Opalon*, in cujus averſa parte Anchora.

Gemmæ magnitudo.

Jampridem Chriſtianis frequens Conſtantiæ ſymbolum. Baptiſmate igitur initiatus fuit PRIDIE NATALI SVO exeunte, quo poſtea SEROTINA HORA, ſcilicet die natali jam decurrente, reddidit debitum vitæ ſuæ, & depoſitus fuit. V̄. IDVS IVLIAS DIE IOVIS QVO ET NATVS EST. Itaque Feria IV. hoc eſt, die Mercurii baptizatum fuiſſe reor, quo hora ſerotina, dies Jovis ex ordine ſequebatur, illud enim notat PRIDIE NATALI SVO, & SEROTINA HORA, alias παράδοξον in ſermone ſuboriretur, pridie natali ſuo obiiſſe, & die natali ſuo. Rationem reddit Chryſoſtomus (4) quare ſerius de more baptiza-

(1) In obſervationib. ad Pamelium miſſis, quas idem, doctiſſimas vocat.
(2) Notæ in Optatum. Lib. III.
[3] Not. in Tertullianum.
(4) Homil. XXI. ad Populum Antiochœnum, quæ eſt ad Illuminandos, ſive Competentes. pag. 267. Edit. Pariſ. MDCXXI. in fol.

ptizarentur: Διὰ τοῦτο καὶ πρότερον εἶπον, καὶ νῦν λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι εἴτις τὰ ἐλαττώματα τῶν τρόπων μὴ διώρθωσε, μηδὲ παρεσκεύασεν ἑαυτῷ τὴν ἀρετὴν εὔκολον, μὴ βαπτιζέσθω. τὰ μὲν γὰρ πρότερα ἁμαρτήματα ἀφεῖναι δύναται τὸ λουτρόν. δέος δὲ οὐ μικρὸν, καὶ κίνδυνος οὐχ ὁ τυχὼν, μήποτε πάλιν πρὸς αὐτὰ ἐπανέλθωμεν, καὶ γέγονεν ἡμῖν ἕλκος τὸ φάρμακον. ὅσῳ γὰρ μεῖζον ἡ χάρις, τοσούτῳ πλέον ἡ κόλασις τοῖς μετὰ ταῦτα ἁμαρτάνουσιν (1): *Propterea & prius dixi, & nunc dico, & dicere non deſiſtam, ſi quis morum vitia non correxit, nec ſibi facilem paravit virtutem, ne baptizetur. Priora namque crimina Lavacrum abluere poteſt, timor autem non parvus, & periculum non mediocre, ne rurſus ad eadem redeamus, & vulnus nobis fiat de medicina. Quanto namque major Gratia, tanto amplior poſtea peccantibus pœna*. Legendum Joannis Morini Opus poſthumum (2), ubi de Cathecumenorum Expiatione agitur. Recte igitur Bonarrotius (3), *Baptiſmatis*, ac *Pœnitentiæ* ſymbola, quæ in Sarcophago Junii Baſſi, aliiſque vetuſtiſſimis Emblematibus conſpiciuntur, ad hunc morem refert, quod ſero admodum ad hæc Sacramenta ſuſcipienda pervenirent. Tertiam Inſcriptionem ex Cæmeterio Caſtuli protulit Mabillonius (4), quam a Paganiſmi nota vindicavit Fabrettus (5), eaque ab edito ejus exemplari,

[1] Ex Interpretatione Bernardi Brixiani recognita a Frontone Ducæo. Ita citato ſupra loco.

(2) Cap. xv.

[3] Oſſervazioni ſopra alcuni Frammenti di Vetro. pag. 4. e 5.

[4] In Itin. Italic. pag. 73.

(5) Inſcript. Domeſtic. Cap. VIII. pag. 574. num. LXI.

CAP. XVII emplari, maxima cura, ac ſedulitate deſcripta eſt, ut heic ſubjicitur.

III.

DMA SACRVM XL
LEOPARDVM IN PACEM
CVM SPIRITA SANTA · ACCEP
TVM EVMTE ABEATIS INNOCINEM
POSVER · PAR · Q AN · N · VII · MEN · VII

Primus: *manifeſtum hunc de Confirmatione locum eſſe*, adfirmavit. Alter manifeſtum potius de *Baptiſmo* locum cenſuit. Vir eruditiſſimus (1) nuper, *neque de Baptiſmo, neque de Confirmatione videri manifeſtò loqui*, putavit, nonnullis cumulatis adſimilibus formulis, quæ in veterum Chriſtianorum titulis nonnumquam occurrunt, & præſertim apud Boldettum (2) in Lapide ex Cæmeterio Sancti Urbani refoſſo, in quo habetur formula ferme eadem: CONIVCA INNOCENTISSIMA... REFRIGERA CVM SPIRITA SANCTA; quæ ſane legenda eſt: *refrigereris cum Sanctis Spiritibus*, Sphalmate non Sculptoris, ſed illius ævi barbarie non infrequenti, ita in noſtro lapide legendum proponit: *Leopardum in pace acceptum cum Spiritibus Sanctis, ideſt cum cœtu Sanctorum*, non autem cum SPIRITV Τῷ ΠΑΡΑΚΛΗΤΩΙ, ſcilicet cum Baptiſmo. Mihi vero & ſi arrideat quodammodo Viri longe docti, mihique amiciſſimi, facilis, & literalis interpretatio, fateor tamen ingenue non

[1] Diſſertat. & Animadverſ. ad Severæ Martyris Epitaph. pag. 169. §. XVII.

[2] Oſſervazioni ſopra i Cemeterj Lib. 1. Cap. XIX. pag. 87. num. 30.

nonnihil diſſimile, ac diſpar inter utramque phraſim reperire, quare Fabretto potius malim adhærere. Multa enim loquebantur occulte de Fidei myſteriis: *ut fideles qui rem tenent*, inquit Cyrillus (1), *intelligant, & qui non tenent, ne lædantur*, ſed infra apertius. Quartam Inſcriptionem ex Cæmeterio Beati Caſtuli primo protulit Noriſius (2), atque inde Fabrettus (3), quæ aliis inſignior eſt, ac valde ſpectanda, & qua noſtra intereſt recudendam cenſui, ceteris omiſſis, quæ ab iiſdem Viris clariſſimis enucleata fuerunt.

IV.

NATV · SEVERI NOMINE PASCASIVS
DIES PASCALES PRID NOV APRIL · N
DIE IOBIS FL CONSTANTINO
ET RVFO VV CC CONSS · QVI VIXIT
ANNORVM VI · PERCEPIT
XI · KAL MAIAS ET ALBAS SVAS
OCTABAS PASCAE AD SEPVLCRVM
DEPOSVIT D IIII KAL · MAI · FL · BASILIO
VC CO · ·

Illud autem PERCEPIT XI. KAL. MAIAS, inquit Noriſius, Sacramentum Regenerationis indigitare: *videlicet Baptiſma, quæ vox in marmore, non quidem detrita eſt, ſed omiſſa, quod cum illud eſſet primum Chriſtiani Dogmatis myſterium, religioni ducebant illud, vel nomine tenus prodere*. Ergo ſi PASCASIVS, ut monet lapis, PERCEPIT XI.

(1) Catecheſi VI. apud Morinum. de Cathecumenor. Expiat. Cap. X. pag. 75.

(2) Diſſertat. ad Faſt. Conſular. Anonymi. pag. XXXXIII. primæ edition.

(3) Inſcription. Domeſt. Cap. VIII. pag. 577. num. LXX.

CAP. XVII XI. KAL. MAIAS, ideſt die XXI. Aprilis Paſchati Sacra, ſeu: *a veſpere antecedenti ipſam Diem Paſchalem* (1), & ALBAS SVAS OCTABAS PASCAE AD SEPVLCRVM DEPOSVIT DIIII KAL. MAI. ſcilicet Die XXVIII. Aprilis, jam ſexto ætatis anno Baptizatum fuiſſe comperimus, quo vivere deſiit, Conſulibus FL CONSTANTINO ET RVFO, in Occidente vero, BASILIO. Eamdem pene formulam animadverto in Inſcriptione Numero I. relata. EX DIE ACCEPTIONES SVE. Idem myſterium Num. II. GRATIA SANÇTA CONSECVTVS. Numero III. CVM SPIRITA SANTA ACCEPTVM. Siquidem LEOPARDVM IN PACEM, ideſt *Leopardus in Pace*, ſenſum redolet perfectiſſimum in Lapide Chriſtiano, cujuſmodi ſexcenta exempla cumulari facili negotio poſſent: quod maxime duobus punctis, nempe foliis concluditur: de quo interpunctionis genere Reineſius (2), Fabrettus (3), Boldettus (4), ac poſtremo cultiſſimus idem Lupus (5) dixerunt. Quod autem ſequitur. CVM SPIRITA SANTA ACCEPTVM, legendum profecto eſt: *cum Spiritu Sancto*, ideſt *cum Baptiſmo*, atque ideo *Innocentem* exiſtimari *Leopardum* lapis indicat. Etenim per Baptiſma Innocentiam conſequutus fuit, quo ab origi-

(1) Fabret. loco citato. pag. 577.

(2) In Præfat. ad Inſcription. Syntagm. pag. 7. & ſeqq.

[3] Inſcript. Domeſtic. Cap. III. pag. 118.

(4) Oſſervazioni ſopra i Cemeteri Lib. I. Cap. LII. pag. 274. e ſegg.

(5) Diſſertat. de Epitaphio Severæ Martyris. pag. 53.

originali culpa lotus, atque expurgatus erat. Alioquin ſi pro libito legeris: *cum Spiritibus Sanctis acceptum*, ideſt *cum Sanctis*, nonne quæſo ſupervacaneum foret illud EVMTE ABEATIS INNOCINEM, quod eſt, *eumdem habeatis Innocentem*? Innocens ergo, quia ſeptennis Baptizatus occubuit, uti de Poſtumio, alterum epitaphium expendens, commentatus ſum. In promtu eſt vetus Melchiadis Papæ nomine editum Decretum (1). *Spiritus Sanctus, qui ſuper Aquas Baptiſmi ſalutifero deſcendit lapſu, in Fonte plenitudinem tribuit ad Innocentiam, in Confirmatione augmentum præſtat ad Gratiam*. Majori vi roboratur opinio, ſi Sanctorum Patrum ſententias, & Codices Sacramentorum vetuſtiſſimos inſpiciamus, a Venerabili Joſepho Maria S. R. E. Cardinali Thomaſio, Viro ſcientiſſimo editos (2). Si conſulamus denique Joannis Morini Opera de Cathecumenorum Expiatione, in quibus omnibus verba *percipere*, *accipere*, *ſuſcipere*, plerumque de myſterio Baptiſmatis ſcripta reperiuntur. *Suſcepti* autem, *Accepti*, & aliquando *Illuminati* ex vetuſtiori diſciplina Baptizati dicebantur (3), & *Suſceptores*, *Sponſores*, *Geſtantes*, *Offerentes*, ii qui illos e Sacro Fonte elevabant. Adi Obſervationes Eccleſiaſticas Joſephi Vicecomi-

N tis

[1] Diſtinct. v. de Conſecrat. Canon. I.

(2) præſertim. Lib. I. pag. 38.

(3) Diſtinct. IV. de Conſecrat. Canon. CXLI.

CAP. XVII

tis (1), maxime a Viris doctis laudatas. Circa rem hanc prætermiſſo Decreto nomine Hygini Summi Pontificis evulgato (2), ita habetur de Baptiſmo Adultorum in Concilio Carthaginenſi: *In Eccleſiis autem, ubi Baptiſmus fit per Immerſionem totius corporis, Sacerdos* ACCIPIT *electum per brachia prope humeros, & ſuperiore parte corporis nudatum, reliqua honeſte contectum, ter illum mergendo, & toties elevando baptizet ſub trina merſione, Sanctam Trinitatem ſemel tantum invocando*. KAMPANVS ergo baptizatus fuit Ætatis Anno XXXV. POSTVMIVS Anno VI. LEOPARDVS Anno VII. Menſe VII. & PASCASIVS Anno VI.

Aliud Epitaphium, detrito nimis, ac comminuto ſaxo (3), miſſum facio, Conſulibus Paterno, & Mariniano, videlicet Anno Chriſti CCLXVIII. ſtylo erudito, an potius impolito? exciſum, ex quo tamen memoria CHRISTICIANI Pueri eruitur, QVI VIXIT ANNVS XII M II ET D... Is vero ACCEPIT duodecimo Kalendas Octobris, ſcilicet Vigeſima Die Septembris *accepit Baptiſma*, & reddidit vitam Undecimo Kalendas, (deeſt quo Menſe obierit, fragmento lapidis deperdito), fortaſſe ejuſdem Menſis Octobris, nempe Die Vigeſima prima Septembris; hoc eſt prima Die

(1) Lib. I. de Baptiſmi Ritib. Cap. XXX. & Lib. I. de Ritib. Confirmation. Cap. XI.

[2] Diſtinct. IV. de Conſecrat. Canon. XCVIII.

(3) Apud Boldet. Oſſervazioni ſopra i Cemeterj. Lib. I. Cap. XIX. pag. 80. num. 8.

Die poſt *Sacrum Lavacrum*. Ideoque adiecta eſt adclamatio: VIBAS INTER SANCTIS, videlicet: *Vivas inter Sanctos*.

ſic

CAP. XVIII
Baptiſma in *Paſchate, ac Pentecoſte* Ritu Solemni miniſtratum: De re ipſa Diſciplina varia.

PAſcaſiani autem lapidis mox adlati fulti teſtimonio, aliquando circa *Feſta Paſchalia* Baptiſmum miniſtratum fuiſſe edocemur. *Illi pueri*, inquit Auguſtinus (1), *infantes parvuli lactentes, maternis uberibus inhærentes, & quantum eis Gratiæ conferatur neſcientes, ut ipſi videtis, & ipſi habent Octavas Dies*. Peractis enim diebus ſeptem poſt Paſcha, (quæ ſeptem Spiritus Sancti χαρίσματα, ſive Dona (2) ſignificant) ALBAS SVAS, quibus induti erant, prope Baptiſterium deponere ſolebant (3) vetuſto Ritu, quem PASCASIVS implere nequivit, feſtina morte præventus, eaſque AD SEPVLCRVM DEPOSVIT. Quemad-

[1] Serm. CLX. in Dominica Octava Paſchæ.

[2] Adi Flacci Alcuini Librum. *De Divinis Offic.* Cap. XXI. *De Sabbato in Albis*.

Amalarius Fortunatus Archiepiſcop. Treveren. Lib. I. *De Eccleſiaſt. Officiis.* Cap. XXIX. *A Sabbato uſque ad Sabbatum portamus illas, ideſt ex qua die Pignus Spiritus accipimus: qui propter Septenarium Numerum Sabbato deputatur, uſque ad alteram Sabbati, quæ eſt memoria illius Sabbati, in qua præſentari nos oportet ante Dominum cum ipſo Pignore. &c.*

Vide ibidem infra. &c.

Vide item in *Gemma Animæ*. Lib. III. Cap. CXIII. *De Confirmatione*.

Videſis Rabani Mauri. Lib. II. *De Inſtitutione Clericor.* Cap. XXXIX. *De Paſcha Domini*.

(3) Amalarius Fortunat. Lib. *De Ordine Antiphonarii*. Cap. LI. *Oſtendit mihi Angelus Fontem Aquæ Vivæ, ſic loquitur, quaſi hi loquantur ad Eccleſiam, qui in Chriſto Baptizati ſunt, & ſunt Agni Novelli, & hodie revertuntur ad Fontes, ut exuant ſe Albis. &c.*

Videſis Jacobi Goar. *Rituale Græcorum*. in Not. ad Baptiſmatis Officium pag. 366. num. 27. Vide item pag. 373. & 374. num. 1. ubi inquit, octavo poſt Baptiſmum die Candidas Veſtes depoſituros ad Eccleſiam convenire conſueviſſe. Vide item num. 2. num. 3. & num. 4

CAP. XVIII admodum de Rege Anglo-Saxonum Ceedualla, qui Baptiſmum a Sergio I. Pontifice Romæ acceperat, legimus apud Bedam (1), & Paullum Diaconum (2). Hunc eumdem Regem, quo indice latet me, Codratum appellat Joannes Stephanus Durantius (3). Videſis quæ de Alba Veſte recens Baptizatorum, in Paſſione Geneſii Martyris, atque etiam Mimi narrant Acta Sincera (4), & quæ de Gelaſio, ſeu Gelaſino Martyre pariter, ac Mimo leguntur in Chronico Paſchali (5). Reliqua pleniſſime in Ritualibus, atque Ordine Romano deſcripta reperiuntur. Siricius certe Sæculo IV. ultra dimidium Pontifex Maximus, ſublatis aliis Feſtis diebus, in quibus ea tempeſtate, ut fit, ſenſim uſus inoleverat *Baptiſma* impertiri (6), una cum Feſtis Paſchalibus dies Pentecoſtes deſignavit; ideſt primus Decreto ſanxit. Quibus ſolemnioribus

(1) Ven. Beda. Lib. v. *Eccleſiaſticæ Hiſtor. Gentis Anglor.* Cap. VII. *Ceedualla Rex Occidentalium Saxonum ... Etenim illo perveniens*, nempe Romam, *Pontificatum agente Sergio, Baptizatus eſt die Sancto Sabbati Paſchalis. Anno ab Incarnatione Domini* DCLXXXIX. *& in Albis adbuc poſitus, languore correptus* XII. *Kalendarum Majarum Die ſolutus eſt a carne, & Beatorum eſt conſortio ſociatus in Cælis, cui etiam tempore Baptiſmatis, Papa memeratus Petri nomen impoſuerat. &c.*

(2) Lib. VII. *De Origine, & Geſtis Langobardorum.* Cap. IV. *His Diebus Ceedualla Rex Anglorum Saxonum, qui multa in Patria ſua bella geſſerat, ad Chriſtum converſus Romam properavit ..... Hic cum Romam perveniſſet a Sergio Papa Baptizatus, Petruſque appellatus, & adbuc in Albis conſtitutus, ad Regna Cæleſtia migravit. &c.*

[3] Lib. I. *De Ritibus Eccleſiæ Cathol.* Cap. XIX. pag. 57. Edition. Vatican. MDXCI. in fol.

(4) Apud Theodoric. Ruinart. Editionis noviſs. Veron. in fol. MDCCXXXI. pag. 236. & 237.

(5) Ad Ann. XIII. Diocletiani Imp.

(6) Epiſt. I. Siricii Papæ ad Hymerium Epiſc. Tarraconen. Cap. II.

ribus anni temporibus, poſtea multi baptizabantur, & quidem conſulto, nimirum, ut infra anni ſpatium perfecte, accurateque de Fidei myſteriis inſtruerentur baptizandi, *Acceptabili tempore* (1), nempe Quadrageſimalibus Jejuniis ad Scrutinia accedentes (2). De his Feſtivitatibus Sacramento Baptiſmatis adſignatis exſtat teſtimonium Tertulliani (3): *Diem*, inquit, *Baptiſmo Solemniorem Paſcha præſtat, & quum Paſſio Domini, in quo tingimur adimpleta eſt...... exinde Pentecoſte ordinandis Lavacris latiſſimum ſpatium eſt.* Tertulliano accedunt Hieronymus (4), Auguſtinus (5), aliique plures (6), quos inter adnumerandi ſunt poſtremi Scriptores Edmundus Martene (7) Vir clariſſimus, & Joſephus Vicecomes

(1) Videſis Epiſt. II. Paul. Apoſt. ad Corinth. Cap. VI. verſic. 2.

Videſis S. Leonis Magni Papæ Sermon. IV. de Quadrageſima.

(2) Alcuinus. *De Divinis Officiis*. Cap. XIX. *Neque hoc omittendum eſt, quod Romani infra Quadrageſimam ſex Scrutinia celebrant, & hodie ſeptimum,* (loquitur de Sabbato Paſchæ). *In iſto Septenario intelliguntur* VII. *Dona Sancti Spiritus in Baptiſmate data.*

Vide Ruperti Abbatis Tuitienſis. Lib. IV. *De Divinis Offic.* Cap. XVIII. Cap. XIX. & Cap. XX. Apud Melchiorem Hittorpium. Edit. Paris. MDCX. in fol.

[3] Lib. de Baptiſmo. Cap. XIX.

[4] Commentariorum in Zachariam. Lib. III. Cap. XIV. & aliis locis.

(5) Lib. XXII. De Civit. Dei.

(6) Flaccus Alcuinus. Lib. *de Divinis Officiis*. Cap. VI. *Unde in Baptizandis electis, qui ſecundum Apoſtolicam regulam, & exorciſmis ſcrutandi, & Jejuniis ſanctificandi, & frequentibus Prædicationibus imbuendi, duo tantum tempora, ideſt Paſcha, & Pentecoſten eſſe ſervanda, excepto pro mortuis periculo, & in perſecutionis anguſtiis, & in timore naufragii.*

Idem ibidem. Cap. XIX.

Walfridus Strabo. Libro. *De Exordiis, & Incrementis Rerum Eccleſiaſticar.* Cap. XXVI. *Tempora autem Baptizandi legitima, Paſcha, & Pentecoſte præfiguntur ſecundum Decreta Siricii, Leonis, vel Gelaſii Epiſcoporum, quamvis Concilio Gerundenſi Natalis Domini, & Paſcha ponantur.*

Videſis Ruperti Abb. Tuitien. Lib. X. *de Divin. Offic.* Cap. II.

[7] Lib. I. *De Antiquis Eccleſiæ Ritib.* Part. I.

CAP. XVIII comes (1). Binghamius tamen (2) eidem Tertulliano fortaſſe nimis adhærens, putavit: *per latiſſimum ſpatium Pentecoſtes, non peculiarem aliquem diem, ſed univerſos* L. *Dies inter Paſcha, & Pentecoſten interjectos intelligere, qui ipſius*, Tertulliani, *ætate Feſti agebantur*, & illud erudite nititur adſerere eodem ipſo Tertulliano teſte (3). Falſo tamen, ut ſæpe alias aberrat, ſtudioſe quærens placere novitate rerum, atque ingenio ſuo. Huic Sacramento Horam Nonam adſignatam fuiſſe oſtendit Flaccus Alcuinus (4), cauſſas quoque adferens priſcæ hujus conſuetudinis, & idem habetur in Gemma Animæ (5). Fuſius vero hæc proſequitur Sebaſtianus Pauli in Diſſertatione de Ritu Eccleſiæ Neritinæ (6), magna ſacræ vetuſtatis fruge referta. Sed ab uſu antiquo recedendum ſequioribus ſæculis Patres cenſuere, conſuetudinem jam auſpicatam, & coaleſcentem, tamquam utilem adprobantes, ne forte

(1) Obſervationum Eccleſiaſticar. Tom.I. de Baptiſmo.

(2) Originum, ſive Antiquitat. Eccleſiaſticar. Lib.XI. Cap. VI. §.VII.

(3) De Idololatr. Cap.XIV. & De Coron. Milit. Cap.III.

(4) *De Divinis Offic.* Cap. XIX. *Hodie autem Hora* IX. *Baptiſmus celebratur*, ideſt in Sabbato Paſchæ, *ſicut in Pentecoſte, ea de cauſſa, quia Angelus Domini venit ad Cornelium Hora* IX. *annuncians ei, quod Orationes ejus, & Eleemoſynæ adſcenderint in conſpectum Domini: Qui mox miſit ad Petrum, & promeruit Sacramentum Baptiſmi. Sed & hoc decentiſſimum eſt, ut quia Hora* IX. *Auctor Vitæ emiſit Spiritum, eadem Hora* IX. *Eccleſia Sancta percipiat Sacrum Baptiſma. &c.*

(5) De Antiquo Ritu Miſſarum. Lib. III. Cap. CXII. *Ideo ad Nonam Baptiſmus agitur. quia Hora* IX. *Chriſtus expiraſſe commemoratur, cujus mortem Baptiſma imitatur. Ideo in Die Sepulturæ Chriſti celebratur, quia ei credentes in Baptiſmo conſepeliuntur. Ideo ſemel agitur, quia Chriſtus ſemel eſt mortuus.*

(6) Cap.VI. pag.42. & ſeqq.

forte cunctando abſque Baptiſmo homines interirent (1). Igitur, quod prius, niſi inſtante neceſſitate, ſeu mortis periculo (2), extra præfinita tempora vetitum erat, deinde Pontificum Decretis, ac urgentibus Conciliorum Sanctionibus frequentari cœpit, quemadmodum in exordiis Eccleſiæ Catholicæ, in quibus quocumque tempore (3), qualibet naturali aqua, quocumque loco, ſive in Mari, ſive in Fluminibus, ſive in Fontibus, in Viis, in Domibus (4), ubique Baptizabantur. Immo temporis progreſſu accedente, ſtatim ab ortu Pueris miniſtrari ſtatutum fuit, ſervato Ritu conſecrandi Fontes unanimi deliberatione in iis Solemnitatibus, in quibus, ut olim *Baptiſma*, hodieque maxima celebritate adminiſtratur, & adulti inprimis, cum eorum natis, ſi qui ſunt, pro illis diebus ſervantur. Et hæc dicta ſufficiant de Ritu Baptiſmatis, & de Diſciplina varia Veterum Chriſtianorum, quæ pro illuſtratione Sacri Numiſmatis adtingenda eſſe videbantur.

CAP. XIX
Ætas Numiſmatis ſubobſcura: Idem *Joanni Zimiſcæ* Cõſtantinopolitano Imperatori ex conjectura tribuitur.

EXpoſitis Anaglyphis, Lemmate, iiſque omnibus, quæ ex dignitate, & merito Sacræ Hiſtoriæ eadem conſequuntur, reliquum eſt de

(1) Socrates. *Hiſtor. Eccleſiaſt. Lib.* v. Cap. xix.

(2) Gelaſius. Epiſt. ix. atque alii Pontifices, ipſo antiquiores.

[3] Baſil. in Exhortat. ad Baptiſm. variis locis.

(4) Tertullian. Lib. De Baptiſm. Cap. iv.

CAP. XIX de Ætate Numiſmatis pauca dicere : non enim Epocha ſuccurrit , qua Imperatoris titulum inveſtigare contendam , neque titulus , quo Epocha expiſcari poſſit , ita ut in ambiguo potius relinquendum id eſſe decreverim , quam temere aliquid adfirmare . Anſelmus Bandurius (1) Nummum refert Chriſti protoma ſignatum , literis circumpoſitis EMMANVEL. Parte vero poſteriore cum Hiſtoria trium Magorum , qui ſtantes munera offerunt Virgini Mariæ ſedenti cum Jeſu infante , nulla omnino Epigraphe inſcriptum : quem inter Zimiſcianos cum nonnullis aliis exhibet , recenſetque , non ideo quod Joannis Zimiſcæ illi ſint , ut inquit ex Diſſertatione Cangii de Inferioris Ævi Numiſmatibus (2) , *ſed : quod commodiori , vel certiori loco collocari vix potuerint* . Hunc eumdem Nummum cum Hiſtoria, quæ eſt adoratio Chriſto puero a Magis præſtita in ſinu Matris, myſticas ei munerum ſpecies offerentibus , ediderat idem Cangius in Familia Joannis Zimiſcæ (3) . Cui idcirco noſtrum etiam Numiſma , quod primus in lucem profero , adſcribendum eſſe putabam , inclytum fortaſſe aliud pietatis monimentum religioſiſſimi illius Imperatoris (4), qui decimo Chriſti Sæculo, videlicet ab Anno

(1) Tom. II. Numiſm. Imperat. pag.739.

(2) Exſtat ad calcem Gloſſarii mediæ , & infimæ Latinitatis . Vide ibi Num. XXVII.

[3] Hiſtor.Byzantin. pag.152.

(4) Videſis quæ de illo diximus , & item de Iſaacio Comneno in Parte I. hujus Commentarii . Cap. XXXVII. & Cap. XXXVIII.

no DCCCCLXIX. ad DCCCCLXXV. Orientale Imperium tenuit. Horum ſiquidem doctiſſimorum Virorum judicio, noſtræ lucubrationis opera, nihil exploratius accedit.

CAMEUM ANULARE ANTIQUUM
VETERUM CHRISTIANORUM
EX ALBO, ET NIGRO
Exſtat Romæ in Muſeo Victorio.

Gemmæ ⊢⊣ antiquæ magnitudo.

O Nunc

Videſis, Commentarii hujus Parte II. Cap. XVII. pag. 91., & 92.

Nunc ignoſcite legentes, & ſi qua eſt incauta præſumtio, ſuadentibus potius imputate: Quia mea judicia cum illo videntur facere, qui me decreverit accuſare. *Caſſiodorus. Lib. 1. Variar. in Præfatione.*

Addenda, & Corrigenda.

Pagina 33. Linea 3. & 4. Lege: *Quæ in Fronte Operis Nummum Æreum exhibet cum Imagine Jeſu Chriſti Domini Noſtri, & ejus Baptiſmate.* P. 35. L. 5. *prolixiores.* P. 36. L. 25. *Eccleſia.* P. 47. L. 2. & 3. *Cum Imagine Chriſti ex una, eodem Nimbo Crucigero exornata.* P. 64. L. 14. *Calchographus.*

Cetera, quæ ad rectam Ortographiam ſpectant, & vitio Typographico irrepſere, eadem oculos Correctoris fugerunt. Ex Indice autem ſequenti, vel corriguntor, vel æquus Lector emendet.

INDEX

INDEX RERUM.

A

ACcipere, Percipere, Suſcipere: de Myſterio Baptiſmatis intelligenda ſunt. *pag.* 97. Suſcepti, Accepti &c. pro Baptizatis intelliguntur. *ibidem*. Vide infra *Formula*. &c.

Aſperſio quid ſit? 59.

Agnus Symbolum Jeſu Chriſti. 49. Cum Nimbo Crucigero. 51. Qui egerint de Figura Agni? 55. Agni Imagines in antiquis monimentis. 68. 69.

Albæ Veſtes deponebantur in octava Paſchæ. 95. 96. Vide *Gelaſius*, *Geneſius*, *Ceedualla*. Dies ſeptem, in quibus illæ Veſtes portabantur, ſeptem Spiritus Sancti Dona ſignificant. 99. deponebantur prope Baptiſterium. 99.

Alexander Severus Imperator, Chriſti Simulacrum ſervabat. 5. Agit de Chriſti ἀποθεώσει. *ibidem*.

Amida Civitas in Meſopotamia. 11. In ea Imago Chriſti depicta. *ibid.*

ANACTACIC. Lemma Nummi veteris. 47.

Anchora in Gemma ſculpta, ſymbolum Conſtantiæ. 92.

Annus, in quo Chriſtus Baptizatus fuit. 87.

Arcani myſterium. 41. 49. 56. 61. & ſæpe alibi. &c. 89. 90. 95. &c.

Archivum Lateranenſe. 15. Vaticanum. 23. 24.

Aſſumtio Virginis Mariæ, Romæ dies Solemnis delationi Imaginis Lateranenſis deſignata. 24.

Aſterius Epiſcopus Amaſeæ explicatus. 9.

Auguſtinius Antonius Epiſcopus Tarraconenſis. 44.

S. Auguſtinus floruit Sæculo v. 10. Multas Imagines Jeſu Chriſti depictas memorat. *ibidem*. Et ſæpe infra laudatur. Agit de Baptiſmo Infantium. 81. 99.

B

BAndurius Anſelmus Monachus S. Benedicti. 44. 46. &c. 104.

Baptiſmatis typus in Nummo expreſſus. 2. 57. Baptiſma per *Immerſionem* exprimere ardua res eſt. 59. Per Ænygma figuratum. 64. Chriſti Baptiſma per *Immerſionem*, & *Infuſionem* ſæpe expreſſum. 65. Baptiſma per *Infuſionem* uſurpatum. 66. In antiquis monimentis per *Infuſionem* exprimitur. 66.

Baptiſma per *Immerſionem* totius corporis. 98. Nudati Baptizabantur. *ibidem*. Ter mergebantur in aqua. *ibid.*

Baptiſmatis effectus qui? 58. Mundat a peccato originali. 91. Priora crimina omnia abluit. 93. Sacramentum Mortuorum dicitur. 81. Parit Innocentiam. 97. Fons eſt Spiritus Sancti. 60. Omnibus neceſſarius. 80. Qui Baptizantur accipiunt Dona Spiritus Sancti. 60. 89. 91. 94. 96. 97. Vide *Albæ Veſtes*, *Formulæ &c.*, *Conſequutio*.

Baptiſmus ad Jordanem miniſtrabatur in die Theophaniæ. 78. Aliquando in

in Paſchate, & Pentecoſte miniſtrari conſuevit. 99. 101. Antiquitus, prout hodie continuo miniſtrabatur. 103. Sero accipiebant illud Cathecumeni. 89. Quare? 93. De Baptiſmo Adultorum agit Concilium Carthaginenſe. 98. Quod ſero acciperent Baptiſma, in Sarcophagis aliquando exprimere ſolebant. 93.
Baptiſmatis vox, quare in antiquis marmoribus omiſſa? 95.
Baptiſterium, & Lavacrum idem ſignificant. 58.
Baptiſmo Hora IX. adſignata 102.
Barberina Bibliotheca 18.
Baſilicæ, unde dictæ? 29.
Beatorum ſors, quænam ſit? 81.
Binghamius Joſephus, notatus. 58. 101.
Blanchinius Franciſcus Editor Hiſtoriæ Pontificalis, quæ Anaſtaſio tribuitur. 86. 87. Ejus opinio de Chriſti Baptiſmate. *ibidem*.
Boccalinius Trajanus notatus. 85.
Boldettus Marcus Antonius. 43. & ſæpe alibi.
Bollandiani. 7. 78.
Bonannius Philippus. 32.
Bonarrotius Philippus laudatur. 30. 93. Notatus. 30. Diligens antiquorum Lapidum deſcriptor. 90.
Boſo Epiſcopus Tiburtinus. 15. Ejuſdem, Donationis Inſtrumentum Imaginibus Salvatoris. 16.

C

Cambuca quid ſit? 57.
Cangius. 44. 45. 46., & ſæpe alibi &c. 104.
Cappa. Vide K.
Carpocratiani hæretici. 4.
Cathecumeni. Vide *Baptiſma*.
Cavades Rex Perſarum. 11. Amidam Urbem expugnat. *ibidem*. Eccleſiam Chriſtianorum ingreditur. *ibidem*. Chriſti Imaginem ſalutat. 11. 12.
Cæmeterium. Vide *Cœmeterium*.
Ceedualla Rex Anglo-Saxonum, Romæ in *Albis Veſtibus* moritur. 100.
Chi. Litera Græca. X. Chriſtum indicabat, præſertim Antiochiæ. 75. 76. 77.
Chriſti ἀνάθεσις. Romæ propoſita. 5.
Chriſti Imago. Vide *Imago*.
Chriſti Baptiſma. Vide *Baptiſma*.
Chriſtus ad Agni formam expreſſus. 49. *Baſileus* dictus. 44. *Rex Regum*. 45. *Rex magnus*. ibidem. *Rex Regnantium*. 46.
Chriſtus Hemorrhoiſſam ſanat. 8. Gratiarum Fons. 62. ΙΧΘΥΣ. dictus a Veteribus Chriſtianis. 91. Vide ΙΧΘΥΣ. V. *Piſcis*. Eumdem Crucifixum ſubobſcure exprimebant. 56.
Ciampinius Joannes Monimentorum Veterum Chriſtianorum illuſtrator. 30. ſæpe laudatur.
Clementis VI. Papæ Diploma. 23.
Clodoveus Rex Francorum Baptizatus a S. Remigio Epiſcopo. 78.
Cœmeterium apud Albanum. 43. Calliſti, & Prætextati. 84. Priſcillæ. *ibidem*. Proceſſi, & Martiniani. *ibid*. Ad duas Laurus. 89. Gordiani, & Epimachi. 90. Caſtuli 93. 95. Sancti Urbani. 94. S. Januarii ad Corpus. 43.
Cogitantis habitus qualis?
Columba Symbolum Spiritus Sancti. 58. 77. 78. Deſcendit aliquando ad Jordanem. 70. An vera Columba fuerit, quæ ad Jordanem deſcendit in Baptiſmo Jeſu Chriſto collato? 70. 71. Nonnumquam in Imaginibus Baptiſmatis a Chriſto ſuſcepti omiſſa: Quare? 63.
Columba ſuper Monogrammate Sacro. 73. Cruci innixa. 74. In Gemma pulcherrima ſculpta. 75. De Columbæ Symbolis qui differuerint? 72. 73.
Columna Roſtrata exſtat Romæ in Capitolio. 19. Ubi loci? 20.
Concilium Carthaginenſe. Vide *Baptiſma*.
Confirmationis Sacramentum Gratiam auget. 97.

Con-

Conſequutio ponitur pro Baptiſmo apud Sacros Scriptores,& conſequor pro Baptizor. 90.
Conſtantinus Auctor tranquillitatis Eccleſiæ. 29. Crucem in Palatio ornatiſſimam ponit. 39. Vide infra *Crux.* *V. Statua.*
Conſulatus Baſilii. 95. 96. Conſtantini, & Rufi. *ibidem.* Paterni, & Mariniani. 98.
Crux foliata. 38. 39. Ornata Gemmis. 40. Symbolum Salutis. *ibid.* ad Formam *Tau.* 43. Patibulata, Recta. *ibidem.* Decuſſata. 43. 77. Immiſſa. 44. A Conſtantino Magno coli incœpta. 50. Suppliciis adhiberi vetita. *ibidem.* Haſtata. 68. 69.

D

DEcretum Populi Romani. 21. Vide *Lapis Capitolinus. V. Imago Chriſti ad Sancta Sanctorum. V. Ritus ſervatus in Delatione Sacræ Imaginis ad Sancta Sanctorum.*
Deſcriptores Lapidum oportet maxime ſolicitos eſſe, atque obſervatores integros. 20.
Deus Auctor utriuſque Teſtamenti. 83.
Diſputatio Joannis Triſtani, & Jacobi Sirmondii. 47.
Diptycorum uſus apud Veteres Chriſtianos. 49.
Dona Spiritus Sancti Baptiſmo conſequuntur. Vide *Baptiſma.*
Donaria cum Hiſtoria Baptiſmatis. 67.

E

EPiphanius Conſtantiæ Epiſcopus. 4. 6. Notatus. 88.
Evangelium Nazaræorum Hæbraice ſcriptum &c. 60.
Euſebii Epiſtola ad Conſtantiam in ſuſpicionem adducta. 10.
Euſebius Cæſareæ Epiſcopus floruit Sæculo IV. 7. Imaginem Chriſti Æneam vidit. *ibid.* Petri, & Paulli Imagines pariter ſe vidiſſe meminit. 8. & alibi ſæpe laudatur.

F

FAbrettus Raphael. 83. 89. 90. 93.
Figrelius Edmundus. 8.
Floreni Aurei illuſtrati prodibunt aliquando ex *Muſeo Victorio.* 69.
Flumina, figura hominis nonnumquam exprimebantur. 64. Vide *Oceanus.*
Folia Hederacea, olim interpunctionis genus. 94. 96.
Fons in Lucania Jordani comparatus. 79.
Fons Spiritus Sancti. Vide *Baptiſma.*
Fontaninius Juſtus. 55.
Formulæ EX DIE ACCEPTIONES SVE. 89. 96. GRATIA SANCTA CONSECVTVS. 90. 91. 96. CVM SPIRITA SANTA ACCEPTVM. 94. 96. PERCEPIT. 96. ACCEPIT. 98. Omnes de Sacramento Baptiſmatis intelliguntur.

G

GAllonius Antonius. 43.
Gelaſius, ſive Gelaſinus *in Albis* moritur. 100.
Geneſius Martyr *in Albis* moritur. *ibid.*
Giacchettus Joannes notatus. 26.
Gorius Antonius Franciſcus. 83. 85.
Gregorius II. Papa. 13. 25.
Gregorius IV. 67.
Gregorii Papæ XIII. Nummus Argenteus. 32.
Gruterus Janus. 83.
Gualdus Eques Sancti Stephani. 63.

H

HAdrianus Imperator agit de Chriſti ἀνιδρύσει. 5. Erigit Chriſto Templa. *ibidem.*

Hemorrhoiſſa mulier à Chriſto ſanitati reſtituta. 8. Vide *Chriſtus*.
Heraclius Imperator Imaginem Chriſti ſecum deferebat. 12. 13.
S. Hieronymus. 60. 70. 82.
Hittorpius Melchior. 25.
Hygini Papæ Decretum valde intertum. 98.

I

IMagines Jeſu Chriſti vetuſtiſſimæ. 36. 37.
Imagines Sacræ in Tabulis pictæ. 50.
Imagines Philoſophorum in Gemmis, & Marmoribus ſculptæ. 3.
Imagines Defunctorum in ἀποθήκαις deferebantur. 6.
Imago Jeſu Chriſti in Nummo antiquo impreſſa. 2. deſcribitur. *ibid.* Similis Prototypo adſeritur. 2. 3. A Paganis adſervata. 4. 5. Romæ exſtabat Tiberio, & Hadriano Imperatoribus. 6.
Imago Chriſti *Amidæ*: 11. Salutatur a Cavade Rege Perſarum. 11. 12. *Camulianenſis*, alia eſt ab *Amidenſi*. 12.
Imago Chriſti *Edeſſena*. 7. 26. Alia *Paneade* ex ære. 7. Eadem Sæculo v. exſtabat. 8.
Imago Jeſu Chriſti *in Baſilica Sancti Laurentii de Palatio*. 16. Alia *infra Baſilicam Sancti Laurentii*. ibid. Una tantum erat Urbano v. Pontifice. 17.
Imago Chriſti *Romæ ad Sancta Sanctorum*. 13. 28. In Tabula picta eſt. 24. A Stephano Papa II. cum pompa ad Baſilicam Liberii defertur. 13. 14. Sæpe delata per Urbem. 24. 27. Pedes eidem Imagini lavabantur Baſilico. 26. Percuſſa, cicatricem præfert. 18. Quo loci percuſſa. *ibidem*. Innocentius III. exornat. 22. Honorius III. *Athletam* appellat. *ibid.* Vide *Lapis Capitolinus*. *Decretum Populi Romani*. *Ritus ſervatus in delatione Sacræ Imaginis ad Sancta Sanctorum*.
Immerſio. Vide *Baptiſma*.
Infantes Baptiſmo opus habent. 80. 81. Mundantur a culpa originis. 80. Vide *Baptiſma*.
Infuſio. Vide *Baptiſma*.
Innocentius I. Pelagium, & Cœleſtium damnat. 80.
Joannes XVII. licet intruſus in Catalogo Pontificum Romanorum a nonnullis numeratur. 16.
S. Joannes Baptiſta Jeſum Chriſtum Baptizans in Nummo Antiquo expreſſus. Vide *Baptiſma*. In Nummis Reipub. Florentinæ. 63. Ejus Imago in Antiqua Gemma. 68.
Joannis PP. XXII. Diploma. 23.
Jordanes aliquando figura Hominis depictus. 63. Symbolum Baptiſmi. 65. In eo Baptiſmum aliquando collatum in die Theophaniæ. 78. Vide *Baptiſmus*. Chriſtifideles ſe in eodem Flumine lavabant in ipſa Solemnitate. 78. Aqua Jordanis nonnumquam alió miſſa ad miniſterium Baptiſmi. 79.
S. Irenæus floruit Sæculo II. 8. Jeſu Chriſti Imagines memorat. *ibidem*, & infra laudatur.
Iſaaci Comneni Imperatoris factum improbatum. 49.
Italia nonnulla Græca vocabula adhuc retinet. 29.
Judæi unum Pontificem Maximum habere conſueverant. 85.
Juliani Apoſtatæ impium facinus. 9. Oſoí Græcæ literæ X. 75. Vide *Chi*.
Juſtinianus II. Imperator. Vide *Servus Chriſti*.
ΙΧΘΥΣ, quid ſignificet? 91. Vide ibi ad calcem paginæ num. 3. & num. 6. Id ipſum Nomen in Gemma ſculptum. 92.

K

K. *Cappa* Græcorum litera, Conſtantium indicabat apud Antiochœnos. 75. Vide ibi ad calcem paginæ num. 2.
Kircherianum Muſeum. 84.

L

Lanii à Societate Sanctiſſimi Salvatoris expulſi. 19.
Lapis Capitolinus. 21. 26. Exſtat prope Columnam Roſtratam in muro. 19. 20. Vide *Decretum Populi Romani*. *V. Ritus ſervatus in delatione Sacræ Imaginis ad Sancta Sanctorum*. Vide latius. *Imago Jeſu Chriſti ad Sancta Sanctorum*.
Lapis antiquus Cœmeterii ad duas Lauros. 89. Sanctorum Gordiani, & Epimachi. 90. Beati Caſtuli. 94. Latiſſime de eodem diſſeritur. *ibid.* & uſque ad pag. 98. Alius ex eodem Cœmeterio B. Caſtuli. 95. Vide *Deſcriptores Lapidum &c. V. Formulæ*.
Lateranenſis Baſilica Veſtes Aræ Maximæ, ſive amiculum, vulgò *Paliotto* in ipſis diebus Feſtis accommodat cum Hiſtoria Solemnitatum Majorum. 67.
Lemma Numiſmatis antiqui explicatur. 80. Vide *Nummus Muſei Victorii*.
Liberius Summus Pontifex. 14. Actus in exilium. 15. Epiſtola eidem tributa. 14. 15. 28. &c.
Litaniæ Solemnes in Urbe in Die Aſſumtionis Beatæ Mariæ Virginis. 25. 28.
Luna noctis typus. 41.
Lupi Antonius Maria Auctor Diſſertationis de Epitaphio Severæ Martyris. 84. Ejus opinio circa vetuſtum Lapidem. 94. &c.

M

Magi tres offerunt munera Jeſu Chriſto adhuc infanti. 104.
Marcellina fœmina improba, & nefaria. 4.
Maria Virgo in lectulo decumbens antiquitus expreſſa. 37. 40. Velo ſuperinduta, in quo Crux ſupra frontem, & dexterum humerum. 42. Gratiarum deprecatrix, & origo. 62.
Martinellius Floravantes. 13. &c. Notatus. 18.
Mater Dei, Virginis Mariæ elogium. 37. 43. 61. 62. Adpoſitum ejus Imaginibus contra Neſtorianos. 42.
Medices Philippus Coſimus, Franciſci Magni Ducis Etruriæ Filius, Florentiæ Aquâ Jordanis Baptizatur. 79.
Millinius Benedictus, notatus. 12. Græcorum Hiſtoriæ de Imagine Salvatoris adverſatur. 13. &c. Notatus iterum. 19. Anaſtaſii locum illuſtrat. 25. Solemnem Translationem Imaginis Sanctiſſimi Salvatoris exacte deſcribit. 27.
Monogramma Chriſti conſtat literis X. & P. 52. Idem in Anulis Antiquis. *ibidem*. In Antiquis Chriſtianorum Lucernis. 53. 54.
Muratori Ludovicus Antonius. 77.
Muſeum Victorium, in eo ſervatur Nummus Æreus Antiquus Veterum Chriſtianorum in Fronte Commentarii relatus. Vide infra *Nummus* &c. Alia Monimenta *ejuſdem Muſei*, poſt Indicem Capitum, notantur Indiculo præmiſſo huic Commentario.

N

Nemeſiani Cynegeticon. 2.
Neritina Eccleſia. Vide *Ritus Eccleſiæ Neritinæ*.
Nicephorus Calliſtus Chriſti vultum deſcribit. 34. 35. Defenſus a conviciis, & cenſuris. 35. 36.
Nicolai IV. Papæ Diploma. 23.
Nicolaus III. Pontifex Maximus Sacellum ad *Sancta Sanctorum* reædificat, ornat, conſecrat. 22.
Nimbus Cruce inſignitus. 29. uſque 32. & iterum 37. 38. 44. 45. 61.
Nimbus Quadratæ formæ imaginibus ſuperſtitum Virorum adpoſitus. 29. Secus Rotundæ figuræ. *ibidem*.
Nomen Jeſu Chriſti a longinquis temporibus præcognitum. 38.

Nummi

Nummi Reipublicæ Florentinæ cum Hiſtoria Baptiſmatis. 63.
Nummi, qui dicebantur ΣΩΤΗΡΙΚΟΙ 45.
Nummus Æreus Veterum Chriſtianorum *Muſei Victorii*, tribuitur Joanni Zimiſcæ. 104. Pars anterior deſcribitur. 2. Pars poſticat. 57. Lemma in illo expreſſum. *ibid.* Vide *Lemma &c.*

O

ORabant Deum Chriſtiani manibus expanſis. 61.
Oraculum Prophetæ Iſaiæ illuſtratur. 62.
Oceanus figura Hominis expreſſus antiquitus. 64. Vide *Flumina.*
Octava poſt Baptiſmum die Albas Veſtes de more deponebant. 95. 96. 99. Vide *Albæ Veſtes.*
Orientales Chriſtiani Die Epiphaniorum Statuam Jeſu Chriſti Pueri vetuſto Ritu quotannis Baptizant. 87.
Orthographia Numiſmatis illuſtratur. 83. 84. In antiquis Inſcriptionibus plerumque varia. *ibidem.*

P

PAnvinius Honuphrius. 85.
Paſcha, & Pentecoſte Baptiſmo Sacræ Solemnitates. 99. Vide *Baptiſma.*
Paſchalis I. Summus Pontifex. 67.
Patera Argentea S. Petri Chryſologi Ravennæ adſervatur. 51.
Pelagiani, licet Baptiſmum non ſuſceperint Infantes, Vitam Æternam cum Beatis conſequuturos adfirmabant. 81. 90.
Percipere, Accipere &c. Baptiſmi Myſterium in ſe continent. 97. Vide *Accipere &c. V. Formulæ.*
Petrus Apoſtolus tria millia Virorum una vice Baptizat: alia vice quinque millia. 66.
Philippicus Orientis Præfectus Imaginem Chriſti ſecum deferebat. 12. 13.
Picturæ Veterum Chriſtianorum cum Hiſtoria Baptiſmatis. 62. 63. Vide *Baptiſma.* Cum imagine Jeſu Chriſti. Vide *Imago.*
Piſcis, ita dictus Jeſus Chriſtus. 91. Vide *Chriſtus. V.* ΙΧΘΥΣ
Pœnitentia Sacramentum Mortuorum dicitur. 81. Quare? *ibidem.*
Pollidorus Petrus Cenſor Operis. 88.
Pontius Paullinus a nonnullis diſtinguitur ab Epiſcopo Nolano. 51. Vide ad calcem paginæ num. 3.
Porta Urbis a nomine S. Joannis nuncupata, olim Aſinaria, Cœlimontana, Querquetulana dicebatur. 31.
Præſepium cum duobus Animalibus Bove, atque Aſino. 37. 40.
Proceſſius Nicolaus ſcripſit Sæculo XIV. ejus Opus manuſcript. extat in Bibliotheca Vaticana. 17.

Q

QUadrageſima, Vide *Tempus Acceptabile.*
Quare Joannes aquam effundere videatur ſupra Chriſti Caput in veteribus monimentis. 60.
Quæſtio de Clinicis, ſive iis, qui in infirmitate per Ablutionem Baptizabantur, non vero per Immerſionem. 90. 91.

R

REDEMTIO, & REDEMTOR ſcribendum eſſe exiſtimant eruditi, excluſa litera P. 84. Ita in Nummo antiquo explicato. 2. 58.
Reineſius Thomas. 83.
Remigius Epiſcopus. Vide *Clodoveus.*
Ritus conſecrandi Fontes in Paſchate, & Pentecoſte. 103.
Ritus Eccleſiæ Neritinæ, circa Baptiſmum, quo Statua Chriſti quotannis tingitur. 88.

Ritus ſervatus in delatione Sacræ Imaginis *ad Sancta Sanctorum*. 21. Vide *Lapis Capitolinus. Imago Chriſti Romæ ad Sancta Sanctorum. Decretum Populi Romani*.
Ruinart Theodoricus. 100.

S

SAcramenta Vivorum, quæ? 81. Gratiam Fidelibus adaugent. *ibidem*. Mortuorum: Baptiſma & Pœnitentia 81. Vide *Baptiſmus*. *V. Pœnitentia*.
Sacroprofanum aliquid interdum ab Eccleſia uſurpatum. 64.
Sancti-Bartolus Petrus inſignis calchographus. 64.
Sandinus Antonius. 7. Ejus opinio circa Baptiſma per Infuſionem. 55.
Sarcophagi cum Symbolo Baptiſmi. 93.
Scaliger Joſephus notatus. 85.
Scrutinia in Quadrageſima fieri ſolebant. 101.
Sergius I. Papa. 24. 25. 100.
Serry Jacobus Hyacinthus. 5. 7. Ejus opinio de Epiſtola quadam Euſebii. 10. Auguſtinum interpretatur de Chriſti Imaginibus memoriam agentem. *ibidem*. Nicephorum irridet. 35. Ejus opinio de Baptiſmo per Infuſionem. 65.
SERUUS ChRISTI. dicitur Juſtinianus Junior in Nummis. 46.
S. Silveſtri Monaſterium in Urbe. 26.
Siricius Papa in Paſchate, & Pentecoſte Baptiſma miniſtrari decrevit. 100.
Soreſinius Joſephus Maria. 13. Gregorio II. Pontifice Imaginem Sanctiſſimi Salvatoris *ad Sancta Sanctorum* Romam perveniſſe adfirmat. *ibid*. Epiſtolam Archivi Lateranenſis Liberio Papæ adſcribit. 14. 15. Vetuſtum Donationis Inſtrumentum recitat. 16. Ejus opinio notatur de *Laniis* a Societate Sanctiſſimi Salvatoris expulſis. 19. Refert Pontificias Epiſtolas ex Archivo Vaticano. 24. Notatur ejus opinio circa Imaginem Sanctiſſimi Salvatoris *ad Sancta Sanctorum*. 25. Pompam translationis ejuſdem Imaginis accurate deſcribit. 27.
Spanhemius Ezechiel. 45.
Spiritus Sanctus ad Imaginem Columbæ aliquando apparuit. Vide *Columba*. Ignis ſpeciem ſumſit in Die Penteceoſtes. 70.
Sponius Jacobus. 83.
Statua Conſtantini Magni cum Cruce ab ipſo in Foro collocata. 56.
Statua Chriſti. Vide *Orientales Chriſtiani. V. Ritus Eccleſia Neritinæ. V. Imago Chriſti Paneade*.
Statuæ pedeſtres, quænam ſint? 8.
Stephanus Papa III. Imaginem Chriſti a Baſilica Lateranenſi ad Liberianam defert. 13. 14.
Strabo. Vide *Walfridus*.

T

T Litera, quæ literam C. comprehendit. 46.
Tempus Acceptabile, quod ſcilicet quadraginta dierum producto jejunio Eccleſia ſanctificat. 101.
Tertullianus. 5. & ſæpe infra laudatus. 71. 82. 102.
Thomaſius Joſephus Maria, Venerabilis, S. R. E. Cardinalis, edidit Codices Sacramentorum. &c. 97.
Tiberius agit de Chriſti ἀγάλματι. 5.
Tridentinum Concilium. 80.
Trinitas Sancta ſemel invocatur in Baptiſmo. 98.

V

VAticana Baſilica Aræ Maximæ Veſtes adhibet in ipſis Feſtis cum Hiſtoria Solemnitatum Majorum. 67.
Vaticana Bibliotheca. 17. 22.
Vavaſſorius Franciſcus. 37. 47.
Verallius Fabritius Cardinalis. 15.

Ve-

Veſtes Albæ Baptizatorum. Vide *Alba Veſtes*.
Veſtis Sancti Joannis Baptiſtæ, pelliceum indumentum. 68. Veſtis Heliæ, ſimilis. *ibidem*. Græcum hujus Veſtis vocabulum. 70.
Vicecomes Joſephus Obſervationum Eccleſiaſticarum editor. 98.
Victorium Muſeum. Vide *Muſeum Victorium. &c. V. Nummus Æreus Veterum Chriſtianorum &c.*
Victorius Petrus laudatus. 70. 72.
Villa Plinii Secundi ad Apenninum: Altera apud Laurentum. 58.
Urbanus V. Pontifex Maximus. 17. Ejus Diploma. 24.
Uſſerius Jacobus. 86.
Walfridus Strabo Sæculi IX. Scriptor. 66. 101.

Z

Zimiſce Joannes pius Imperator. 104. Primus Imagines Jeſu Chriſti in Nummis expreſſiſſe dicitur. 44. Ipſi tribuitur ex conjectura Nummus explicatus. 104.
Zimiſciana Moneta, quæ dicatur? 44.

FINIS.

EXCUDEBAT
ROMÆ APUD MONTEM JORDANUM
JOANNES ZEMPEL TYPOGRAPHUS
ANNO ÆRÆ CHRISTIANÆ MDCCXXXVII.
MENSE OCTOBRI.

MAG 2013397